

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

**С. Є. Булавіна
А. М. Гороть**

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Навчально-методичні рекомендації

Луцьк
Вежа-Друк
2023

УДК 341.231.14. 037 (075.8)

Б 90

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 1 від 21 вересня 2022 р.)*

Рецензенти:

Прокопчук К. М. – к.ю.н., головний спеціаліст відділу аналітично-статистичної роботи, зв'язків з громадськістю та ЗМІ Господарського суду Волинської області;

Самчук-Колодяжна З. Ф. – к.ю.н., кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Укладачі:

Булавина С. Є. – кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Гороть А. М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Булавина С. Є., Гороть А. М.

Б 90 Міжнародно-правові механізми захисту прав людини: навально-методичні рекомендації / С. Є. Булавина, А. М. Гороть; за заг. ред. д.ю.н., проф. Яцшина М. М. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 128 с.

У навчально-методичному виданні, освітнього компонента Міжнародно-правові механізми захисту прав людини, висвітлено становлення і розвиток міжнародного захисту прав людини на універсальному і регіональному рівнях, розкрито обсяг та складові прав людини (право на життя, свободу та особисту недоторканість, свободу думки, совісті та релігії та ін.), дано короткий зміст лекційних питань, проаналізовано практику Європейського Суду з захисту прав людини, щодо розгляду конкретних справ та акцентовано увагу на значенні прийнятих ним рішень.

Навально-методичні матеріали розраховано для оптимізації самостійної, індивідуальної роботи та правового ЕСЕ (ІНДЗ) студентами юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання, ТДН та Силабусу.

Рекомендовано здобувачам освіти юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки.

УДК 341.231.14.037(075.8)

© Булавина С. Є., Гороть А. М., 2023

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Місце освітнього компонента в системі професійної підготовки фахівця є вибіркоким курсом для системи вищої освіти, теоретичною основою сукупності знань та умінь, що формують відповідний рівень загального світогляду студента.

Мета викладання навчальної дисципліни

Метою вивчення ОК Міжнародно-правові механізми захисту прав людини є оволодіння студентами науково-теоретичними та практичними знаннями про сутність та правову природу прав і свобод людини, форми їх реалізації, а також про систему національних та міжнародних засобів захисту прав і свобод людини.

Завдання вивчення навчальної дисципліни

Завданнями вивчення навчальної дисципліни Міжнародно-правові механізми захисту прав людини є оволодіння теоретичними та практичними знаннями про правову природу та юридичну сутність прав і свобод людини, форми та способи їх реалізації, а також про рині та складові елементи юридичного механізму захисту прав і свобод людини; набуття професійних практичних навичок щодо визначення, обрання та реалізації найбільш ефективних засобів захисту прав людини.

Інтегровані вимоги до знань та вмінь з навчальної дисципліни

У результаті вивчення освітнього компонента здобувачі освіти повинні:

уміти:

- використовувати основні природні права та позитивні права закріплені у міжнародно-правових актах;
- уміння враховувати процеси еволюції прав людини впродовж розвитку цивілізації;
- здатність застосовувати отримані знання на практиці; вміння користуватися міжнародно-правовою термінологією у сфері захисту прав людини.

знати:

- особливості розвитку ідей прав людини в історії політико-правової думки;
- сутність та правову природу поняття правового статусу особи;
- основні підходи до класифікації прав людини; понятійний апарат системи міжнародних стандартів з питань захисту людини та основних свобод;
- принципи, на яких ґрунтується співробітництво держав в сфері міжнародно-правового захисту прав людини; нормативний зміст

міжнародних стандартів прав людини;

- засоби імплементації міжнародних норм з питань прав людини;
- міжнародно-правові зобов'язання України за універсальними та регіональними конвенціями з прав людини;
- тенденції розвитку інституту міжнародного захисту прав людини у міжнародному праві.

Інтегровані вимоги до знань та вмінь з навчального модуля. Навчальний матеріал ОК структурований за модульним принципом і складається з трьох навчальних модулів, які є логічно завершеними, відносно самостійною, цілісною частиною навчального плану, засвоєння яких передбачає проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

У результаті засвоєння навчального матеріалу навчальних модулів студент повинен:

уміти:

- визначати рівень дотримання міжнародних стандартів прав людини в будь-якій державі;
- складати національні і міжнародні документи щодо захисту прав людини відповідно до міжнародних стандартів прав людини;
- аналізувати національні закони для визначення їх відповідності міжнародним стандартам прав людини; класифікувати права і свободи людини;
- визначати найбільш ефективні форми та способи реалізації прав і свобод людини;
- визначати правомірність чи неправомірність обмеження прав і свобод людини;
- визначати найбільш ефективні засоби захисту прав людини на національному та міжнародному рівнях;
- застосовувати на практиці міжнародні та європейські механізми захисту прав людини.
- проаналізувати практику Європейського Союзу з захисту прав людини, щодо розгляду конкретних справ та акцентувати увагу на значенні прийнятих ним рішень.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни

Вивчення студентами навчальної дисципліни Міжнародно-правові механізми захисту прав людини здійснюється на основі знань отриманих з Теорії держави та права, Міжнародне публічне право, Право Європейського союзу.

Знання та вміння, отримані під час вивчення даної навчальної дисципліни, будуть використані під час вивчення переважної більшості наступних дисциплін професійної та практичної підготовки фахівця.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу

Міжнародно-правові механізми захисту прав людини є методологічною, світоглядною ОК, значення якої у системі юридичної науки зумовлено універсальною системою знань про права людини та юридичні гарантії їх забезпечення. У межах ОК Міжнародно-правові механізми захисту прав людини досліджуються міжнародні та національні механізми захисту прав людини, які мають важливе значення для правової та інших систем суспільства та юридичної науки.

Формат проведення дисципліни: очна серія та дистанційно на платформі moodle лекцій і практичних занять, самостійна робота студентів, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань. Студенти мають змогу отримувати індивідуальні консультації. Під час сесії формат очний.

Постреквізити

ОК Міжнародно-правові механізми захисту прав людини служить необхідною передумовою для всієї системи вищої освіти, теоретичною основою сукупності знань та умінь, що формують відповідний рівень загального світогляду студента.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни є вдосконалення знань студентів щодо сучасних механізмів захисту прав людини, які мають методологічне значення для юридичної науки та юридичної практики; акцентувати увагу студентів на складних теоретичних та практичних проблемах історії виникнення, та розвитку прав людини і механізмів їх захисту; на основі конкретно-предметного матеріалу сприяти виробленню навиків аналітичного мислення у студентів; допомогти студентам в опануванні системою міжнародних та вітчизняних механізмів захисту прав людини.

Завданням вибіркового освітнього компонента Міжнародно-правові механізми захисту прав людини є: з'ясування основних особливостей міжнародних механізмів захисту прав людини; творче засвоєння нормативно-правових актів у сфері забезпечення та утвердження прав людини; ознайомлення з основними інституціями такі, як свобода вираження поглядів, Право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції, право на власність та заборона дискримінації, право на справедливий

суд та на ефективний засіб юридичного захисту тощо, аналізувати практику Європейського Суду з захисту прав людини, щодо розгляду конкретних справ та акцентувати увагу на значенні прийнятих ним рішень.

Результати навчання (Компетентності)

Компетентності, яких набуває студент при вивченні дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми:

Інтегральна компетентність: здатність і готовність особи розв'язувати задачі і проблеми у галузі права із поглибленим рівнем знань та вмінь, достатніх для вирішення проблемних професійних завдань у сфері нормотворчої діяльності, охорони та забезпечення прав і свобод людини тощо.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів. СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК4. Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

СК5. Здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

1.1. Природа та сутність прав людини.

Права людини – це соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид і міру своєї поведінки з метою задоволення різнобічних матеріальних і духовних потреб людини шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами.

Особисті права і свободи розглядаються у правовій теорії та практиці як свобода людини приймати рішення незалежно від держави.

Політичні права і свободи пов'язані з участю в суспільно-політичному житті, з формуванням органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Економічні, екологічні, соціальні, культурні права і свободи складають особливу групу прав і свобод людини і громадянина, вони пов'язані з концепцією соціальної держави та стосуються таких сфер життєдіяльності, як власність, трудові відносини, відпочинок, матеріальні та духовні

1.2. Універсальність прав людини.

Для міжнародного права велике значення має поділ всієї групи прав на **універсальні та спеціальні**.

До універсальних прав належить весь каталог прав людини й основних свобод. Цей каталог повторюють Загальна декларація прав людини та всі найважливіші міжнародно-правові акти про права людини.

Сутність **спеціальних прав** полягає не в наданні кому-небудь додаткових прав, а в забезпеченні правовими засобами умов, за яких усі могли б рівною мірою користуватися універсальними правами та свободами.

1.3. «Покоління» прав людини та їх принципові відмінності.

Покоління прав людини – це класифікація прав людини, відповідно до їх історичного розвитку.

Першим поколінням прав і свобод людини і громадянина є засновані на традиційних ліберальних цінностях права і свободи, які визначали межі втручання державної влади у сфери громадянського суспільства і особистого життя людей – право на свободу думки,

совісті і релігії, на рівність перед законом, на участь в управлінні державою, на недоторканність особи. Відлік першого покоління Прав людини можна вести з періоду встановлення юридичної рівності, коли зруйнувалися станові рамки середньовічного суспільства.

Друге покоління прав і свобод людини і громадянина пов'язане з боротьбою людей за поліпшення свого соціально-економічного становища та культурного рівня. Ці вимоги виникли після Першої світової війни, а вплинули на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право після Другої світової війни, коли завдяки бурхливому розвитку виробництва склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян.

Становлення *третього покоління прав людини* пов'язано з національно-визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни.

Права третього покоління:

- на політичне, економічне, соціальне і культурне самовизначення;
- на економічний та соціальний розвиток;
- на користування спільним спадком людства;
- на мир;
- на здоров'я та безпечне довкілля;
- на гуманітарну допомогу.

У ХХІ ст. можна говорити про становлення *четвертого покоління* прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики (наприклад, право людини на штучну смерть (евтаназію); право жінки на штучне запліднення і виношування ДИТИНИ для іншої сім'ї, вирощування органів людини з її стовбурових клітин).

1.4. Захист прав людини в діяльності Ліги Націй.

Згідно зі Статутом Ліги Націй, який спочатку був підписаний державами, розпочинати мну можна було лише за наявності обставин, зафіксованих в цьому документі.

У межах Ліги Націй було укладено цілу низку угод, спрямованих на боротьбу з рабством, торгівлею людьми, розроблено спеціальні міжнародно-правові заходи для захисту релігійних, етнічних і мовних меншин. Договори про меншини не мали універсального характеру, а створювали певний спеціальний режим лише для незначної кількості малих держав.

Статут Ліги Націй не вміщував ніяких постанов про обов'язки держав – членів Ліги Націй дотримуватися права меншин або здійснювати міжнародне співробітництво з розвитку поваги до прав людини та забезпечення особистих, політичних, економічних, соціальних прав.

Члени Ліги Націй брали на себе лише обов'язок «докладати зусиль» по забезпеченню «справедливих і гуманних умов праці».

Держави – члени Ліги Націй не ставили перед собою завдання з розробки універсального міжнародного документа, який включав би положення про поважання і дотримання найпростіших і найпоширеніших прав і свобод людини.

ТЕМА. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У РАМКАХ ООН

1.1. Статут ООН, Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.

Статут ООН – міжнародна угода, що засновує міжнародну організацію ООН; підписаний 26 червня 1945 року в Сан-Франциско на заключному засіданні Конференції Об'єднаних Націй зі створення Міжнародної Організації п'ятдесятьма державами і набув чинності 24 жовтня 1945 року, після того, як був ратифікований постійними членами Ради Безпеки ООН.

Всі країни, які підписали Статут, зобов'язані дотримуватися його статей, крім того, їх зобов'язання за Статутом ООН превалюють над усіма іншими зобов'язаннями, які випливають з інших міжнародних договорів. Статут був ратифікований більшістю країн світу; єдиний виняток серед загальноновизнаних країн становить Святий престол, який волів зберегти за собою статус постійного спостерігача, у зв'язку з чим не є стороною, яка підписала документ у повному обсязі.

Рада Безпеки ООН – постійно діючий орган Організації Об'єднаних Націй, на який, відповідно до Статуту ООН, покладено відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки.

П'ять постійних членів – Велика Британія, Китай, Російська Федерація, США, Франція – і десять членів, що обираються Генеральною Асамблеєю на два роки за географічною ознакою. П'ять з десяти непостійних членів переобираються щороку.

На відміну від інших органів ООН, тільки Рада Безпеки має право приймати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН.

Рада Безпеки проводить свої засідання у Нью-Йорку.

Кожен член Ради має один голос. Для прийняття рішень з питань діяльності ООН потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради. Це і є так зване правило одностайності великих держав, або право вето. Якщо постійний член не підтримує рішення, але не хоче блокувати його прийняття, він не голосує проти, а утримується при голосуванні. Як правило, рішення РБ ООН оформляються у вигляді резолюцій.

Генеральна Асамблея ООН – головний дорадчий, директивний та представницький орган Організації Об'єднаних Націй, створений у 1945 р. згідно зі статутом ООН. Генеральна асамблея складається з 193 членів-ООН і є форумом для багатостороннього обговорення всього спектру міжнародних питань, викладених у Статуті. Вона також грає велику роль в процесі встановлення та кодифікації норм міжнародного права.

Кожна держава-член має в Асамблеї один голос. Рішення з окремих важливих питань, таких, як рекомендації щодо миру та безпеки та вибори членів Ради Безпеки, приймаються більшістю у дві третини держав-членів; рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів.

Загальна декларація прав людини – декларація, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року в Паризькому палаці Шайо. Декларація стала результатом безпосереднього досвіду Другої Світової Війни і представляє глобальне вираження невід'ємних прав, які мають усі люди.

Генеральна Асамблея проголосила Загальну декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального і ефективного визнання і здійснення їх як серед народів держав-членів Організації, і так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права – пакт, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року і набрав чинності 3 січня 1976 року.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права – пакт Організації Об'єднаних Націй, в основу якого покладено Загальну декларацію прав людини.

1.2. Рада ООН з прав людини.

Рада ООН з прав людини здійснює загальні дослідження, готує рекомендації та проекти міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, заслуховує доповіді спеціально створених нею допоміжних органів.

Рада була утворена у 2006 році на базі Комісії ООН з прав людини, яка діяла з 1946. Раду очолює Верховний Комісар ООН з прав людини. Рада з прав людини є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН. Вона є головною в обговоренні і співпраці з прав людини.

Рада складається з 47 держав-членів, які обираються згідно регіонального представництва. Інші держави мають статус спостерігача.

Резолюція про створення Ради визначила її основне завдання – проведення всеосяжних періодичних оглядів та виконання кожною державою її зобов'язань у сфері прав людини, які забезпечують універсальність і однакове ставлення до всіх держав, тобто універсальні періодичні огляди.

1.3. Верховний Комісар ООН з прав людини.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини – орган ООН, уповноважений заохочувати та захищати права людини в усьому світі.

Очолює Управління **Верховний комісар ООН з прав людини**. Цю посаду було утворено в грудні 1993 року рішенням Генеральної Асамблеї ООН. Верховний комісар є головною посадовою особою ООН у галузі прав людини, покликаної забезпечити правозахисну діяльність в усьому світі.

Верховний комісар призначається Генеральним секретарем ООН та затверджується Генеральною Асамблеєю ООН на чотири роки згідно з принципом географічної представленості. Посада Верховного комісара відповідає статусу Заступника Генерального секретаря ООН. Щорічно Верховний комісар подає на розгляд Генеральної Асамблеї доповідь з дотримання прав людини.

1.4. Комітет із прав людини.

Комітет з прав людини ООН – організація, що займається наглядом за виконанням Міжнародного пакту про громадянські і

політичні права в країнах-учасниках пакту. Складається з 18 експертів, що обираються на термін у 4 роки.

Комітет оцінює доповіді про виконання Пакту, що подаються країнами-учасницями, складає коментарі до Пакту («зауваження загального порядку») і висловлює міркування за скаргами держав і приватних осіб про порушення Пакту країнами.

1.5. Комітет із економічних, соціальних та культурних прав.

Комітет з економічних, соціальних та культурних прав – це організація, що займається розглядом періодичних доповідей держав про вжиті ними заходи і про прогрес на шляху до досягнення дотримання прав, визнаних у Пакті, які вони зобов'язані представляти кожні чотири роки.

Комітет складається з 18 експертів, які виступають в особистій якості і володіють визаною компетенцією в галузі прав людини.

Комітет подає доповіді про свою діяльність ЕКОСОП.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Комітету здійснює Генеральний секретар ООН.

Важливою формою роботи Комітету є зауваження загального порядку, які роз'яснюють положення Пакту і вказують шляхи і способи більш повного дотримання державами-учасницями своїх зобов'язань.

1.6. Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок.

Головним обов'язком **Комітету із ліквідації дискримінації щодо жінок** є розгляд доповідей держав – учасників Конвенції про законодавчі, судові, адміністративні або інші заходи, вжиті ними для виконання її положень, і про прогрес, досягнутому в зв'язку з цим.

У доповідях можуть зазначатися фактори й труднощі, що впливають на ступінь виконання державами своїх зобов'язань по Конвенції.

Комітет з ліквідації дискримінації у відношенні жінок було засновано у 1981 р. на підставі положень Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Комітет складається з 23 експертів. В момент вступу Конвенції в силу експертів було 18; потім, після її ратифікації 35 державами, їх число було збільшено.

Члени Комітету обираються державами – учасницями з числа своїх громадян і виступають в особистій якості. При цьому враховується справедливий географічний розподіл і представництво різних форм цивілізації, а також основних правових систем.

За підсумками розгляду доповідей Комітет на закритих засіданнях готує заключні зауваження. Первісний їх проект складається доповідачем з допомогою Секретаріату. Крім субстантивних рекомендацій щодо виконання положень Конвенції заключні зауваження містять інформацію про строки подання таких доповідей. Після затвердження Комітетом заключні зауваження препровождаються зацікавленій державі.

1.7. Комітет із прав дитини.

До Комітету входять 18 експертів, які діють в особистій якості і обираються таємним голосуванням у ході наради країн-учасниць Конвенції з числа громадян цих країн з урахуванням принципу справедливого географічного розподілу і представництва головних правових систем.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Комітету здійснює Секретаріат ООН. Генеральний секретар надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення Комітетом своїх функцій відповідно до Конвенції.

Доповіді про діяльність Комітету раз на два роки представляються Генеральній Асамблеї через ЕКОСОП.

Держави – учасники Конвенції зобов'язуються подавати Комітетові через Генерального секретаря ООН доповіді про вжиті ними заходи по закріпленню визнаних у Конвенції прав та про прогрес, досягнутий у здійсненні цих прав. Розгляд доповідей є основною функцією Комітету.

Комітет з прав дитини не розглядає індивідуальних повідомлень, не розглядає скарг, держав на недодержання іншими державами положень Конвенції і не веде розслідувань.

1.8. Комітет проти катувань.

Комітет проти катувань був створений в 1987 р. у відповідності з положеннями Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання 1985 р.

Комітет складається з 10 експертів, які діють в особистій якості і обираються державами-учасниками Конвенції на їхніх нарадах, які проводяться раз у два роки.

Щороку Комітет подає доповіді за підсумками своєї роботи Генеральній Асамблеї ООН і державам-учасникам Конвенції.

Комітет проти катувань розглядає доповіді держав-учасниць Конвенції про вжиті заходи щодо здійснення зобов'язань по ній.

По закінченні розслідування Комітет направляє державі його результати, а також власні зауваження та пропозиції. Після консультацій із зацікавленим державою Комітет може прийняти рішення про включення короткого звіту про результати роботи у свою щорічну доповідь.

1.9. Комітет із ліквідації расової дискримінації.

Комітет із ліквідації расової дискримінації – перший договірний орган з прав людини. Він був утворений в 1970 р. згідно з положеннями Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р.

Комітет складається з 18 експертів.

Щорічно через Генерального секретаря ООН Комітет подає Генеральній Асамблеї доповідь про свою діяльність.

Комітет розглядає періодичні доповіді, які держави – учасниці Конвенції зобов'язані подавати раз на два роки та на вимогу Комітету.

1.10. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН).

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) – агентство системи Організації Об'єднаних Націй, що займається захистом та підтримкою біженців, сприяє їх місцевій інтеграції, добровільному поверненню на батьківщину чи переселенню до третьої країни.

Агентство було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1950 р.

Функцією УВКБ ООН є забезпечення поваги до базових прав людини та гарантування того, що жодна особа не буде недобровільно повернута до країни, в якій вона має підстави побоюватися переслідувань.

ТЕМА. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПІ

1.1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод прийнята відповідно до Загальної декларації прав людини з метою додержання країнами-підписантами (учасниками Ради Європи) та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини. Конвенція була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року, набула чинності 3 вересня 1953. Вона запровадила

судовий механізм захисту визнаних міжнародним правом загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини в країнах-членах Ради Європи.

Рада Європи – міжнародна організація (47 держав-членів у європейському просторі. Мета Ради Європи – досягти більшої єдності між її членами для захисту та впровадження ідеалів і принципів, які є їх спільною спадщиною, і сприяння їх економічному та соціальному прогресу.

Не слід плутати з Радою Європейського Союзу – законодавчою гілкою влади Європейського Союзу. Не слід плутати з Європейською радою – інституцією Європейського Союзу.

1.2. Європейський суд із прав людини: юрисдикція та процедура звернення.

Європейський суд із прав людини – міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючи міждержавні справи і скарги окремих осіб.

До складу Суду входять 17 «Суддів, по одному від кожної держави-члена.

Суд розглядає справи:

- першої інстанції, подані фізичними та юридичними особами;
- позови, пов'язані з порушеннями юридичними, приватними особами та державами-учасниками рішень і директив Союзу.

Офіційними мовами Суду є англійська та французька, але за бажанням можна звертатися до Секретаріату Суду офіційною мовою однієї з держав, що ратифікували Конвенцію. На початковій стадії провадження Суд може також листуватися з Вами цією мовою. Проте, якщо Суд не визнає заяву неприйнятною на основі надісланих документів, а вирішить запропонувати Уряду висловити свою позицію щодо скарг заявника, Суд вестиме листування англійською чи французькою мовою, а Ви чи Ваш представник, за загальним правилом, повинні будете надсилати подальші зауваження англійською чи французькою мовою.

Суд приймає лише ті заяви, які надіслані поштою. Також немає необхідності бути особисто присутнім у Суді для усного викладення обставин справи.

1.3. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснює Міністерство юстиції України, а саме Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини та його Секретаріат.

Після того, як рішення набуває остаточного статусу, секретаріат Європейського суду з прав людини пересилає його заявнику, а також Державній виконавчій службі, яка протягом десяти днів, відкриває виконавче провадження.

Протягом місяця з дня відкриття виконавчого провадження Секретаріат Урядового Уповноваженого надсилає до Державної казначейської служби постанову про відкриття виконавчого провадження разом з оригінальним текстом і перекладом рішення.

1.4. Європейська соціальна хартія (переглянута).

Європейська соціальна хартія – міжнародний договір, що захищає та встановлює окремі соціальні та економічні права громадян країн, що приєдналися до Хартії. Європейська соціальна хартія відкрита для підписання в квітні 1961 року, набула чинності 26 лютого 1965 р.

Європейська соціальна хартія (переглянута) – це міжнародна угода, яка поєднала всі права, закріплені в Хартії 1961 р., Додаткових протоколах 1988 та 1995 рр., а також **поправки, які** стосуються цих прав, та нові права. Всього Переглянута європейська соціальна хартія містить гарантії захисту права людини.

Визначає соціальну орієнтацію економічного розвитку європейських країн.

Фіксує високі матеріальні стандарти життя, які можна досягнути в умовах ефективного функціонування соціально спрямованої ринкової економіки, взаємодії державних органів влади, підприємців та найманих працівників у вирішенні суперечливих питань організації сучасних форм виробництва.

Хартія закріплює за робітниками широкі соціальні права (на дотримання високих стандартів охорони праці, відпочинок, страхування на випадок безробіття, пенсійне забезпечення, рівність жінок та чоловіків в оплаті однакової праці, законний страйк і т. ін.), вона також встановлює взаємні зобов'язання соціальних партнерів

1.5. Діяльність ОБСЄ в ділянці захисту прав людини (Бюро з прав людини та демократичних інститутів, Комісар у справах національних меншин).

Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДПЛ) – один з інститутів ОБСЄ, метою якого є забезпечення поваги прав і основоположних свобод людини, зміцнення та захист демократичних інститутів.

Штаб-квартира знаходиться у Варшаві, Польща.

Діяльність БДПЛ охоплює весь регіон ОБСЄ та фінансується за рахунок коштів основного бюджету, який щорічно приймається державами-учасниками ОБСЄ, а також за рахунок добровільних внесків держав-учасниць.

БДПЛ сприяє проведенню демократичних виборів шляхом організації всебічного спостереження за виборчими процесами, виконанню державами-учасниками ОБСЄ своїх зобов'язань щодо людського виміру шляхом надання експертних оцінок та практичної підтримки у будівництві демократичних інститутів.

Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин – посадова особа ОБСЄ. Пост Верховного комісара створений у 1992 році на Гельсінському саміті РБСЄ.

Управління Верховного комісара знаходиться в Гаазі, Нідерланди.

Верховний комісар призначається на трирічний період, який може бути продовжений не більше ніж на один строк.

Основним методом роботи Верховного комісара є «тиха дипломатія», завданням якої є попередження конфліктів та термінові дії щодо запобігання переростання міжетнічної напруженості в конфлікт.

ТЕМА. ІНШІ РЕГІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

1.1. Міжамериканська система захисту прав людини.

Правовий базис міжамериканської системи захисту прав людини одночасно утворюють Статут ОАД, Американська декларація прав і обов'язків людини 1948 р. та Американська конвенція з прав людини 1969 р.

Американська декларація 1948 року – перший міжнародний документ, в якому були проголошені основні політичні, громадянські, економічні, соціальні і культурні права. У Американську декларацію

1948 нарівні з прав включені обов'язки людини по відношенню до суспільства і держави, дітям і батькам.

22 листопада 1969 року була прийнята *Американська конвенція з прав людини (Пакт Сан-Хосе)*, орієнтована переважно на захист політичних і громадянських прав людини. Пакт Сан-Хосе передбачає дволанковий контрольний механізм, що складається з:

- Межамериканської комісії з прав людини;
- Міжамериканського суду з прав людини.

Міжнародна комісія готує рекомендації і доповіді, проводить розслідування, виїжджає до конкретних держав, розглядає індивідуальні петиції і міждержавні суперечки.

Міжамериканський суд з прав людини розглядає петиції, передані йому державами-учасниками Конвенції 1969 року і Міжамериканської комісією, готує консультативні висновки, тлумачить положення Конвенції 1969 року і інших договорів, що стосуються захисту прав людини

1.2. Африканська система захисту прав людини. Суб-регіональні системи захисту прав людини в Африці.

Основний документ **африканської регіональної системи захисту прав людини** – Африканська хартія прав людини і народів від 27 червня 1981 р. Серед основних новел Хартії 1981 р.:

- визнання прав народів («третє покоління» прав людини);
- доповнення прав людини його обов'язками по відношенню до сім'ї, громаді, суспільству, державі;
- гарантії права на розвиток як окремого права людини.

Хартія 1981 р заснована на ідеї пріоритету інтересів громади над інтересами приватної особи.

Хартія 1981 року передбачає створення *Африканської комісії з прав людини і народів*, яка складається з 11 «членів, що обираються строком на шість років. Комісія здійснює моніторинг ситуації з правами людини в регіоні, готує доповіді і рекомендації; тлумачить положення Хартії 1981 року і розглядає скарги за умови, що вони «свідчать про існування численних випадків масових і грубих порушень прав людини і прав народів».

У 1998 р в Аддіс-Абебі був прийнятий Протокол про створення *Африканського суду з прав людини і народів*. Суд працює в складі 11 суддів, готує консультативні висновки і розглядає міждержавні суперечки про порушення прав людини, гарантованих відповідно до Хартії 1981 р.

1.3. Арабська система захисту прав людини.

У травні 2004 р. на саміті Ліги Арабських Держав держави схвалили *Арабську хартію прав людини* – першу міжурядову угоду, що спирається на іслам.

У квітні 2009 р. пройшла перша сесія Комітету з прав людини, який складається з семи незалежних експертів, що обираються строком на чотири роки. Комітет розглядає періодичні доповіді держав про заходи, вжиті ними для забезпечення прав і свобод людини відповідно до Арабської хартії.

1.4. Захист прав людини в рамках АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії).

15 лютого 1988 року в Нью-Делі держави регіону прийняли *Азіатсько-Тихоокеанську декларацію прав людини і народів*. Заохочення і захист прав людини, а також соціальної справедливості – один з принципів АСЕАН, реалізацію якого забезпечує Міжурядова комісія з прав людини – консультативний орган для держав-членів АСЕАН.

18 листопада 2012 року була прийнята Декларація прав людини АСЕАН.

ТЕМА. ПРАВО НА ЖИТТЯ

1.1. Обсяг та складові права на життя.

Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який законом передбачене таке покарання.

Позбавлення життя не розглядається як таке, що його вчинено на порушення, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- при захисті будь-якої особи від незаконного насильства;
- при здійсненні законного арешту або для запобігання втечі особи, яка законно тримається під вартою;
- при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Право на життя гарантується Загальною декларацією прав людини.

Стаття 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права визнає право кожного на життя, додаючи, що це право «має бути захищене законом», а також, що «ніхто не може бути позбавлений життя свавільно». Право на життя осіб віком до 18 років та обов'язок

держави гарантувати це право визнається ст. 6 Конвенції ООН про права дитини.

Конституція України зазначає, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3) та «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» (ст. 27).

1.2 Зобов'язання держави щодо права на життя.

Під негативними обов'язками держави розуміють обов'язок не перешкоджати в реалізації права – не позбавляти життя.

За загальним правилом застосування сили, у тому числі вогнепальної зброї, навіть з метою забезпечення правопорядку, становлять грубе порушення права на життя.

Заборона смертної кари є важливою гарантією виконання державою її негативних зобов'язань у цій сфері.

До позитивних обов'язків держави з реалізації права на життя належить зобов'язання держави створювати належні умови для реалізації цього права.

Держава повинна розробити правила, які б зобов'язували державні та приватні лікарні вживати належних заходів для захисту життя пацієнтів. Позитивні зобов'язання також вимагають запровадження ефективної незалежної системи розслідування з метою одержання інформації і забезпечення відповідальності з боку медичних працівників за смерть пацієнтів.

Ще одним напрямом, через який мають реалізовуватись позитивні зобов'язання держави з забезпечення права на життя, є інформування населення про ризик.

ТЕМА. ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ ЧИ ПОКАРАННЯ

1.1. Обсяг та складові заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання.

Європейська Конвенція забороняє не будь-яке насильство чи примус.

«Погане поведження» передбачає, що певне фізичне чи психічне насильство застосовується з незаконною метою чи нерозмірно з законною метою, а це іноді вимагає оцінки складної сукупності

обставин. Певні фізичні чи моральні страждання можуть складати невід'ємний елемент законних дій або викликатися необхідністю.

Аналогічним є підхід Суду до визначення покарання, що принижує гідність.

Забороняючи «нелюдське» чи «таке, що принижує гідність» покарання, має на увазі відмінність між таким покаранням і покаранням взагалі. Для того, щоб покарання було «таким, що принижує гідність», пов'язані з ним образа чи приниження мають сягати особливого ступеня і відрізнятися від звичайного елемента приниження. Оцінка залежить від усіх обставин справи, зокрема, від характеру покарання та способу й методу його виконання.

1.2. Зобов'язання держави щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.

Значний тягар доведення лягає на державу, якщо стверджується порушення у зв'язку з невиконанням державними органами позитивних обов'язків. Суд виходить із презумпції невиконання обов'язків.

Держава несе не тільки обов'язок утримуватися від застосування заборонених видів поводження і покарання, але також і позитивний обов'язок провести «ефективне і негайне» розслідування.

Держава зобов'язана забезпечити, щоб людина трималася в умовах, сумісних з її людською гідністю, щоб спосіб і методи виконання покарання не заподіювали їй страждань і тягот такої інтенсивності, яка перевищує неминучий ступінь страждань, притаманних триманню під вартою, і щоб, з огляду на практичні потреби тюремного ув'язнення, її здоров'я та благополуччя належним чином забезпечувалися, у тому числі і шляхом надання необхідної медичної допомоги

ТЕМА. ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

1.1. Обсяг та складові права на свободу та особисту недоторканність.

Європейська конвенція гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути «позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом, і в таких випадках, як:

– законне ув'язнення особи після її засудження компетентним судом;

– законний арешт або затримання особи за невиконання законної вимоги суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом;

– законний арешт або затримання особи, здійснені з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

– затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою припровадження його до встановленого законом компетентного органу;

– законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

– законний арешт або затримання особи, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду в країну, чи особи, щодо якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції.

Кожного заарештованого має бути негайно проінформовано зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення проти нього.

Кожен, кого заарештовано або затримано має негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд продовж річного строку або на звільнення до початку судового розгляду. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями явки в судові засідання.

Кожному, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або затримання гарантується право на судовий розгляд, при якому суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним. >

Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання на порушення положень закону, має захищене позовом право на відшкодування.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу та особисту недоторканність.

Європейська Конвенція гарантує кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї території право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання. Нікого не може бути вислано, шляхом застосування індивідуальних або

колективних заходів, з території держави, громадянином якої він є. Нікого не може бути позбавлено права в'їзду на територію держави, громадянином якої він є.

Також вимагається, щоб держава позбавляла свободи особу тільки «відповідно до процедури, встановленої законом». Ця вимога обмежує повноваження держави, тому що в практиці Комісії та Суду чітко встановлено, що термін «закон», який використовується в Конвенції, не означає виключно внутрішні законодавчі та підзаконні акти, а має більш широкий та об'єктивний зміст.

У випадку, коли держава позбавляє свободи фізичну особу на більший строк, аніж це передбачено внутрішнім законодавством, таке позбавлення свободи порушує конвенційне положення. Держава може заарештувати або ув'язнити особу з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні цією особою правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення.

Держава не може нікого позбавляти свободи без попереднього судового розгляду або без наміру провести такий розгляд.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу та особисту недоторканність.

Європейська Конвенція гарантує кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї території право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання.

Нікого не може бути вислано, шляхом застосування індивідуальних або колективних заходів, з території держави, громадянином якої він є. Нікого не може бути позбавлено права в'їзду на територію держави, громадянином якої він є.

Також вимагається, щоб держава позбавляла свободи особу тільки «відповідно до процедури, встановленої законом». Ця вимога обмежує повноваження держави, тому що в практиці І Комісії та Суду чітко встановлено, що термін «закон», який використовується в Конвенції, не означає виключно внутрішні законодавчі та підзаконні акти, а має більш широкий та об'єктивний зміст.

У випадку, коли держава позбавляє свободи фізичну особу на більший строк, аніж це передбачено внутрішнім законодавством, таке позбавлення свободи порушує конвенційне положення.

Держава може заарештувати або ув'язнити особу з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу

на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні цією особою правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення.

Держава не може нікого позбавляти свободи без попереднього судового розгляду або без наміру провести такий розгляд.

ТЕМА. ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО Й СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ, ЖИТЛА ТА КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

1.1. Обсяг та складові права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом і коли це необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

Право на приватність гарантується Конституцією України, яка захищає територіальну приватність (недоторканність житла), комунікаційну приватність (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфна та інша кореспонденція), інформаційну приватність («ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України», «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди»).

Право на приватність гарантується низкою міжнародних документів:

- Загальна декларація прав людини;
- Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод;
- Конвенція ООН про доступ до інформації.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

Європейська Конвенція не дозволяє особам вимагати права на сімейне життя, шляхом вступу у шлюб чи шляхом одержання можливості мати дітей; не ставить за обов'язок державі надавати

іноземному громадянину в'їзд на свою територію з метою створення там нових сімейних відносин.

Вислання особи з держави, де живуть близькі члени його родини, може становити порушення.

Відповідно до внутрішнього законодавства країни, **цяепорт** повинен бути повернутий за вимогою особи, звільненої з ув'язнення, а держава не надала доказів того, що відмова повернути його за вимогою позивачки після звільнення з місць позбавлення волі має законну підставу.

Держава повинна вказати мету, заради якої вона втручалася у права позивача.

Щодо збору персональних даних про приватних осіб державними структурами, то практика Європейського суду вказує, що такі втручання загалом сумісні з гарантією приватності, але тільки за умови, що вони переслідують законну мету і супроводжуються достатнім захистом.

ТЕМА. СВОБОДА ДУМКИ СОВІСТІ ТА РЕЛІГІЇ

1.1. Обсяг та складові права на свободу думки, совісті та релігії.

Право на свободу думки і слова, світогляду і віросповідання забезпечується:

- можливістю вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, і письмово або в інший спосіб;
- правом на свободу віросповідання, безперешкодно відправляти релігійні культи та обряди;
- правом на відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Європейська конвенція гарантує свободу думки, совісті і віросповідання.

Кожен має право на свободу думки, совісті і віросповідання; це право включає свободу змінювати свою релігію або свої переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і спільно з іншими, прилюдно чи приватно, в богослужінні, ученні, виконанні та дотриманні релігійних і ритуальних обрядів.

Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу думки, совісті та релігії.

Держава не зобов'язана дозволяти певній релігійній секті визначати свій офіційний статус в існуючій правовій структурі на власний розсуд, тому що члени секти можуть виявляти свої релігійні переконання поза межами обраної структури.

Особа також не може оскаржувати загальну політику і стандарт державної церкви, тому що вона (особа) може вільно залишити цю церкву.

Від держави вимагається впровадження механізмів, які дозвлятимуть особі відійти від церкви.

Держава не має права накладати на особу зобов'язання підтримувати державну церкву фінансово шляхом сплати податків чи в інший спосіб.

Обмеження, яке має бути виправдане захистом інтересів національної безпеки, є незаконним, якщо його істинною метою і наочним результатом є захист інтересів, що не стосуються національної безпеки.

Жодна особа не повинна бути покараною за критичні або образливі зауваження щодо нації, держави або її символів, уряду, його установ, або окремих урядовців, або іноземної нації, держави або її символів, уряду, його установ або окремих урядовців, хіба що такі зауваження прямо спрямовані та матимуть імовірним наслідком спалахи насильства.

ТЕМА. СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ. СВОБОДА ЗІБРАНЬ ТА ОБ'ЄДНАННЯ

1.1. Обсяг та складові права на свободу вираження поглядів.

Свобода вираження поглядів включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу вираження поглядів.

Держави вимагають ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

Здійснення свободи вираження поглядів, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або

громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними в демократичному суспільстві.

ТЕМА. ПРАВО НА ВЛАСНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ.

1.1. Обсяг та складові права на власність і заборону дискримінації.

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Проте положення Конвенції про захист прав людини не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Загальна декларація прав людини передбачає, що кожна людина повинна мати всі права та свободи, проголошені Загальною декларацією, незважаючи на расову приналежність, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майнове, станове або інше становище.

Всі люди рівні перед законом і мають право, незважаючи ні на що, на рівний захист закону. Усі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації та підбурювання до такої дискримінації.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на власність та заборону дискримінації.

Держава може обмежити здійснення права на власність. Вона може позбавити особу її майна «в інтересах суспільства і на умовах передбачених законом». Вона може також вводити в дію такі закони, які, на її думку, необхідні для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати різних штрафів, податків.

Права всіх людей, які перебувають під юрисдикцією держави, незважаючи на расові ознаки, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні й інші погляди, національне або соціальне походження, майнове становище, народження або за будь-якою іншою ознакою.

Обов'язок держави – забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими та політичними правами.

ТЕМА. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ТА НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ

1.1. Обсяг та складові права на справедливий суд та на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту.

Європейська конвенція про захист прав людини гарантує право на справедливий судовий розгляд. Згідно з її положеннями кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків або при встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть не допускатися в залі засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини в інтересах збереження моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того і вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін чи в разі крайньої необхідності, якщо, на думку суду, в особливих випадках публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

1.2. Зобов'язання держави щодо права на справедливий суд та на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту.

При розгляді цивільної справи держава може допускати більшу тривалість строків розгляду порівняно з розглядом кримінальної справи, однак суд при цьому послідовно дотримується жорстких стандартів, коли йдеться про справи щодо виплати через суд відшкодувань, яких вимагають особи, котрі отримали вірус імунодефіциту під час переливання зараженої крові.

ТЕМА. ПРАВОМІРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВІДСТУП ДЕРЖАВ ВІД СВОЇХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ, СТАНОВИЩА ТА СИТУАЦІЇ

1.1. Правомірне обмеження прав людини.

Обмеження прав людини встановлюються з метою забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту демократичного суспільства.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод зазначає, що обмеження свободи вираження поглядів можливе лише у випадках, передбачених законом, коли воно необхідне у демократичному суспільстві для досягнення однієї із законних цілей.

Такими цілями можуть бути:

- забезпечення національної безпеки;
- забезпечення територіальної цілісності, громадського спокою або економічного добробуту;
- охорона порядку та запобігання злочинам;
- охорона здоров'я чи моральності;
- захист репутації, прав і свобод інших осіб;
- запобігання розголошенню конфіденційної інформації;
- забезпечення авторитету і безсторонності суду.

Тобто усі зазначені обмеження можна поділити на такі, які покликані захищати: а) суспільні інтереси; б) інші права осіб; в) авторитет і безсторонність суду.

1.2. Відступ держави від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.

Міжнародне право дозволяє державам відступати під час надзвичайних ситуацій від виконання деяких своїх міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини, призупиняти дію національного законодавства (право на дерогацію).

Це право закріплено в універсальних і регіональних документах з прав людини, таких як Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, і Американська конвенція про права людини. Міжнародне право щодо прав людини продовжує застосовуватися під час збройних конфліктів.

Найбільш адекватною обставиною для виправдання відступу держави від своїх міжнародних зобов'язань у сфері прав людини є стан необхідності.

Стан необхідності – це така ситуація, коли держава для захисту свого істотного інтересу, загроза якому є безпосередньою і неминучою, змушена вдатися до такого варіанту поведінки, що суперечить його міжнародному зобов'язанню по відношенню до іншої держави (інших держав).

За будь-якої надзвичайної ситуації, яка загрожує життєдіяльності суспільства, держава вимушено вдається до обмеження прав людини, дотримуючись при цьому певних матеріальних і процесуальних

вимог, і за таких умов держава не вважається порушником своїх міжнародних зобов'язань. Ці дії є з точки зору міжнародного права допустимими, і неухильне дотримання таких вимог обумовлює правомірність введеного у державі надзвичайного стану.

Матеріальними вимогами вважаються:

- виняткова загроза життєдіяльності нації, суспільства;
- принцип пропорційності;
- принцип недискримінації;
- неприпустимість відступу від певних основних прав людини;
- принцип обмеженої тривалості введеного надзвичайного стану;
- повага інших зобов'язань за міжнародним правом.

Процесуальними гарантіями правомірності надзвичайного стану є:

- офіційне оголошення надзвичайного стану;
- повідомлення (наприклад, Генерального секретаря ООН або Генерального секретаря Ради Європи);
- парламентський контроль.

ТЕМА. МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ТА ГРУП ОСІБ

1.1. Захист прав осіб, що належать до національних та мовних меншин.

Права осіб, що належать до меншин, викладені у Декларації ООН про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин.

Відповідно до зазначеної Декларації належать до меншин особи мають такі права:

- користуватися надбанням своєї культури;
- сповідувати свою релігію;
- використовувати свою мову в приватному житті та публічно;
- брати активну участь у культурному, релігійному, суспільного, економічного і державного життя;
- брати участь у прийнятті рішень на національному та регіональному рівні;
- створювати свої власні об'єднання в рамках національного закону;
- підтримувати контакти з громадянами інших держав, з якими вони зв'язані національними, етнічними, релігійними або мовними узами.

Відповідно до Декларації про права меншин держави повинні охороняти на своїх територіях існування, національну або етнічну самобутність меншин, заохочувати створення умов для розвитку цієї самобутності; вживати належних законодавчих та інших заходів для досягнення цих цілей.

Держави вживають заходів для забезпечення належать до меншин особам користування всіма правами людини та основними свободами в повному обсязі, без дискримінації; правом висловлювати свої особливості й розвивати свої культуру, мову, релігію, традиції і звичаї, за винятком тих випадків, коли конкретна діяльність здійснюється в порушення національного або міжнародного права.

Міжнародно-правовим актом, присвяченим меншин, є європейська **Рамкова конвенція про захист національних меншин**, в якій закріплено право будь-якої особи, яка належить до меншості, вільно розглядати чи не розглядати себе таким. Така приналежність не впливає на рівність перед законом і не тягне за собою будь-якої дискримінації.

Держава створює умови для підтримки та розвитку культури і основних елементів самобутності меншин. Не повинні вживатися заходи, націлені на асиміляцію осіб, що належать до меншин, всупереч їх волі.

Такий захист є «областю міжнародного співробітництва», а не виключно внутрішньою справою. Рамкова конвенція є найбільш ґрунтовним викладом прав осіб, які належать до національних меншин, і відповідних обов'язків беруть участь держав, в її основу покладені прийняті міжнародні стандарти.

1.2. Захист прав корінних народів.

Корінні народи – народи, які проживають у багатоетнічних суспільствах незалежних країн і є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є дана країна, споконвіку, у період її завоювання або колонізації або в період встановлення наявних державних кордонів.

Статут ООН вперше закріпив в якості одного з базових принципів сучасного міжнародного права принцип рівноправності і самовизначення народів.

Загальна декларація прав людини 1948 р. закликає всі держави гарантувати ефективне визнання і дотримання прав кожної людини на рівність, недискримінацію, освіту і участь у політичному та культурному житті суспільства.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права встановив, що у тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві спільно з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися своєю рідною мовою. Її дія повною мірою поширюється і на корінні народи.

Початком спеціалізованого захисту корінних народів у міжнародному праві послужило прийняття в 1957 році *Конвенції МОП № 107 Про захист і інтеграцію корінного та іншого населення, ведучого і мемінний і напівплемінний спосіб життя в незалежних країнах.*

З прийняттям цієї конвенції у міжнародно-правовій лексикон вперше увійшов і сам термін корінне населення. Конвенція МОП № 107 була першим міжнародним документом, присвяченим виключно проблемам корінних народів. Вона розглядала такі конкретні питання, як земельна власність, умови праці, професійне навчання, сільські ремесла, соціальне забезпечення та охорону здоров'я, освіту, а також засоби спілкування.

1.3. Захист прав жінок.

Міжнародно-правовий захист прав жінок і дітей здійснюється на підставі як договорів про загальні права людини, так і у відповідності з численними спеціальними угодами.

Конвенція про політичні права жінок передбачає право жінок голосувати на всіх виборах нарівні з чоловіками, обирати і бути обраними, обіймати посади на державній службі.

Відповідно до *Конвенції про згоду на вступу шлюб, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу* не допускається укладення шлюбу без повної згоди обох сторін.

Встановлюється обов'язкова офіційна реєстрація шлюбу. Шлюб повинен укладатися особисто, у присутності свідків і представника влади, що має право на оформлення шлюбу. Держави зобов'язалися прийняти законодавчі акти, що встановлюють мінімальний шлюбний вік.

За Конвенцією про громадянство заміжньої жінки ні висновок, ні розірвання шлюбу між ким-небудь з її громадян і іноземцем, ні зміна громадянства чоловіком у шлюбі не відображаються автоматично на громадянство дружини. Встановлюється спрощений порядок

натуралізації іноземок, що складаються заміжня за громадянином держав-учасниць.

Держави – учасниці *Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок* зобов'язалися забороняти будь-які форми дискримінації щодо жінок і з цією метою:

- включають принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої конституції і законодавство;

- встановлюють юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками;

- забезпечують, щоб державні органи та установи діяли відповідно до зобов'язань держав по Конвенції.

- Жінкам також забезпечується право голосувати на всіх виборах і референдумах, займати державні пости, брати участь у громадському та політичному житті країни, рівні права в галузі громадянства, освіти, права на працю, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, перед законом та ін. Держави повинні вживати всіх заходів для припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції.

1.4. Захист прав дітей.

Відповідно до *Конвенції про права дитини* дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом дитина не досягає повноліття раніше.

Держави зобов'язалися забезпечувати всім дітям всі права, передбачені Конвенцією, незалежно від раси, кольору шкіри, мови, релігії чи будь-яких інших обставин, у тому числі поглядів і переконань самого дитини і членів його сім'ї. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, першочергова увага повинна приділятися забезпеченню інтересів дитини.

Держави повинні надавати всім дітям як загальні права людини, так і спеціальні права, які випливають із специфіки даного суб'єкта права право на ім'я та набуття громадянства, право не розлучатися зі своїми батьками.

У тих випадках, коли дитина розлучається з батьками при арешті, тюремному ув'язненні, держава зобов'язана інформувати місця знаходження його членів сім'ї.

Клопотання про виїзд з метою возз'єднання сім'ї повинні розглядатися державою «позитивним, гуманним і оперативним чином». Держави зобов'язалися запобігати незаконне переміщення та неповернення дітей з-за кордону.

Держави зобов'язалися вживати всіх заходів щодо захисту дітей від усіх форм фізичного та психологічного насильства, відсутності піклування чи сексуального зловживання.

Конвенція встановлює вимоги до внутрішньодержавних інститутам усиновлення та опіки, системі охорони здоров'я, освіти, а також захист від експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для здоров'я дитини або завдавати шкоди її повноцінному розвитку.

З цією метою держави встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу, визначають тривалість робочого дня й умови праці. Передбачаються також гарантії при залученні дітей до кримінальної відповідальності. Створено *Комітет по звичаям дитини*,

1.5. Захист прав осіб із інвалідністю.

Всі інваліди мають право на свободу від дискримінації в здійсненні їх прав. Це включає право на свободу від дискримінації за ознакою інвалідності, а також по будь-яким іншим ознакам, таким, як раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майнове, становище або інше положення.

Конвенція про права інвалідів є міжнародним договором, в якому визначаються права осіб з інвалідністю, а також зобов'язання держав-учасників Конвенції в цілях сприяння, захисту і забезпечення цих прав.

Конвенція також встановлює два механізми реалізації: Комітет з прав інвалідів, створений для контролю за здійсненням, а також Конференція держав-учасників, створена для розгляду питань, що стосуються здійснення положень конвенції.

Держави прийняли спеціальні документи по захисту і заохоченню прав людей з інвалідністю:

- Декларація про права інвалідів;
- Всесвітня програма дій відносно інвалідів;
- Принципи захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги;
- Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів.

1.6. Захист прав мігрантів, що працюють.

Зусилля з встановлення і проведення справедливої політики щодо робітників-мігрантів та їх родин очолює *Міжнародна організація праці (МОП)*.

Конвенції і рекомендації МОП є прикладом того, якими повинні бути національні закони, а Завдяки своїм проектам у сфері технічного співробітництва МОП сприяє забезпеченню прав людини робітників-мігрантів.

Двома основними конвенціями МОП, що стосуються робітників-мігрантів, є *Конвенція про робітників-мігрантів (переглянута)* і *Конвенція про робітників-мігрантів (додаткові положення)*.

У Конвенції міститься ряд положень, покликаних сприяти забезпеченню прав робітників-мігрантів. Конвенція зобов'язує держави, що ратифікували її, надавати відповідну інформацію іншим державам-членам МОП і самій Організації, вживати заходів проти всякої пропаганди, що вводить в оману, а також заходи для полегшення від'їзду, переїзду і прийому мігрантів.

Конвенція передбачає також, що держави, які ратифікували її, зобов'язані надавати мігрантам, що законно перебувають на їхній території, такі ж умови, якими користуються їхні власні громадяни при застосуванні широкого кола законів і положень, що стосуються їхнього трудового життя, без будь-якої дискримінації за ознакою національності, раси, релігії чи статі.

Держави, що ратифікують цю Конвенцію, можуть або прийняти цей документ в повному обсязі, або один з його двох розділів.

Конвенція передбачає, що держави зобов'язані дотримуватися основних прав людини всіх робітників-мігрантів. Вони повинні також вжити заходів для попередження таємної міграції в пошуках роботи і для припинення незаконної торгівлі робочою силою.

Держави зобов'язані розробляти і здійснювати політику, спрямовану на забезпечення рівності поводження щодо праці і занять, соціального забезпечення, профспілкових і культурних прав, також судові й адміністративні процедури, що стосуються робітників-мігрантів.

1.7. Захист прав біженців.

Біженець – це особа, яка в силу обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідування у зв'язку з расовою чи релігійною приналежністю, громадянством, політичними переконаннями знаходиться поза межами країни свого громадянства і не може або не хоче користуватися захистом цієї країни.

Держава зобов'язана надати біженцям статус, яким користуються іноземці взагалі. Що ж стосується урядової допомоги, то вони прирівнюються до місцевих громадян. Заборонено накладати кару за

біженця за незаконний в'їзд. Держави по можливості полегшують асиміляцію біженців. Особливе значення має правило про недопустимість висилки біженців у країну, в якій їхньому життю або свободі загрожує небезпека.

Верховний комісаріат з питань біженців, що належить до Організації Об'єднаних Націй, стежить за застосуванням *Конвенції про статус біженців* та надає біженцям гуманітарну допомогу.

ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Індивідуально-науково дослідне завдання (Правове ЕСЕ)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Реферування рішень Європейського суду з прав людини – процес аналітично опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документу, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків тощо). Процес реферування – низка логічних операцій, таких як: оцінка, відбір, аналіз та узагальнення відомостей, що містяться в первинному документі.

2. Скласти ситуацію до запропонованих викладачем тем (статей) маючи на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання. (Наприклад: Син заявниці помер від черепно-мозкової травми, що не могла бути завдана самотійно. Тіло було знайдено в приміщенні гуртожитку державного закладу освіти, де він проживав. Розслідування смерті офіційно розпочалось після заяви матері через 2 місяці після випадку. У результаті розслідування, яке тривало більше 5 років, встановити винну особу не було можливим, оскільки потенційні свідки не могли згадати подій відповідного дня. У позові проти держави щодо надання компенсації заявниці було відмовлено. Щодо порушення якої з гарантій ефективного розслідування відповідно до статті 2 ЄКПЛ можна стверджувати?)

Нижче наводиться орієнтовний перелік тем(статей):

Стаття 2 Конвенції «Право на життя».

Стаття 3 Конвенції «Заборона катування».

Стаття 5 Конвенції «Право на свободу та особисту недоторканість».

Стаття 6 Конвенції «Право на справедливий суд».

Стаття 8 Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя».

Стаття 9 Конвенції «Свобода думки, совісті та релігії».

Стаття 10 Конвенції «Свобода вираження поглядів».

Стаття 11 Конвенції «Свобода зібрань та об'єднання».

Стаття 13 Конвенції «Право на ефективний засіб правового захисту».

Стаття 14 Першого протоколу до Конвенції «Захист права власності».

3. Студенту (за погодження із викладачем) надається можливість виконати індивідуальне завдання (реферат або наукову роботу) за самотійно сформульованою ним темою.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання до самостійної роботи слід виконувати (на платформі moodle) за варіантом, що відповідає літері, з якої починається прізвище студента:

I – А, Б; II – В, Г; III – Д, Е, Є, Ж; IV – З, И, І; V – Й, К; VI – Л, М; VII – Н, О; VIII – П, Р; IX – С, Т; X – У, Ф, Х; XI – Ц, Ч, Ш; XII – Щ, Ю, Я.

Варіант I

1. Позитивні та негативні зобов'язання держави щодо права на свободу та особисту недоторканість.

2. Статут ОО.

3. Практика Європейського Суду з прав людини щодо права на свободу та особисту недоторканність: справа «Остін та інші проти Сполученого Королівства» №39692/09 рішення Великої палати 2012 р.

Варіант II

1. Можливі випадки і умови обмеження права на свободу та особисту недоторканість.

2. Комітет із ліквідації расової дискримінації.

3. Практика Європейського Суду з прав людини щодо права на свободу та особисту недоторканність: справа «Харченко проти України» №40107/02, рішення Великої палати 2011 р.

Варіант III

1. Поняття та зміст права на свободу та особисту недоторканість.

2. Комітет проти катувань.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання: справа «Сьорінг проти Сполученого Королівства» №14038/88, рішення Великої палати 1989 р.

Варіант IV

1. Позитивні та негативні зобов'язання держави щодо права на життя. Можливі випадки обмеження права на життя.

2. Комітет із прав дитини.

3. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні:

справа «Бочан проти України» № 2, рішення Великої палати 2015 р.

В а р і а н т V

1. Право на життя. Початок життя. Момент закінчення життя. Штучне переривання вагітності у контексті права на життя. Евтаназія у контексті права на життя).

2. Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок.

3. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: справа «Бурмич та інші проти України» №№46852/13, 47786/13, 54125/13, рішення Великої палати 2017 р.

В а р і а н т VI

1. Зобов'язання держави щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.

2. Процедура 1235.

3. Європейська соціальна хартія (переглянута).

В а р і а н т VII

1. Поняття і зміст Міжарабської системи захисту прав людини. Історія розвитку Міжарабської системи захисту прав людини. Арабська хартія прав людини. Ліга арабських держав. Арабський суд з прав людини.

2. Процедура 1503.

3. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН).

В а р і а н т VIII

1. Американської системи захисту прав людини. Історія розвитку Міжамериканської системи захисту прав людини. Американська конвенція прав людини. Організація американських держав. Американський суд з прав людини.

2. Комітет із прав людини. Комітет із економічних, соціальних та культурних прав.

3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.

В а р і а н т IX

1. Поняття і зміст Африканської системи захисту прав людини. Історія розвитку Африканської системи захисту прав людини. Африканська хартія прав людини і народів. Банжувльська хартія.

Організація африканської єдності. Африканський союз. Поняття і зміст.

2. Верховний Комісар ООН з прав людини.

3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.

В а р і а н т X

1. Захист прав людини в рамках АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії).

2. Рада ООН з прав людини.

3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики ЄС з прав людини» від 23.02.2006 р.

В а р і а н т XI

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.: принципи тлумачення, особливості застосування в національному правопорядку.

2. Загальна декларація прав людини 1948 р.

3. Практика Європейського Суду з прав людини щодо права на життя: Справа «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» № 56080/13 рішення Великої палати 2017 р.

В а р і а н т XII

1. Захист прав людини в Європейському Союзі. Хартія основоположних прав Європейського Союзу 2000 р.

2. Класифікація прав за способом реалізації. (Коллективні та індивідуальні права).

3. Практика Європейського Суду з прав людини щодо права на життя: Справа «Макканн та інші проти Сполученого Королівства» №18984/91, рішення Великої палати 1995 р.

В а р і а н т XIII

1. Діяльність ОБСЄ в ділянці захисту прав людини (Бюро з прав людини та демократичних інститутів. Комісар у справах національних меншин).

2. Класифікація прав за можливістю обмеження. (Абсолютні права. Відносні права).

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів

поводження чи покарання: справа «Гефген проти Німеччини» №22978/05, рішення Великої палати 2010 р.

В а р і а н т X I V

1. Класифікація прав людини за сферою їх існування. (Особисті (громадянські) права. Політичні права. Економічні права. Соціальні права. Культурні права).

2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.: принципи тлумачення, особливості застосування в національному правопорядку.

3. Європейський суд із прав людини: юрисдикція та процедура звернення.

В а р і а н т X V

1. Класифікація права людини за періодами їх виникнення.

2. Загальна декларація прав людини 1948 р.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання: справа «Каверзін проти України» № 23893/03, рішення Великої палати 2012 р.).

В а р і а н т X V I

1. Право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

2. Проаналізуйте роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина в Україні.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «С. І. Марпер проти Сполученого Королівства» №№ 30562/04; 30566/04, рішення Великої палати 2008 р.

В а р і а н т X V I I

1. Право на свободу думки, совісті та релігії. Поняття свободи віросповідання.

2. У чому полягає право громадянина на гідний рівень життя і як це право реалізується в Україні?

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції:

справа «Барбулеску проти Румунії» №61496/08, рішення Великої палати 2017 р.

В а р і а н т XVIII

1. Укажіть, яка існує юридична відповідальність за порушення основних прав і свобод людини і громадянина?

2. Які існують проблеми реалізації мовно-культурних прав національних меншин в Україні?

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «Кривіцька та Кривіцький проти України» №30856/03, рішення Великої палати 2011 р.

В а р і а н т XIX

1. Право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

2. Проаналізуйте роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав дитини в Україні.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «Роман Захаров проти Росії» №47143/06, рішення Великої палати 2015 р.

В а р і а н т XX

1. У чому полягає принцип невідчужуваності і непорушності прав і свобод людини?

2. Охарактеризуйте міжнародну систему захисту прав людини.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «Німіц проти Німеччини» №13710/88, рішення Великої палати 1992 р.

В а р і а н т XXI

1. Захист прав пацієнтів.

2. Соціально-економічні права іноземців та осіб без громадянства в Україні та гарантії їх реалізації.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «М.Р. і Д.Р. проти України» № 63551/13, рішення Великої палати 2018 р.

В а р і а н т XXII

1. Захист військовополонених.
2. Що є міжнародно-правовими стандартами прав людини, розкрийте їх види?
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «Савіні проти України» № 39948/06, рішення Великої палати 2018 р.

В а р і а н т XXIII

1. Захист прав ув'язнених осіб та осіб, які перебувають у місцях несвободи.
2. Регіональні органи із захисту прав людини: Комісія з прав людини в рамках ОАЕ.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції: справа «Денісов проти України» № 76639/11, рішення Великої палати 2018 р.

В а р і а н т XXIV

1. Правовий режим надзвичайного стану. Порядок уведення та скасування надзвичайного стану. Відповідальність за порушення прав людини в умовах надзвичайного стану.
2. Захист прав осіб із інвалідністю.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на власність – справа Фонд Батьківська турбота №5876/15, рішення Великої палати 2018 р.

В а р і а н т XXV

1. Зобов'язання держави щодо заборони дискримінації .
2. Захист прав біженців та внутрішньо переміщених осіб.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони дискримінації: – справа «Пічкур проти України» № 10441/06, рішення Великої палати 2013 р.

В а р і а н т XXVI

1. Право на власність
2. Захист прав мігрантів, що працюють.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на

власність – справа «Луїзиду проти Туреччини» №15318/89, рішення Великої палати 1996 р.

В а р і а н т XXVII

1. Правомірне обмеження прав людини.

2. Захист прав дітей.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свобода зібрань та об'єднання: справа «Веніамін Тимошенко та інші проти України» № 48408/12, рішення Великої палати 2014 р.

В а р і а н т XXVIII

1. Право на справедливий суд та на ефективний засіб юридичного захисту.

2. Захист прав жінок.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу вираження поглядів: справа «Лінгенс проти Австрії» №9815/82, рішення Великої палати 1986р.

В а р і а н т XXIX

1. Зобов'язання держави щодо права на свободу зібрань та об'єднання.

2. Захист прав осіб, що належать до національних та мовних меншин.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу думки, совісті та релігії: – справа «Евейда та інші проти Сполученого Королівства» № №48420/10, 59888842/10, 36516/10, 51671/10, рішення Великої палати 2013 р.

В а р і а н т XXX

1. Зобов'язання держави щодо права на свободу вираження поглядів.

2. Захист прав корінних народів.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу думки, совісті та релігії: справа «Коккінакіс проти Греції» №14307/88, рішення Великої палати 1993 р.

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

тестові завдання

комп'ютерне тестування на платформі moodle (зразок)

1. Які умови є визначальними для висновку про те, що конкретне місце проживання особи є «житлом» у розумінні його захисту на підставі ст. 8 ЄКПЛ?

А. Наявність достатніх та триваючих зв'язків особи із приміщенням, незалежно від законності його зайняття.

Б. Доведений факт законності зайняття особою приміщення, незалежно від тривалості перебування в ньому.

В. Обґрунтоване припущення законності зайняття особою приміщення, незалежно від тривалості перебування в ньому.

Г. Будь-який зв'язок особи із приміщенням, незалежно від його тривалості та достатності.

2. Чи допускає винятки заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження або покарання?

А. Так, у разі необхідності забезпечити право інших осіб на життя.

Б. Ні, жодні винятки не допускаються.

В. Так, якщо відповідна держава не виходить за межі розсуду, визначені у практиці ЄСПЛ.

Г. Ні, але держава має право заявити про відступ від неї під час війни або іншої суспільної небезпеки, що загрожує життю нації.

3. Який критерій розмежовує обмеження свободи пересування, яке кваліфікується як позбавлення свободи згідно з п. 1 ст. 5 ЄКПЛ, та звичайне обмеження свободи пересування за ст. 2 Протоколу № 4 до цієї Конвенції?

А. Ступінь інтенсивності такого обмеження.

Б. Характер такого обмеження.

В. Тривалість такого обмеження.

Г. Спосіб реалізації такого обмеження.

4. Який із нижченаведених випадків стосується абсолютного права, гарантованого ЄКПЛ?

А. Смерть особи, завдана працівниками поліції при затриманні.

Б. Залякування особи працівниками поліції можливим нанесенням

їй тілесних ушкоджень під час допиту.

В. Відмова суду у розгляді заяви недієздатної особи, яка стосується відновлення її дієздатності.

Г. Припинення виконання рішення суду про стягнення з держави на підставі зміни законодавства.

5. На підставі якого акта Комітетові із ліквідації дискримінації щодо жінок було надано повноваження приймати і розглядати повідомлення щодо порушення державами прав, закріплених Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року?

А. Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Б. Декларації про викорінення насильства щодо жінок.

В. Факультативного протоколу до Конвенції 1979 року.

Г. Декларації про захист жінок в період збройних конфліктів.

6. Як повинна вчинити держава, щоб не порушити право на свободу зібрань, гарантоване ст. 11 ЄКПЛ, у випадку, коли в центрі столиці планується проведення демонстрації на підтримку ідеї, яка більшістю суспільства сприймається вкрай негативно?

А. Заборонити проведення такої демонстрації.

Б. Дозволити проведення демонстрації, але оточити її учасників поліцейським кордоном для гарантування їхньої безпеки.

В. Наказати організаторам демонстрації змінити місце її проведення на користь одного з районів на околиці міста.

Г. Вжити заходів, пропорційних до ситуації з огляду на рівень загрози громадському порядку та ймовірність актів насильства.

7. Що із переліченого НЕ є порушенням права, гарантованого ст. 9 ЄКПЛ?

А. Запровадження в державних закладах добровільної релігійної освіти.

Б. Звільнення з роботи за публічне вираження релігійних переконань.

В. Відмова у видачі дозволу на будівництво молитовного дому.

Г. Відмова в реєстрації керівного органу релігійної громади.

8. Що із перерахованого НЕ є рішенням ЄСПЛ у розумінні Закону України «Про виконання рішень та застосування

практики Європейського суду з прав людини»?

А. Остаточне рішення ЄСПЛ у справі проти України, яким визнано порушення ЄКПЛ.

Б. Остаточне рішення ЄСПЛ щодо справедливої сатисфакції у справі проти України.

В. Рішення ЄСПЛ про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України.

Г. Остаточне рішення ЄКПЛ у справі проти України.

9. Ким здійснюється первісна перевірка скарги в рамках процедури розгляду скарг Ради з прав людини ООН?

А. Головою Робочої групи з повідомлень спільно з секретаріатом.

Б. Головою Робочої групи з ситуацій спільно з представником уряду.

В. Генеральним Секретарем ООН спільно з представником уряду.

Г. Головою Ради з прав людини спільно з представником уряду.

ПИТАННЯ НА ЗАЛІК **(комісійна відомість)**

1. Виникнення та розвиток міжнародно-правового співробітництва в галузі прав людини.
2. Основні права людини і громадянина. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини.
3. Поняття та співвідношення прав людини і прав громадянина.
4. Історія розвитку концепції прав людини. Теорія трьох поколінь прав людини.
5. Соціально-правовий механізм захисту прав людини і громадянина.
6. Становлення та розвиток філософської та правової думки про права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні та сучасних зарубіжних країнах.
7. Міжнародні стандарти прав і свобод людини та громадянина.
8. Принцип реальності прав і свобод людини та громадянина.
9. Поняття прав і свобод людини та громадянина та їх класифікація.
10. Політичні права і свободи людини та громадянина.
11. Економічні права і свободи людини та громадянина.
12. Соціальні права і свободи людини та громадянина.
13. Культурні права і свободи людини та громадянина.
14. Сімейні права і свободи людини та громадянина.
15. Духовні права і свободи людини та громадянина.
16. Права дитини – основа функціонування інституту прав і свобод людини і громадянина.
17. Інститут омбудсмена в системі захисту прав і свобод людини та громадянина.
18. Загальна декларація прав людини – основа формування інституту прав людини та громадянина у правовій державі.
19. Роль статуту Організації Об'єднаних Націй у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
20. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. в системі захисту прав та свобод людини та громадянина.
21. Механізм контролю за захистом прав, визнаних у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.
22. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. в системі захисту прав та свобод людини та громадянина.
23. Міжнародно-правовий захист прав біженців.

24. Міжнародно-правовий захист прав жінок.
25. Діяльність Комісії ООН з питань становища жінок у захисті прав і свобод людини та громадянина.
26. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.
27. Міжнародно-правовий захист прав дітей.
28. Конвенція про права дитини 1989 р. та її роль у механізмі захисту прав дітей.
29. Поняття і види міжнародного контролю за захистом та здійсненням прав і свобод людини та громадянина.
30. Діяльність Верховного комісара ООН з прав людини у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
31. Діяльність Міжнародного суду ООН у механізмі захисту прав людини.
32. Діяльність Міжнародного кримінального суду у сфері захисту прав людини.
33. Діяльність ОБСЄ щодо визначення міжнародних стандартів захисту прав людини.
34. Рада Європи та її інституційні органи в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
35. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., як гарантія захисту прав та свобод людини та громадянина.
36. Захист прав і свобод людини та громадянина в Європейському Суді з прав людини.
37. Склад, повноваження та юрисдикція Європейського суду з прав людини як інституту захисту прав і свобод людини та громадянина.
38. Суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини.
39. Захист прав громадян України Європейським судом з прав людини.
40. Європейська соціальна хартія (переглянута) та Європейський комітет з соціальних прав у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
41. Міжамериканська система захисту прав людини.
42. Міжамериканська комісія з прав людини у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
43. Американська конвенція про права людини у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.

44. Міжамериканський суд з прав людини у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
45. Африканська система захисту прав людини.
46. Африканська концепція прав і свобод людини та громадянина.
47. Африканська Хартія прав людини і народів у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
48. Африканська комісія з прав людини і народів у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
49. Африканський Суд з прав людини і народів у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
50. Переваги та недоліки системи міждержавних скарг і повідомлень як елементу механізму захисту прав і свобод людини та громадянина.

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Справа «Бурмич та інші проти України» №№46852/13, 47786/13, 54'125/13

Стислий виклад рішення

Велика Палата Європейського суду з прав людини 12 жовтня 2017 року прийняла рішення у справі «Бурмич та інші проти України», яким виключила із списку заяв, що підлягають розгляду, 12 143 заяв проти України.

Більше того, усі наступні заяви з «групи Іванова» (невиконання рішень національних судів) виключатимуться ЄСПЛ із списку тих, що підлягають розгляду.

В пілотному рішенні у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» ЄСПЛ визнав системною проблему невиконання рішень національних судів в Україні. У резолютивній частині зазначено, що порушення є наслідком несумісної з положеннями Конвенції практики, яка полягає в систематичному невиконанні Україною рішень національних судів, за виконання яких вона несе відповідальність та у зв'язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів правового захисту.

Усі заяви передано до Комітету Міністрів Ради Європи з метою їх оброблення в рамках заходів загального характеру, визначених у пілотному рішенні.

Рішення усіх цих справ має обов'язково бути охоплене заходами виконання загального характеру, які повинна вжити Україна під наглядом Комітету Міністрів.

Усі ці справи слід розглядати у рамках процедури виконання рішення у справі Іванова та передавати до Комітету Міністрів, як органу, відповідальному за забезпечення справедливості і виплату відшкодування всім потерпілим від системної проблеми.

Враховуючи те, що інтереси реальних і потенційних жертв згаданої системної проблеми доречніше захищати у рамках процедури виконання, Суд вирішив, що продовження розгляду схожих справ буде не кращим чином слугувати цілям Конвенції.

Тому він дійшов висновку, що подальший розгляд таких заяв є не виправданим.

Таким чином, заявники, що отримали остаточні судові рішення, які не виконані, не зможуть отримати компенсацію, поки Україна не забезпечить ефективний механізм їх виконання.

2. Справа «Бобач проти України» 2015 р. 05.02.2015 (Заява N 22251/08)

Стислий виклад рішення

Починаючи з 1997 року, заявниця безуспішно претендує на частину будинку, яким на час подій володів пан М., а також на землю, на якій будинок побудовано.

Справа заявниці неодноразово розглядалась національними судами. Заявниці було відмовлено у задоволенні позову. Ухвалою Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 22.08.2002 рішення судів нижчих інстанцій було залишено без змін.

У 2001 році заявниця подала заяву до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд), у якій скаржилась за пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на результат та несправедливість судового провадження у її справі, а також на те, що тривалість цивільного провадження не відповідала вимозі «розумного строку». Крім того, заявниця подала інші скарги за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на незаконне позбавлення її майна в результаті судового провадження, а також за статтею 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що її було піддано дискримінації у користуванні її правами власності.

03.05.2007 Європейський суд виніс рішення у справі «Бочан проти України» (заява N 7577/02), у якому постановив, що з огляду на обставини справи, за яких ВСУ змінив територіальну підсудність, і відсутність достатнього обґрунтування у рішеннях національних судів право заявниці на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції було порушено.

Скарга заявниці нате, що тривалість першого цивільного провадження не відповідала вимозі «розумного строку» була визнана явно необґрунтованою, оскільки тривалість у три роки і три місяці, на думку Європейського суду, не становить порушення вимоги «розумного строку» за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

Розглянувши скаргу заявниці за статтею 1 Першого протоколу Європейський суд встановив, що вона прямо пов'язана зі скаргами, розглянутими відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції. Європейський суд дійшов висновку, що ця скарга є прийнятною, але не порушує жодного питання, яке б відрізнялось від уже встановлених, тому немає необхідності розглядати цю скаргу.

Щодо скарг заявниці за статтею 14 у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що вони мають бути відхилені як явно необґрунтовані, оскільки заявниця не надала достатніх доказів на підтвердження цих скарг.

Заявниці було присуджено 2000 євро компенсації моральної шкоди. Європейський суд також зазначив, що заявниця мала право відповідно до українського законодавства на повторний розгляд справи національним судом у світлі встановленого Європейським судом порушення.

У червні 2007 року заявниця, посилаючись на рішення Європейського суду від 03.05.2007, подала до ВСУ скаргу про перегляд рішень у її справі у зв'язку з винятковими обставинами, у якій просила скасувати рішення національних судів у її справі і прийняти нове рішення, яким задовольнити її вимоги у повному обсязі.

14.03.2008 колегія у цивільних справах ВСУ, розглянувши скаргу заявниці, відмовила у її задоволенні. У своїй ухвалі ВСУ зазначив, що Європейський суд встановив, що рішення національних судів у справі заявниці були законними та обґрунтованими і що їй було присуджено відшкодування у зв'язку з порушенням гарантії щодо «розумного строку».

У квітні 2008 заявниця знову подала до ВСУ скаргу про перегляд рішень національних судів у її справі у зв'язку з винятковими обставинами. У скарзі заявниця доводила, що ухвала від 14.03.2008 ґрунтувалась на неправильному «тлумаченні» рішення Європейського суду від 3.05.2007 та просила ВСУ повторно розглянути справу по суті з урахуванням висновків Європейського суду за пунктом 1 статті 6 Конвенції. ВСУ відхилив цю скаргу, зазначивши, що вона не містила доводів, які б могли слугувати підставами для перегляду її справи у зв'язку з винятковими обставинами.

Заявниця знову звернулась до Європейського суду. Вона скаржилась за пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на несправедливий спосіб, у який ВСУ розглянув її скаргу у зв'язку з винятковими обставинами, оскільки останній не взяв до уваги висновки Європейського суду, наведені у рішенні від 03.05.2007.

Щодо скарги заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції Європейський суд зазначив, що ВСУ у своїй ухвалі від 14.03.2008 грубо викривив висновки рішення Європейського суду від 03.05.2007.

Розглянувши характер та наслідки недоліків ухвали ВСУ від 14.03.2008 для прав заявниці, Європейський суд зробив висновок, що оскаржуване провадження не відповідало вимозі пункту і статті 6 Конвенції щодо «справедливого суду» і що було порушення цього положення.

Скаргу заявниці за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Європейський суд визнав прийнятною, проте оскільки вона була тісно пов'язана зі скаргою, що розглядалась за пунктом 1 статті 6 Конвенції, Європейський суд вирішив, що немає необхідності розглядати питання, чи було у цій справі порушення статті 1 Першого протоколу.

За цих обставин Суд одногосно

«1. Оголошує прийнятними скаргу заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість провадження, що закінчилося ухвалою Верховного Суду від 14 березня 2008 року, та її скаргу за статтею 1 Першого протоколу на те, що її було незаконно позбавлено її майна у зв'язку з цим провадженням, а решту скарг у заяві

– неприйнятними;

2. Постановляє, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

3. Постановляє, що немає потреби розглядати скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;

4. Постановляє, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявниці 10 000 (десять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму податків, що можуть нараховуватися; ця сума має бути конвертована у валюту держави-відповідача за курсом станом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

5. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції».

3. Справа «Макканн та інші проти Сполученого Королівства» № 18984/91, Рішення Великої палати 1995 р.

Стислий виклад рішення

Справа Макканн та інші проти Сполученого Королівства 1995 р. була порушена за заявою батьків трьох підданих вченого Королівства,

загиблих у результаті контртерористичної операції повітряно-десантної служби Британської Армії на Гібралтарі.

Владам Сполученого Королівства, Іспанії та Гібралтару стало відомо, що **Ірландська республіканська Армія (ІРА)** планує провести терористичний акт на Гібралтарі. вві відомі особистості терористів і спосіб організації теракту — вибух. Коли потерпілі, припаркувавши свою машину в Гібралтарі, попрямували в місто, за ними було єно стеження. Експерт зі знешкодження бомб після побіжного огляду доповів, і пиліні, можливо, закладена бомба. Військовослужбовці, які стежили за постраждалими, привернули їхню увагу і ті, як здалося переслідувачам, потягнулися до за механізмом дистанційного управління вибухом, через що військові від-і вогонь на ураження. Коронером Гібралтару було проведено ретельне розслідування. заслухано безліч свідків, експертів, фахівців із вибухових пристроїв, і, нарешті, журі присяжних винесло вердикт про правомірність застосування зброї. Європейсько-го надано незаперечні докази, що троє загиблих були активними учасниками терористичної організації і що вони мали намір здійснити вибух у Гібралтарі. Суд погодився з доводами держави-відповідача.

Разом із тим Європейський суд констатував, що мало місце порушення ст. 2 Конвенції на тій підставі, що органи, які знали про намір терористів, «не перешкоджали в'їзду у підозрюваних у Гібралтар, не змогли врахувати можливість помилковості своїх розвідувальних оцінок принаймні у деяких аспектах, і ...застосували силу, що тягне за собою позбавлення життя, яку не можна вважати необхідною для захисту людей від незаконного насильства». Саме та обставина, що правозастосовні органи, які знали про підготовку акту і ще на кордоні Гібралтару могли знешкодити терористів, не доводячи справу до застосування зброї, і лягла в основу прийнятого рішення.

Отже, ЄСПЛ вперше розглянув справу щодо порушення ст. 2 Конвенції «Маккан та інші проти Сполученого Королівства» у 1995 р. У цій справі держава-відповідач була визнана відповідальною за порушення ст. 2 Конвенції через те, що служби спецпризначення вчинили убивство трьох терористів Ірландської Республіканської Армії. Тому, що стаття 2 ЄКПЛ говорить, що право кожного на життя охороняється законом. Це означає, що над державою тяжіє обов'язок зробити все для того, щоб людське життя перебувало у безпеці.

4. Справа «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» № 56080/13, рішення Великої палати 2017 р.

Стислий виклад рішення

Відмежування лікарської помилки від недбалості можна простежити в рішенні ЄСПЛ **Справа “Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії”**.

Аналогічним було рішення ЄСПЛ у справі «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» (Case of Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal) (2017), в якому Велика палата встановила відсутність порушення ст. 2 Конвенції, а саме матеріально-правового аспекту, проте встановила порушення ст. 2 Конвенції у процесуальному аспекті через неефективність і несвоєчасність розслідування справи. ЄСПЛ вважає, що внутрішньодержавна система Португалії зіштовхнулася з доказовим випадком медичної недбалості, що призвело до смерті чоловіка заявниці, проте не надала адекватної і своєчасної відповіді, і тому в цій справі було допущено порушення процесуального аспекту ст. 2 Конвенції.

Важливість забезпечення реальної дії права на життя наголошується у рішеннях Суду. Зокрема, у справі *«Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії»* Суд зазначає, що «ані війна, ані будь-яка інша ситуація суспільної небезпеки, ані культурна традиція, ані релігійна різноманітність не можуть обмежувати можливість реалізації сутності права, оскільки вона є основою для невід’ємного фундаментального правоволодіння, за відсутності якого право повністю втрачає свою цінність» [1]. Отже, Суд резюмує, що крім «легітимних винятків», визначених у ч.2 ст.2 ЄКПЛ, право на життя не може бути жодним чином порушене.

Це справа стосувалася смерті чоловіка заявниці після операції видалення поліпу та наступних процедур, відкриті для різних випадків медичної недбалості. Заявник стверджував, зокрема про порушення права на життя її покійного чоловіка.

Суд постановив, що мало місце порушення статті 2 (право на життя) Конвенції в матеріальному та процесуальному аспекті. Було встановлено, зокрема, що сам факт, що пацієнт переніс хірургічну операцію, яка становила ризик розвитку інфекційного менінгіту повинен обґрунтовувати медичне втручання відповідно до медичного протоколу про післяопераційний нагляд. Не маючи намірів робити припущення про шанси виживання чоловіка заявниці,

Суд визнав, що відсутність координації між отоларингічним та

реанімаційним віддленнями лікарні виявили недоліки в державній системі охорони здоров'я, позбавляючи пацієнтів можливості отримання відповідної невідкладної допомоги.

Суд визнав, що правова система Португалії функціонує не ефективно, так як, по-перше, тривалість трьох судових розглядів не відповідають вимогам оперативності.

3. Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у пункті 2 статті 44 (остаточних рішень) Європейської конвенції з прав людини.

По-друге, жодний з проведених судових розглядів та представлених оцінок експертів, належним чином звернулися до питання можливого причинного зв'язку між різними захворюваннями пацієнта за кілька днів після проведення операції. Суд встановив, що лікарі повинні були чітко поінформувати пацієнта про можливі ризики перед операцією.

5. Справа «Сьорінг проти Сполученого Королівства»

№14038\88, 1989 р.

Стислий виклад рішення

30 березня 1985 р. 18-річний заявник Йенс Сьорінг скоїв убивство батьків своєї подруги в їхньому будинку в окрузі Бедфорд штат Вірджинія, США, після чого зник, але був затриманий в Англії. З квітня 1986р.і він перебував під вартою у Сполученому Королівстві.

31 липня 1986 р. уряд США зажадав екстрадиції пана Сьорінга відповідно до умови Договору про видачу між цими двома країнами. Труднощі з екстрадицією виникай у зв'язку з тим, що у США, на відміну від Англії, Йенсу Сьорінгу загрожувала смертна кара.

11 березня 1987р. уряд ФРН , де смертна кара скасована так само як і в Англії, також зажадав видачі пана Сьорінга, щоб він міг постати у ФРН перед судом за вчинення вбивства. 20 травня 1987 р. влада Сполученого Королівства повідомила уряд США про видачу Йенса Сьорінга не Німеччині, а США.

1 червня 1987 р. аторней штату Вірджинія по округу Бедфорд, обвинувач у справі Сьорінга, повідомив, що у разі, якщо пан Сьорінг буде визнаний винним у скоєнні вбивства при обтяжуючих обставинах, прокурор штату Вірджинія домагатиметься смертного вироку в його справі, однак передасть судді подання від імені Сполучено-Королівства з проханням не виносити смертний вирок або не приводити такий у виконання, якщо він буде винесений.

16 червня 1987 р. у Магістратському суді в Лондоні відбувся розгляд у справі про екстрадицію. ЄСПЛ вирішив, що є достатньо підстав для екстрадиції пана Сьорінга, і залишив його під вартою до розпорядження міністра внутрішніх справ про його сичу владі США.

3 серпня 1988 р. міністр внутрішніх справ підписав розпорядження видати пана Сьорінга владі США. Однак на підставі ряду заходів, зазначених у досьє справи Страсасбурзі (розділи I.B і I.C нижче), екстрадиція до вирішення справи не була завершена.

8 червня 1988 р. пан Сьорінг подав до Комісії скаргу за ст. 3 Конвенції – про рі-ка видати його державі, в якій за скоєний ним злочин не скасована смертна кара, і про те, що чекаючи можливої видачі, він відчував «синдром камери смертників», що в нелюдським поводженням; п. 3 ст. 6 – про те, що в разі видачі він не отримав би у штаті Вірджинія необхідної юридичної допомоги.

Після отримання заяви пана Сьорінга Комісія довела до відома Уряду Сполучено-Королівства, що в інтересах сторін та належного проведення розгляду бажано надалі до вирішення справи не видавати заявника Сполученим Штатам.

Європейський суд визнав, що екстрадиція цієї людини до США суперечила б ст. 3 Конвенції 1950 р., яка забороняє катування, негуманне чи інше принижуюче гідність поводження або покарання. Одним із наслідків цього рішення було поширення за-мету громадян держав – членів Ради Європи за межі Європи. Цей підхід, який по-вторився і в інших справах, зокрема у справі Джабарі проти Туреччини (липень 2000 р.), також захистив осіб, які шукають притулку, від висилки назад у країну, де їх життя виявилось б у небезпеці.

Обставини справи **ПРОЦЕДУРА**

Європейський суд з прав людини, постановляючи своє рішення у пленарному засіданні відповідно до правила 50 Регламенту. після наради за зачиненими дверима 27 квітня та 26 червня 1989 року, постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених днів:

1. Справа була передана до Суду 25 січня 1989 року Європейською комісією з прав людини (Комісія), 30 січня 1989 року Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та 3 лютого 1989 року Урядом Федеративної Республіки Німеччини – у межах трьох місяців, як це передбачено у пункті 1 статті 32 та в статті

47 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Конвенція). Справу розпочато за заявою (14038/88) проти Сполученого Королівства, яку подав до Комісії, згідно зі статтею 25, німецький громадянин п. Йєнс Сорінг (*Jens Soering*) 8 липня 1988 року.

2. У своєму запиті Комісія посилалася на статті 44 і 48 та на заяву, якою Сполучене Королівство визнало обов'язкову юрисдикцію Суду (стаття 46). Метою запиту і двох заяв Урядів було отримання рішення Суду стосовно того, чи розкривають факти у справі наявність порушення з боку держави-відповідача її зобов'язань за статтями 3, 6 і 13 Конвенції.

3. У день відкритого слухання справи та між 26 квітня і 15 червня 1989 року Уряд Сполученого Королівства, німецький Уряд та заявник подали різні документи.

**6. Справа «Каверзін проти України»
(CASE OF KAVERZIN v. UKRAINE)
(Заява № 23893/03)**

Стислий виклад остаточного рішення від 15 травня 2012 року

12 січня 2001 року заявника було затримано за підозрою у вчиненні низки злочинів. Під час затримання до заявника були застосовані заходи фізичного впливу з боку працівників УБОЗ УМВС України у Харківській області. В подальшому заявника було доставлено до відділу міліції, де, як стверджує заявник, він був підданий катуванню з боку невстановлених працівників міліції з метою отримання від нього зізнання у вчиненні злочинів, та поміщено до ізолятора тимчасового тримання. Як стверджується, внаслідок катування заявник отримав ушкодження ока, в результаті чого він в подальшому втратив зір.

Наступного дня заявника було доставлено до лікарні, де його оглянув лікар, який підтвердив наявність у нього тілесних ушкоджень.

15 січня 2001 року заявника було допитано прокурором Харківської області, який помітив у нього ушкодження ока. Згідно рапорту прокурора заявник стверджував, що він зазнав тілесного ушкодження під час свого затримання, його не було піддано жорстокому поводженню з боку працівників міліції після його затримання і що він добровільно дав зізнавальні показання. Наступного дня було розпочато перевірку обставин отримання заявником

тілесних ушкодження під час його затримання. У ході цієї перевірки були зібрані показання відповідних працівників міліції, які стверджували, що заходи фізичного впливу були застосовані до заявника у зв'язку з тим, що він намагався чинити опір під час затримання.

19 січня 2001 року було проведено судово-медичну експертизу, в результаті якої було констатовано наявність у заявника численних тілесних ушкоджень, у тому числі ушкодження ока, і що деякі з них були завдані йому тупими твердими предметами за три-чотири дні до огляду.

23 січня 2001 року заявника було поміщено до Харківського СІЗО № 27, де його було оглянуто лікарем та встановлено наявність тілесних ушкоджень.

26 січня 2001 року заявник звернувся до того ж прокурора Харківської області зі скаргою щодо катування, якого він зазнав з боку працівників міліції після його затримання. Того ж дня прокурор виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції посилаючись, зокрема, на показання відповідних працівників міліції, судово-медичну експертизу від 19 січня 2001 року та твердження заявника від 15 січня 2001 року.

В подальшому мати заявника звернулась зі скаргою до народного депутата щодо катування заявника працівниками міліції та відмову державних органів проводити розслідування щодо цього. За запитом народного депутата в 2005 році вищестояща прокурора вивчила матеріали попередньої перевірки 2001 року та зрештою підтвердила законність постанови від 26 січня 2001 року.

25 лютого 2001 року заявника було поміщено до Хмельницького СІЗО № 29, де його було оглянуто лікарем, який констатував у нього наявність тілесних ушкоджень та повну втрату зору.

З вересня 2001 року заявнику почали надавати офтальмологічну допомогу.

23 вересня 2002 року заявнику було встановлено I групу інвалідності.

13 листопада 2002 року апеляційний суд Хмельницької області визнав заявника винним у вчиненні низки злочинів та призначив йому покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Крім того, суд відмовив в задоволенні скарги заявника на те, що його зізнавальні свідчення були отримані під фізичним та психологічним тиском з боку працівників міліції, посилаючись на постанову прокурора від 26 січня 2001 року. 13 травня 2003 року Верховний Суд України

частково змінив вищевказаний вирок та відмовив в задоволенні скарг заявника щодо катування на тій самій підставі, що й апеляційний суд.

12 серпня 2003 року заявника було поміщено до Дніпропетровської виправної колонії № 89 для відбування призначеного покарання, де, як стверджується, до нього застосовували наручники при виході з камери, зокрема, під час прогулянок та відвідування родичів незважаючи на те, що він був сліпий.

3 грудня 2008 року заявника було переведено до Вінницької установи виконання покарань № 1.

Заявник скаржився до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) за ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на те, що він зазнав катування з боку працівників міліції під час його перебування у відділі міліції, на неефективне розслідування його відповідних скарг, ненадання йому адекватної медичної допомоги та умови тримання його під вартою в Дніпропетровській виправній колонії № 89. Заявник також подавав інші скарги про порушення Конвенції, які Європейський суд визнавав неприйнятними.

Порушення ст. 3 Конвенції було встановлено з огляду на те, що у справі було підтверджено завдання заявнику тілесних ушкоджень працівниками міліції після його затримання, зокрема, медичним оглядом від 13 січня 2001 року та судово-медичною експертизою від 19 січня 2001 року, і що державою-відповідачем не було надано обґрунтованих пояснень щодо їх походження. З огляду на тяжкість тілесних ушкоджень заявника та умисний характер їх завдання Європейський суд дійшов висновку, що поводження, якого зазнав заявник з боку працівників міліції, прирівнюється до катування.

Порушення ст. 3 Конвенції також було встановлено у зв'язку з недотриманням національними органами обов'язку розслідувати скарги заявника щодо його катування з огляду на те, що:

– перевірка прокуратури обставин отримання заявником тілесних ушкоджень не була ретельною, оскільки не було встановлено точного перебігу подій та способу завдання заявнику тілесних ушкоджень, а в постанові від 26 січня 2001 року не були розглянуті твердження заявника щодо його катування після його затримання, а містились лише посилання на первісні твердження заявника про те, що його не було піддано жорстокому поводженню;

– перевірка вищестоящої прокурори в 2005 році не була спробою перегляду тверджень заявника про катування, оскільки вона

обмежувалася дослідженням матеріалів попередньої перевірки, яку було завершено майже за чотири роки до того;

– судами не були розглянуті неодноразові скарги заявника про те, що зізнання у вчиненні злочину було отримано від нього в результаті катування, ані в контексті оцінки допустимості цих визнавальних показань, ані в контексті окремої перевірки. Суди відхиляли ці скарги заявника як необґрунтовані, спираючись виключно на постанову прокурора від 26 січня 2001 року.

Розглянувши справу, Європейський суд одноголосно:

1. *Оголошує* прийнятними скарги заявника за статтею 3 Конвенції щодо стверджуваного катування працівниками міліції, неефективного розслідування, відсутності адекватної медичної допомоги та застосування до нього наручників в Дніпропетровській виправній колонії, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

2. *Постановляє*, що було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з катуванням заявника працівниками міліції;

3. *Постановляє*, що було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з непроведенням органами влади ефективного розслідування за скаргою заявника на катування;

4. *Постановляє*, що було порушення статті 3 Конвенції з огляду на відсутність у період з січня до вересня 2001 року адекватної медичної допомоги у зв'язку з ушкодженням ока заявника;

5. *Постановляє*, що не було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку зі стверджуваною відсутністю адекватної медичної допомоги під час тримання заявника під вартою з вересня 2001 року до грудня 2008 року;

6. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку із застосуванням до заявника наручників в Дніпропетровській виправній колонії

7. *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 40 000 (сорок тисяч) євро відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського

центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

8. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції».

**7. Справа «Гефген проти Німеччини» №22978/05,
рішення Великої палати 2010 р.
Стислий виклад остаточного рішення**

Заявник був поміщений під нагляд і затриманий після отримання значного викупу за викраденого 11-річну дитину. Він був допитаний поліцією і дав неправдиві свідчення про місце знаходження хлопчика і особи викрадачів. Допит був відкладений до наступного ранку. На той час поліцейські побоювалися, що життя дитини загрожує холод і відсутність їжі. За наказом заступника начальника поліції допитували попередили заявника, що йому будуть заподіяні значні страждання спеціально навченими особами, якщо він не відкриє місце знаходження дитини. В результаті заявник вказав точне місце знаходження дитини. Пізніше він побував на місці події, де було знайдено тіло дитини, і зізнався в його викраденні і вбивстві. Йому було пред'явлено звинувачення у викраденні і вбивстві.

Суд, який розглядав справу, виключив з числа доказів визнання і заяви, зроблені під час слідства, у зв'язку з виявленою на заявника тиском, але вважав за допустимими докази, отримані внаслідок визнання. Визнаючи заявника винним, суд зазначив, що заявник, хоча і був повідомлений в початку судового засідання про те, що має право зберігати мовчання і що його колишні визнання не можуть бути використані як доказ проти нього, знову зізнався у викраденні і вбивстві дитини. Оцінка судом обставин справи була в значній мірі заснована на цьому визнанні, але також підкріплена доказами, включаючи тіло убитого і сліди коліс, отриманими на основі первісного визнання, а також доказами, отриманими під час нагляду за заявником. Заявник був засуджений до довічного ув'язнення.

Його касаційна скарга була відхилена Верховним судом, а Конституційний суд відмовив у прийнятті скарги в порядку конституційного провадження, хоча погодився з висновком суду першої інстанції про те, що погроза заподіяння болю з метою отримання визнання заборонена національним законодавством і порушує статтю 3 Конвенції. Двоє поліцейських, причетних до погроз заявнику, були пізніше засуджені за чинення тиску і

підбурювання до вчинення тиску при виконанні службових обов'язків і засуджені до штрафу умовно. Вимога до влади про компенсації у зв'язку з травмою, імовірно отриманої в процесі поліцейського слідства, ще не розглянуто. У скарзі до Європейського Суду заявник посилався на застосування тортур під час допиту в поліції і порушення його права на справедливий судовий розгляд використанням доказів, отриманих під тиском.

Постанова

У справі вимоги статті 6 Конвенції порушено не було (винесено шістьма голосами «за» і одним – «проти»). **Стаття 3 заборона катування.**

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Стаття 6

Право на справедливий судовий розгляд

1. Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в судові засідання протягом всього процесу або його частини в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, а також коли того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – в тій мірі, в якій це, на думку суду, суворо необхідно, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

- а)** бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення проти нього;
- б)** мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту;
- с)** захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника на свій або, за браком достатніх коштів для оплати послуг захисника, користуватися послугами призначеного йому захисника

безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя;

d) допитувати свідків обвинувачення або мати право на те, щоб їх допитали, а також вимагати виклику і допиту свідків з її сторони на тих же умовах, що і для свідків, які свідчать проти нього;

e) отримувати безкоштовну допомогу перекладача, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не говорить цією мовою.

**8. Справа «Харченко проти України»
CASE OF KHARCHENKO v. UKRAINE
(Заява № 40107/02)**

Стислий виклад остаточного рішення від 10 лютого 2011 року

4 квітня 2001 року щодо заявника було порушено кримінальну справу, 7 квітня 2001 року прокурор Ватунінського району м. Києва санкціонував взяття заявника під варту та в подальшому продовжив строк застосування цього запобіжного заходу.

Крім того, Деснянський районний суд м. Києва та Голосіївський районний суд м. Києва продовжували тримання заявника під вартою, посилаючись головним чином на тяжкість пред'явленого обвинувачення та ризик ухилення заявника від слідства і суду. Повертаючи справу на додаткове слідство, суд також не вказував визначений строк, на який він продовжує тримання заявника під вартою.

Заявник тримався під вартою в Київському СІЗО № 13.

4 серпня 2003 року прокурор Деснянського району звільнив заявника з-під варти, змінивши запобіжний захід на підписку про невиїзд. 18 вересня 2004 року слідчий Деснянського РУ ГУ МВС України в м. Києві закрав кримінальну справу щодо заявника.

Загальний строк досудового тримання заявника під вартою становив приблизно два роки та чотири місяці.

Заявник скаржився до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) за ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на умови його тримання під вартою; пп. 1 (с) та 3 ст. 5 – на незаконність та надмірну тривалість тримання його під вартою; п. 1 ст. 6 та ст. 13 – на відсутність ефективних засобів юридичного захисту стосовно його скарг щодо тримання під вартою та надмірну тривалість провадження в його справі, а також на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо цього.

Порушення ст. 3 Конвенції було констатовано у зв'язку з тим, що

умови тримання його в Київському СІЗО № 13 становили таке, що понижує гідність, поводження.

Порушення п. 1 ст. 5 Конвенції було констатовано, по-перше, оскільки строк тримання заявника під вартою було продовжено прокурором, тоді як він не може вважатися незалежною посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу; по-друге, оскільки у період, коли заявник ознайомлювався з матеріалами справи, та в період з дати направлення справи до суду та до вирішення судом питання щодо запобіжного заходу заявник тримався під вартою без відповідного рішення суду; по-третє, оскільки суд, продовжуючи строк тримання заявника під вартою, не надав належного обґрунтування та не вказував визначеного строку такого тримання.

Порушення п. 3 ст. 5 Конвенції було констатовано з огляду на те, що рішення судів про продовження строку тримання заявника під вартою не містили належних підстав для такого тримання та що національні органи влади не розглядали жодних альтернативних триманню під вартою запобіжних заходів.

Порушення п. 4 ст. 5 Конвенції було констатовано, оскільки суд не забезпечив швидкий розгляд скарг заявника про звільнення з-під варти та не надав належного обґрунтування їх відхиленню.

Беручи до уваги системний характер проблем, які стали підставою порушень у цій справі, Європейський суд зобов'язав Україну протягом шести місяців з дня, коли це рішення набуде статусу остаточного, надати Комітету Міністрів Ради Європи план заходів щодо вирішення вказаних проблем.

Розглянувши справу, Європейський суд одногolosно:

1. *Оголошує* скаргу за статтею 3 стосовно умов тримання заявника під вартою, а також його скарги за пунктом 1(с) та пунктами 3 і 4 статті 5 прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними;

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з загальними умовами тримання під вартою в Київському СІЗО;

3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції;

4. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції;

5. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції;

6. *Постановляє*, що:

а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 20 000 (двадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти

9. Справа «Austin та інші проти Сполученого Королівства»

(Заяви №№ 39692/09, 40713/09 та 41008/09)

15 березня 2012 року

Стислий виклад остаточного рішення

Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним виправленням.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «AUSTIN ТА ІНШІ ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА» 4 А. Версії подій заявників щодо того, що з ними трапилося 1 травня 2001 року 10. 1 травня 2001 року в ході проведення демонстрації в центрі Лондона їх утримували в поліцейському кордоні на Оксфорд-серкус (Oxford Circus) – перетин вулиць Ріджентстріт (Regent Street) та Оксфорд-стріт (Oxford Street). 11. Перша заявниця, пані Лоїс Остін, є членом Соціалістичної партії; вона брала участь у багатьох демонстраціях, в тому числі в першотравневих демонстраціях, які відбулися напередодні. 1 травня 2001 року вона залишила свою 11-місячну доньку в яслах, плануючи забрати її о 16.30 годині, та поїхала з Ессекса в центр Лондона зі своїм партнером. Вони взяли участь в акції протесту проти глобалізації, яка відбулася навпроти будівлі Світового банку, а потім рушили з іншими протестуючими до Оксфорд-серкус, куди вони прибули о 14 годині. Приблизно о 15.45 годині пані Остін треба було залишити демонстрацію, щоб забрати свою доньку з ясел. Вона пояснила про свою ситуацію двом поліцейським, які утримували кордон, але їй сказали, що вона не може залишити кордон, і що невідомо, скільки часу сплине, перш ніж

вона зможе його залишити. Пані Остін домовилася з другом, щоб той забрав дитину з ясел. Зрештою їй дозволили залишити кордон близько 21.30 години. 12. 1 травня 2001 року між 14 та 14.30 годиною другий заявник намагався перетнути Оксфорд-серкус, аби потрапити до книгарні на Оксфорд-стріт. Поліцейські сказали йому, що він не може йти по Оксфорд-стріт у зв'язку з наближенням натовпу демонстрантів, і йому було рекомендовано піти по Маргарет-стріт (Margaret Street) – паралельною вулицею з північної сторони. Заявник дотримався рекомендації, але між Маргарет-стріт та Ріджентстріт він зіткнувся з поліцейськими з охорони громадського порядку, оснащеними щитами та шоломами, які прямували в південному напрямку. Заявника повернули на Оксфордсеркус приблизно о 14.30 годині. Він відразу ж попросив дозволу вийти з поліцейського кордону, і йому повідомили, що для тих, хто не брав участі в протесті, існував вихід з боку Бонд-стріт (Bond Street) на Оксфорд-серкус, але коли він туди підійшов, там йому сказали, що виходу немає. Заявник не зміг залишити кордон до 21.20 години. 13. Третя заявниця не мала жодного зв'язку з демонстрацією. Вона працювала в районі Оксфорд-серкус і була на обідній перерві о 14.10 годині, коли шеренга поліцейських, які перекрили дорогу, не дала їй повернутися до свого робочого місця. Вона повернулася і спробувала пройти іншим шляхом, але виявила, що інший вихід теж вже було перекрито поліцейськими, які почали просуватися в її напрямку. Вона знаходилася в межах кордону на Оксфорд-серкус до 21.35 години. Вона та інші особи неодноразово просили, щоб їм дали можливість залишити перекритий район, але поліцейські, до яких вона звернулася, сказали, що вони виконували наказ нікого не випускати. 14. Четвертий заявник також працював в районі Оксфорд-серкус і також опинився в поліцейському кордоні, коли йшов по Оксфорд-серкус під час обідньої перерви. Він зміг залишити район приблизно о 20 годині.

10. Справа «S. та Марпер проти Сполученого Королівства»

**Європейський суд з прав людини
(№ 30562/04 та № 30566/04) 2008 р.**

Стислий виклад остаточного рішення

ПРОЦЕДУРА

У справі «S. та Марпер проти Сполученого Королівства»
Європейський суд з прав людини, у ході розгляду справи Великою

палатою провівши нараду за зачиненими дверима 27 лютого 2008 р. та 12 листопада 2008 р., ухвалив 12 листопада таке рішення:

1. Справу було розпочато за двома заявами (№ 30562/04 та № 30566/04) проти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (надалі – «Сполучене Королівство»), направленими до Європейського суду 16 серпня 2004 р. **за статтею 34** Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – «Конвенція») двома громадянами Сполученого Королівства: паном S. (надалі – «перший заявник») та паном Майклом Марпером (надалі – «другий заявник»).

2. Інтереси заявників, які отримали відшкодування витрат на надання юридичної допомоги, представляв у Суді пан П. Махі, співробітник адвокатської фірми «Хауеллс» – соліситор, що практикує у м. Шеффілд. Інтереси органів влади Сполученого Королівства (надалі – «держава-відповідач») були представлені у Суді Представником Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії у Європейському суді з прав людини, паном Дж. Грейнджером, співробітником Міністерства закордонних справ та справ Співдружності Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

3. **Посилаючись на статтю 8 та статтю 14 Конвенції**, заявники скаржилися до Суду на те, що органи влади держави-відповідача продовжують зберігати їхні відбитки пальців, зразки клітин та профілі ДНК після того, як провадження за кримінальними справами стосовно них або завершилося винесенням виправдувального вироку, або було закрито.

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ У СПРАВІ «S. ТА МАРПЕР ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»

Слухання справи було відкритим та відбулося у Палаці прав людини, м. Страсбург, 27 лютого 2008 р. (частина 3 правила 59 Регламенту Суду).

На слуханні Суду були присутні: Заявники були взяті під варту, а після того вони були звинувачені у скоєнні злочинів. У них зняли відбитки пальців та зразки ДНК. Після того, як обом заявникам були винесено виправдувальні вироки, вони просили знищити зняті з них відбитки пальців та зразки ДНК.

Їхні прохання було відхилено, оскільки за законом такі дані могли зберігатися безстроково. Суд відзначив, що закон не описував умови та порядок зберігання відбитків пальців та зразків ДНК; він не

надавав гарантій, які виключають їх нецільове використання, а також не давав можливості приймати до уваги індивідуальні обставини кожної конкретної справи. Тому Суд одностайно констатував порушення **статті 8 Конвенції**. Суд вирішив, що не обов'язково розглядати питання про стверджуване порушення статті 14 Конвенції, взятої в поєднанні зі статтею 8 Конвенції. Заявникам було присуджено відшкодування судових витрат, які вони понесли; крім того, Суд вирішив, що визнання факту порушення Конвенції саме по собі є достатньою справедливою компенсацією завданої їм моральної шкоди.

ФАКТИ І. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Заявники, 1989 та 1963 року народження відповідно, проживають у м. Шеффілд. 10. Перший заявник, пан S., був заарештований 19 січня 2001 р., коли йому було одинадцять років. Його звинуватили у спробі крадіжки з застосуванням насильства, зняли з нього відбитки пальців та взяли зразки ДНКЗ .14 червня 2001 р. йому було винесено виправдувальний вирок.

Другий заявник, пан Майкл Марпер, був заарештований 13 березня 2001 р. Його було звинувачено у домаганнях по відношенню до співмешканки. У нього зняли відбитки пальців та взяли зразки ДНК.

До проведення досудового розслідування він помирився зі своєю співмешканкою, і вона відкликала свою скаргу.

11 червня 2001 р. Служба кримінального переслідування Сполученого Королівства [Crown Prosecution Service] вручила адвокатам другого заявника повідомлення про закриття провадження за справою, а 14 червня 2001 р. провадження за справою було офіційно закрито.

Обидва заявника просили знищити їхні відбитки пальців та зразки ДНК, але в обох випадках поліція відмовилася це зробити.

Заявники звернулися до суду з проханням перевірити обґрунтованість рішень поліції не знищувати 3 ДНК .Зразки ДНК – це зразки клітин, що зберігаються після аналізу, а також підзразки та часткові зразки клітин. Профілі ДНК – це оцифрована інформація, яка зберігається у електронному вигляді в національній базі даних з ДНК разом з інформацією про особу, якої вона стосується. їхні відбитки пальців та зразки ДНК.

12 вересня 2002 р. Апеляційний суд двома голосами «за» (Лорд-головний суддя Вульф та суддя Апеляційного суду Уоллер) та

одним голосом «проти» (суддя Апеляційного суду Седлі) залишив рішення адміністративного суду без змін

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ У СПРАВІ «S. ТА МАРПЕР ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»

З одного боку, справа, що розглядалася була достатньо складною, оскільки знадобився її розгляд Палатою, а потім Великою палатою Суду; щодо неї декілька разів надавалися зауваження та проводилися усні слухання.

Крім того, ця справа порушує важливі юридичні питання та питання принципу, пов'язані з більшим обсягом роботи. У тому числі, необхідно було докладно проаналізувати суперечки, які велися стосовно питання зберігання відбитків пальців та даних ДНК у Сполученому Королівстві, а також провести всебічний порівняльний аналіз законодавства та практики застосування права інших держав-учасниць та відповідних текстів та документів Ради Європи.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Постановив, що у справі мало місце порушення статті 8 Конвенції;
2. Постановив, що потреби окремо розглядати скаргу заявників щодо стверджуваного порушення статті 14 Конвенції немає;
3. Постановив, що висновок про порушення Конвенції сам по собі є достатньою справедливою сатисфакцією завданої заявникам моральної шкоди;
4. Постановив: (a) що уряд-відповідач повинен протягом трьох місяців виплатити заявникам 42 тис. (сорок дві тисячі) євро в якості відшкодування судових витрат, яких вони зазнали (з урахуванням ПДВ, який може підлягати сплаті з зазначеної суми), мінус 2 613,07 євро, які вже були виплачені заявникам в якості покриття витрат на отримання юридичної допомоги; зазначена сума має бути переведена у фунти стерлінгів за курсом обміну валют станом на день виплати; (b) що зі спливом вищезазначеного трьохмісячного строку та до моменту фактичної виплати зазначених сум на них нараховуватиметься та підлягатиме виплаті заявникам пеня, яка розраховуватиметься як прості відсотки за граничною річною відсотковою ставкою Європейського центрального банку, до якої слід додати три відсотки;
5. Відхилив решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції. Учинено англійською та французькою мовами та оголошено на відкритому засіданні в Палаці прав людини 4 грудня 2008 р.

Відповідно до Конвенції Ради Європи 1981 року про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, «дані особистого характеру» визначаються як будь-яка інформація, що стосується певної або такої, що піддається ідентифікації особи.

Захист і збереження даних особистого характеру, очевидно, потрапляє у сферу дії приватного життя, захищеної статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Стаття 8 включає широке коло питань – а саме, приватне та сімейне життя, житло і кореспонденцію.

Стаття 8 встановлює:

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

**11. Справа «Денисов проти України»
(ЗАЯВА № 76639/11)**

Стислий виклад рішення від 25 вересня 2018 року

У 2011 році Рада суддів адміністративних судів України за результатами проведеної у суді перевірки звернулась до Вищої ради юстиції (далі – ВРЮ) з поданням про звільнення заявника з посади голови суду у зв'язку з неналежним виконанням ним своїх адміністративних обов'язків. ВРЮ розглянула справу заявника без його участі та вирішила звільнити його з посади голови суду.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на невідповідність вимогам незалежності та безсторонності проваджень у ВРЮ та ВАСУ щодо звільнення його з посади голови Київського апеляційного адміністративного суду. Він також скаржився, що ВАСУ не забезпечив належний перегляд його справи, обмеживши тим самим, його право на доступ до суду.

Заявник також скаржився за статтею 8 Конвенції на порушення його права на повагу до приватного життя внаслідок його звільнення з посади голови суду; за статтею 18 Конвенції, стверджуючи, що його звільнення переслідувало приховані політичні цілі; статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, що він був позбавлений можливості отримувати вищу заробітну плату та пенсію; пунктом 1 статті 6 Конвенції на порушення принципів рівності сторін, юридичної визначеності та «суду, встановленого законом», а також недотримання вимоги щодо належної обґрунтованості рішень;

статтею 13 Конвенції, що у його справі не було ефективного засобу юридичного захисту.

Розглянувши скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції та посилаючись на свою попередню практику у справі «Олександр Волков проти України», Європейський суд дійшов висновку, що у провадженні у ВРЮ не було забезпечено гарантій незалежності та безсторонності. Зокрема, Європейський суд вказав, що ВРЮ була сформована та працювала відповідно до тих самих конституційних положень, що й у справі «Олександр Волков проти України». Члени ВРЮ, які становили більшість, не були суддями і могли вплинути на результат провадження. Крім того, Європейський суд звернув увагу на особисту упередженість окремого члена ВРЮ щодо заявника, який спочатку відіграв роль у попередній перевірці у справі заявника та внесенні до ВРЮ подання про його звільнення в якості голови Ради суддів адміністративних судів України, а потім взяв участь у прийнятті рішення ВРЮ по суті справи заявника.

Щодо перегляду справи ВАСУ Європейський суд також посилаючись на свої попередні висновки у справі «Олександр Волков проти України» вказав, що у цій справі ВАСУ діяв в межах того самого законодавства з такими самими обмеженими повноваженнями та невизначеностями щодо можливих правових наслідків. Європейський суд вказав на серйозні невідповідності між наведеними та фактичними підставами перегляду справи заявника, зокрема, у постанові ВАСУ зазначив, що заявник не оскаржував факти, що стали підставою для його звільнення, і тому ці факти були визнані встановленими. Цей висновок не узгоджується з підставами, наведеними заявником у позові до ВАСУ, в якому він чітко оскаржує ці факти. ВАСУ також не оцінив, чи відповідало провадження у ВРЮ принципам незалежності та безсторонності та не навів жодних підстав щодо цього. Крім цього, у цій справі перегляд ВАСУ не відповідав вимозі незалежності та безсторонності, оскільки судді ВАСУ перебували в межах дисциплінарної юрисдикції ВАСУ та у зв'язку з цим не могли проявити «незалежність та безсторонність», як того вимагала стаття 6 Конвенції.

З огляду на це Європейський суд дійшов висновку, що ВРЮ не забезпечила незалежний та безсторонній розгляд справи заявника, а подальший перегляд ВАСУ його справи не виправив недоліки щодо процесуальної справедливості та констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Скаргу заявника за статтею 8 Конвенції Європейський суд відхилив як несумісну з Конвенцією за критерієм *ratione materiae* відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції, оскільки причини звільнення заявника не були пов'язані з його «приватним життям» у розумінні статті 8 Конвенції, і наслідки цього заходу не вплинули на його «приватне життя».

Інші скарги заявника за статтями 18 Конвенції, статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Європейський суд відхилив як явно необґрунтовані відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції, оскільки вони не виявляли жодних ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією або протоколами до неї. З огляду на фактичні обставини справи та наведені висновки за пунктом 1 статті 6 Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що основні юридичні питання за Конвенцією були вирішені та що немає необхідності у винесенні окремого рішення щодо прийнятності та суті решти скарг.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* одноголосно прийнятною скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду;

2. *Оголошує* більшістю неприйнятною скаргу за статтею 8 Конвенції;

3. *Оголошує* одноголосно неприйнятними скарги за статтею 18 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;

4. *Постановляє* одноголосно, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду;

5. *Постановляє* одноголосно, що немає необхідності розглядати прийнятність і суть решти скарг;

6. *Постановляє* одноголосно, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми, що мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової

ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

7. *Відхиляє* шістнадцятьма голосами проти одного решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції».

12. Справа «Савін проти України» (Заява № 34725/08)

Стислий виклад рішення від 16 лютого 2012 року

18–19 жовтня 1999 року заявник, який з'явився за викликом для допиту в якості свідка, перебуваючи у Дзержинському РВ Харківського МУ ГУМВС України в Харківській області зазнав поганого поводження з боку працівника міліції К.; як стверджував заявник, той вимагав від нього зізнання у вчиненні злочину та, не отримавши його, застосував до заявника заходи фізичного впливу, зокрема бив по голові.

21 жовтня 1999 року заявника було оглянуто лікарем, який встановив у нього наявність певних ушкоджень, у тому числі травм голови, які могли бути завдані 18–19 жовтня 1999 року.

У подальшому заявник неодноразово проходив стаціонарне лікування; йому було встановлено групу інвалідності. Крім того, проведені у подальшому судово-медичні експертизи підтвердили наявність у заявника тілесних ушкоджень і прямий зв'язок між отриманими травмами та втратою ним працездатності.

Заявник подавав до органів прокуратури численні скарги щодо поганого поводження, у порушенні кримінальної справи за якими шість разів було відмовлено. У подальшому відповідні постанови скасовувались прокуратурою вищого рівня.

10 грудня 2000 року було порушено кримінальну справу за фактом завдання заявнику тілесних ушкоджень.

2 березня 2010 року Орджонікідзевський районний суд м. Харкова визнав К. винним у завдання заявнику тяжких тілесних ушкоджень, однак звільнив його від відповідальності та покарання у зв'язку зі спливом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. У цьому вирокі також було встановлено, що протокол адміністративного затримання заявника 19–18 жовтня 1999 року містив завідомо неправдиві відомості.

Цей вирок був залишений без змін ухвалою апеляційного суду Харківської області від 1 липня 2010 року.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд)

заявник скаржився за такими статтями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція): ст. 3 — щодо катування його в міліції та непроведення за цим фактом ефективного розслідування та п.1 ст. 5 — щодо незаконності його затримання 18–19 жовтня 1999 року та непроведення розслідування за його скаргами щодо цього.

Порушення статті 3 Конвенції в контексті її матеріального аспекту, а саме застосування до заявника катування, було встановлено з огляду на висновки національних судів, які визнали застосування до заявника засобів фізичного впливу, тяжкість отриманих ушкоджень та їхній вплив на стан здоров'я заявника, який частково втратив працездатність, а також у зв'язку з тим, що таке катування було умисним, адже його застосування мало на меті отримання визнавальних показань.

Порушення статті 3 Конвенції в контексті її процесуального аспекту було констатовано Європейським судом з огляду на неодноразове скасування постанов про відмову порушенні кримінальної справи через незабезпечення усунення недоліків слідства, про які вказувалось прокуратурами вищого рівня, та те, що у кінцевому результаті після 10 років розслідування К. був звільнений від кримінальної відповідальності та покарання і, більш того, продовжував працювати в правоохоронних органах, отримуючи підвищення.

Порушення пункту 1 статті 5 Конвенції було визнане Європейським судом з огляду на те, що адміністративне затримання заявника використовувалось з метою підтвердження підозри щодо його причетності до вчинення злочину, і, відповідно, заявнику не було забезпечено його процесуальні права як підозрюваного. Крім того, зважаючи на те, що у подальшому протокол адміністративного затримання заявника був визнаний таким, що містить завідомо неправдиві відомості, заявник фактично був затриманий без відповідної підстави, що також є порушенням вказаного положення Конвенції.

13. Справа «М.Р. ТА Д.Р. проти України» (Заява № 63551/13)

Стислий виклад рішення від 22 травня 2018 року

Рішенням районного суду м. Прага 10 першому заявнику та його колишній дружині було надано право поперемінного виховання їх

сина, другого заявника. У 2009 році без згоди першого заявника вона виїхала до України з другим заявником, у зв'язку з цим перший заявник ініціював провадження в Україні проти колишньої дружини з метою повернення свого сина до Чеської Республіки за Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (далі – Гаазька конвенція).

02 липня 2010 року Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області визнав вивезення другого заявника та його утримання в Україні незаконними у розумінні статті 3 Гаазької конвенції та постановив повернути дитину до місця проживання першого заявника у Чеській Республіці. Це рішення було залишено без змін апеляційним судом. На дату ухвалення Європейським судом з прав людини (далі – Європейський суд) рішення у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» виконавче провадження тривало, рішення про повернення дитини виконане не було.

До Європейського суду заявники скаржилися за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на незабезпечення органами влади України повернення другого заявника до першого заявника, який проживає у Чеській Республіці.

Розглянувши цю скаргу Європейський суд вказав, що судове провадження, за результатами якого рішення у справі про повернення дитини набрало законної сили, тривало приблизно один рік та, що цей період значно перевищив шеститижневий строк, встановлений статтею 11 Гаазької конвенції. Європейський суд вказав, що така тривалість провадження не була об'єктивно обґрунтованою.

Європейський суд підкреслив, що виконання рішення про повернення дитини неодноразово зупинялося державним виконавцем, а постанови в подальшому скасовувались у зв'язку з необґрунтованістю. Ці недоліки вказують на відсутність узгодженого, комплексного та скоординованого підходу до виконавчого провадження, тривалість якого на момент судового перегляду останньої постанови про закінчення виконавчого провадження перевищила чотири роки, що не відповідає вимогам статті 8 Конвенції.

Європейський суд вказав, що згадані недоліки у діях національних органів влади були здебільшого наслідком відсутності належних законодавчих та адміністративних механізмів, які були недостатніми для прискорення добровільного дотримання домовленостей із залученням фахівців служби у справах дітей та сім'ї.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушення статті 8 Конвенції;
3. *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити першому заявнику такі суми, що мають бути конвертовані в чеські крони за курсом на день здійснення платежу:

(i) 8 000 (вісім тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 1 526 (одна тисяча п'ятсот двадцять шість) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись першому заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

14. Справа «Німіц проти Німеччини»

№ 13710/ 88р.

Стислий виклад рішення

Нимитц (Niemietz) проти Німеччини Судове рішення від 16 грудня 1992 р. Короткий неофіційний виклад обставин справи.

Основні факти М. Нимитц, громадянин ФРН, по професії адвокат, житель м. Фрайбурга на Бризгау. Впродовж декількох років був головою місцевої політичної партії «Bunte liste», у складі якої діяла антиклерикальна робоча група. 9 грудня 1985 р. на ім'я судді районного суду у Фрайзинге з поштового відділення Фрайбурга факсом було відправлено від імені вказаної антиклерикальної робочої групи лист, що стосується кримінальної справи, що знаходиться на розгляді в цьому суді. Під ним стояв підпис «Клаус Вегнер», як виявилось, вигадана. Лист містив загрози на адресу судді, звинувачуючи його в позиції проклерикалізму. Проти Клауса Вегнера було порушено кримінальну справу. Оскільки пошта для «Bunte liste» спрямовувалася на абонентський ящик в поштовому відділенні, а

потім до 1985 р. пересилалася в офіс заявника, 8 серпня 1996 р. був виданий.

Німітц (Niemietz) проти Німеччини

Судове рішення від 16 грудня 1992 р

Короткий неофіційне виклад обставин справи

Основні факти

М. Німітц, громадянин ФРН, за професією адвокат, житель м. Фрайбурга на Брізгау. Протягом декількох років був головою місцевої політичної партії «Bunte liste», в складі якої діяла анти-клерикальна робоча група.

9 грудня 1985 на ім'я судді районного суду у Фрайзінгу з поштового відділення Фрайбурга по факсу було відправлено від імені зазначеної антиклерикальної робочої групи лист, що стосується кримінальної справи, що знаходиться на розгляді в цьому суді. Під ним стояв підпис «Клаус Вегнер», як виявилось, вигадана. Лист містив погрози на адресу судді, звинувачуючи його в проклерикальній позиції. Проти Клауса Вегнера було порушено кримінальну справу. Оскільки пошта для «Bunte liste» прямувала на абонентську скриньку в поштовому відділенні, а потім до 1985 р. пересилалася в офіс заявника 8 серпня 1996 був виданий ордер на обшук *inter alia* офісу заявника з метою знайти і вилучити будь-які документи, що розкривають особистість Клауса Вегнера. Обшук був проведений 13 листопада 1986 р але нічого не дав. Оскільки Клаус Вегнер так і не був знайдений, кримінальну справу проти нього було згодом припинено.

У свою чергу пан Німітц звернувся зі скаргою на підставі статті 304 Кримінально-процесуального кодексу на незаконність виробленого у нього обшуку.

27 березня 1987 г. 1-й Земельний суд Мюнхена оголосив скаргу заявника неприйнятною на тій підставі, що обшук вже був проведений і відсутній правовий інтерес у визнанні ордера на обшук незаконним. Федеральний Конституційний Суд відмовився прийняти скаргу заявника про незаконність ордера на обшук і рішення Земельного суду. Подана ним скарга була 18 серпня 1987 р відхилена, оскільки не мала достатніх шансів на успіх.

Витяг із судового рішення

I. Про яке порушення статті 8 Конвенції

Пан Німітц стверджував, що обшук його адвокатської контори призвів до порушення статті 8 Конвенції, яка передбачає:

1. Кожна людина має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції.

2. Не допускається втручання державних органів у здійснення цього права за винятком втручання, передбаченого законом і необхідно в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб «.

**15. Справа «Кривіцька та Кривіцький проти України»
(CASE OF KRYVITSKA AND KRYVITSKYI v. UKRAINE)**

Заява № 8863/06

Стислий виклад рішення від 2 грудня 2010 року

16 липня 1992 року та 5 січня 1993 року відповідно заявниця та заявник були прописані до квартири пані Є.Б. Пізніше заявниця була включена до заповіту пані Є.Б.

Після смерті пані Є. Б. Ленінградський районний суд м. Києва визнав заповіт недійсним.

28 травня 2002 року Державна податкова інспекція в Святошинському районі м. Києва звернулась до суду з позовом до заявників про визнання їхньої прописки недійсною та подальшого виселення. Пізніше заявник подав зустрічний позов.

15 липня 2002 року Святошинський районний суд м. Києва задовольнив позов податкової інспекції.

16 жовтня 2002 року та 8 травня 2003 року відповідно апеляційним судом м. Києва та Верховним Судом України рішення від 15 липня 2002 року було залишено без змін.

5 грудня 2002 року заявників було виселено.

Заявники скаржились до Європейського суду за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на порушення їхнього права на житло в зв'язку із визнанням недійсною їхньої прописки та подальшим виселенням, п. 1 ст. 6 – на те, що національні суди не проаналізували належним чином їхні основні аргументи, ст.1 Першого протоколу – на порушення їхніх майнових прав.

Європейський суд встановив порушення ст. 8 Конвенції, оскільки заявники були позбавлені адекватних процесуальних гарантій у процесі прийняття рішення щодо їхнього права на житло з огляду на те, що суди не надали адекватного обґрунтування для відхилення

аргументів заявників стосовно застосування відповідного законодавства та не здійснили оцінку виселення в контексті пропорційності застосування такого заходу.

Розглянувши справу, Європейський суд одногolosно:

«1. *Оголошує* скарги за статтею 8 та пунктом 1 статті 6 Конвенції прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними;

2. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 8 Конвенції;

3. *Постановляє*, що немає необхідності вирішувати, чи було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

4. *Постановляє, що:*

(а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити кожному заявнику 6000 (шість тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, враховуючи будь-який податок, який може бути стягнуто з цієї суми; ця сума має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача на день здійснення платежу;

б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

5. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції».

16. Справа «РОМАНА ЗАХАРОВА»

(Zakharov v. Russia) № 47143/06

Стислий виклад рішення

Справа Романа Захарова (в оригінальних документах англ. Case of Roman Zakharov v. Russia «Роман Захаров проти Росії») – судова справа, що розглядається в 2015 році в Європейському суді з прав людини, в якому брали участь Роман Захаров і Російська Федерація. Суд постановив, що російські правові положення, що регулюють спостереження за засобами зв'язку, не забезпечують адекватних гарантій проти сваволі або зловживань, і тому порушують статтю 8 Європейської конвенції з прав людини (право на недоторканність приватного життя).

У грудні 2003 року журналіст Роман Захаров звернувся в Василеостровський районний суд Санкт-Петербурга проти трьох операторів

мобільного зв'язку (Мегафон, Теле2 і Білайн) зі скаргою на прослуховування своїх телефонних переговорів. Через 2 роки скарга була відхилена на тій підставі, що заявник не надав доказів, які б підтверджували порушення його прав на конфіденційність переговорів.

В результаті, в 2006 році Захаров подав скаргу до ЄСПЛ. Він покладався на статтю 8 (право на недоторканність приватного життя), стверджуючи, що російський національний закон дозволяє службам безпеки перехоплювати за допомогою технічних засобів сполучення будь-якої особи без попереднього дозволу суду. Він далі покладався на Статтю 13 (право на ефективний засіб правового захисту), скаржачись, що у нього немає ефективних засобів правового захисту на національному рівні, щоб оскаржувати це законодавство.

Вердикт Страсбурзького суду було оголошено 4 грудня 2015 року. У рішенні Великої палати ЄСПЛ йдеться, що Роман Захаров має право звернутися до суду зі скаргою на те, що є жертвою порушення Європейської Конвенції, хоча при цьому не може довести, що його телефонні переговори дійсно прослуховувалися. ЄСПЛ також прийшов до висновку про правомірність дослідження на відповідність Європейській Конвенції російського законодавства в цілому, а не його застосування в конкретній справі позивача. Тому заявник, йдеться в рішенні ЄСПЛ, «не був зобов'язаний доводити не тільки факт прослуховування його телефонних переговорів, але навіть і існування ризику такого прослуховування».

Нагляд за засобами зв'язку дозволений для широкого кола кримінальних злочинів, і влада має «майже необмежену свободу» в цьому питанні;

Нагляд не обмежується особами, підозрюваними у скоєнні злочинів;

Критерії для початку, припинення і масштабів спостереження чітко не визначені;

Відсутні надійні механізми нагляду та ефективні засоби правового захисту, в основному:

Реєстрація або реєстрація перехоплень заборонена законодавством Російської Федерації;

Контроль за перехопленням суддів і прокурорів обмежений, не включає перевірки на предмет необхідності та обґрунтування і не є відкритим для громадського контролю;

Відсутність вимоги про те, щоб повідомити суб'єкта про

припинення спостереження, підриває ефективність будь-яких доступних засобів правового захисту

Хоча в російському законодавстві, як правило, передбачалося попереднє судове вирішення наглядку за повідомленнями, Суд дійшов висновку, що на практиці це можна обійти. Він також зазначив, що в ході розгляду вказується на існування довільної і образливою практики стеження.

Таким чином, російська система СОПМ була визнана несумісною з вимогами статті 8 Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Суд постановив, що існування оспорюваного законодавства рівносильно втручанню в права Захарова.

У той же день російський уряд ухвалив закон, що дозволяє Конституційному суду РФ приймати рішення не виконувати накази міжнародного суду, якщо є «невизначеність» в питанні відповідності такого наказу Конституції РФ. [1]

Коментатори відзначили рішення про те, що заявник зміг оскаржити нормативну базу спостереження, не вимагаючи доводити, що його шпигували за собою. Суд натомість розглянув законодавство в абстрактно, а також його застосування на практиці.

17. Справа «Барбулеску (BĂRBULESCU) проти Румунії»

Заява № 61496/08 від 15.12.2008 р)

Стислий виклад рішення

Працівник має бути заздалегідь попереджений роботодавцем про проведення перевірки листування та користування Інтернет, її форму, обсяг та наслідки (ст. 8 Конвенції, Фабула судового акту: Заявник працював на посаді спеціаліста зі збуту товарів. На прохання роботодавця він створив окремий профіль на Yahoo Messenger для комунікації з клієнтами, в якому в подальшому мав працювати в рамках здійснення трудової діяльності.

Згідно з внутрішніми правилами компанії, де працював заявник, користування офісною технікою та Інтернетом в особистих цілях заборонене. Про це було проінформовано всіх співробітників, зокрема, заявник підписав дані правила після ознайомлення з ними ще 12 грудня 2006 року.

3 липня 2007 року від головного офісу компанії надійшла інформаційна записка, у якій повідомлялося, що роботодавець зобов'язаний здійснювати нагляд та моніторинг роботи працівників та застосовувати заходи покарання у разі наявності порушень. З

тексту записки слідує, що такими порушеннями, перш за все, є вирішення особистих питань у робочий час та використання офісної техніки в особистих цілях. У якості прикладу в записці також повідомлялося про факт звільнення іншої співробітниці за повторне здійснення таких порушень та невиконання своїх професійних обов'язків.

Згідно з матеріалами справи заявник ознайомився з запискою та поставив свій підпис у період з 3 по 13 липня 2007 року.

13 липня 2007 року керівництво компанії направило заявнику листа з вимогою про надання пояснень щодо причин використання ним ресурсів офісу (Інтернету та Messenger) в особистих цілях в робочий час. До листа було додано графік, на якому було видно, що активність заявника в Інтернеті в робочий час є вищою, аніж в інших працівників. Заявник у відповіді на даний лист зазначив, що він користується мережею Інтернет лише в робочих цілях, а вища активність зумовлена необхідністю комунікацій з клієнтами через спеціально створений робочий профіль в Yahoo Messenger.

Протягом години роботодавець направив другий лист з вимогою про надання пояснень, до якого додав докази використання ресурсів в особистих цілях – роздруківку всієї історії листування заявника в месенджері на 45 сторінках за період з 5 по 13 липня. Серед іншого, у роздруківці містилася переписка заявника з братом та нареченою, а окремі повідомлення мали інтимний характер. У відповідь заявник повідомив, що, на його думку, роботодавець скоїв злочин, який полягає у порушенні таємниці листування. З 1 серпня 2007 року роботодавець розірвав трудовий договір із заявником, що й посприяло подальшому зверненню до суду.

Національні суди прийшли до висновку про відсутність порушення в діях роботодавця, оскільки таке втручання відповідало умовам прозорості, необхідності, справедливості та пропорційності. Зокрема, національні суди зазначили, що оскільки внутрішні правила компанії передбачають заборону використання працівниками мережі Інтернет в особистих цілях, будь-який моніторинг не може спричинити порушення прав таємниці листування та втручання в особисте життя у випадку дотримання працівником зазначених правил. Окрім того, працівників було попереджено про здійснення перевірок якості виконання ними трудових обов'язків. Таким чином, необхідність проведення такої перевірки та контролю якості роботи кадрів є законним інтересом роботодавця, так само як і право на

таємницю листування, що належить заявнику. Особливу увагу суд звернув на те, що зважаючи на заперечення заявника щодо використання месенджера в особистих цілях, дослідження змісту листування було для роботодавця єдиним наявним засобом для доведення вчинення працівником порушення.

Однак ЄСПЛ у своєму остаточному рішенні у справі прийшов до протилежного висновку.

Суд зазначив, що при встановленні балансу вказаних інтересів необхідно враховувати ряд факторів, серед яких:

- поінформованість працівника щодо намірів роботодавця вжити заходів для контролю за листуванням та про початок здійснення таких заходів,

- межі контролю та втручання в конфіденційність працівника (включаючи відмінність між моніторингом потоку та змісту повідомлень);

- надання роботодавцем законних підстав для обґрунтування моніторингу комунікації та доступу до їх фактичного змісту,

- можливість застосування менш суворих заходів контролю;

- чітке розуміння наслідків проведення такої перевірки для працівника.

ЄСПЛ зазначив, що національним судом не були достатньо враховані зазначені чинники, оскільки працівник не був повідомлений заздалегідь про здійснення такої перевірки, а також про форму перевірки (контроль контенту листування) та про можливі варіанти наслідків за винятком наведення єдиного прикладу звільнення. Окрім того, ЄСПЛ повторив широкий підхід до визначення змісту права на приватне життя, посилаючись на рішення у справах *Halford v. the United Kingdom*, *Copland v. the United Kingdom*, *Niemietz v Germany*, згідно з яким це поняття також включає професійну діяльність та листування через електронну пошту.

З огляду на зазначене, ЄСПЛ встановив факт порушення статті 8 Конвенції у даній справі.

Європейський суд з прав людини щодо права роботодавця контролювати листування працівників

Європейський суд з прав людини 12 січня ухвалив рішення у справі «Барбулеску проти Румунії», яке змушує задуматись щодо прав працівників на їх інтернет-листування в робочий час.

Так в цій справі Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що моніторинг приватного електронного листування пра-

цівника роботодавцем, який думав, що це листування містить виключно робочі моменти, не є непропорційним втручанням у право на повагу приватного життя та кореспонденції.

18. Справа «Коккінакіс проти Греції» 1993 р. № 14307/88, 1993 р.

Стислий виклад рішення

2 березня 1986 р. в будинку подружжя Кіріакакі, які сповідують православ'я, поліція заарештувала Свідків Іегови пана і пані Коккінакі. Згідно з фактами, які згодом були встановлені слідством, по-дружня пара Коккінакі вступила у релігійну дискусію з пані Кіріакакі. Пан Коккінакі імовірно спробував звернути її до своєї віри. Тоді чоловік пані Кіріакакі викликав поліцію. Пізніше подружжя Коккінакі були обвинувачені у прозелітизмі – правопорушенні, що підпадає під дію розд. 4 Закону №1363/1938.

20 березня 1986 р. кримінальний суд у м. Лазіті виніс обвинувальний вирок і призначив покарання у вигляді позбавлення волі строком на 4 місяці для кожного з обвинувачених. Міра покарання могла бути замінена грошовим штрафом.

17 березня 1987 р. апеляційний суд м. Крети виправдав пані Коккінакі, але вирок її чоловіку залишив без змін. Касаційний суд відхилив його скаргу за мотивами по-рушення норм процесуального права.

Розгляд справи Європейським судом стосувався того, чи є вирок пану Коккінакі порушенням його права на свободу думки, совісті і релігії, яка гарантується ст. 9 Конвенції 1950р. р.

Перш за все Європейський суд підкреслив, що свобода думки, совісті, і релігії є однією з основ демократичного суспільства, одним з його життєво важливих елементів, що формують особистість віруючих і їхню концепцію життя.

Але це також цінність для атеїстів, агностиків, скептиків і байдужих. Релігійна свобода має на увазі свободу виявляти свої релігійні переконання не тільки у своєму співтоваристві, публічним чином і в колі людей, які поділяють віру, але також індивідуально, у приватному порядку, включаючи в принципі право намагатися звернути ближнього у свою віру.

В обставинах даної справи Європейський суд визнав, що вирок, винесений національними судами, є втручанням у здійснення паном Коккінакі права на свободу сповідувати свою релігію або пере-

конання (ст. 9–1 Конвенції 1950 р.). Варто було визначити те, чи було таке втручання виправдане у сенсі ст. 9–2 Конвенції 1950 р. лому випадку, засуджуючи прозелітизм, розд. 4 Закону №1363/1938 переслідував законну мету щодо захисту прав і свобод інших громадян тільки тією мірою, якою він був спрямований на переслідування зловживання прозелітизмом і проводячи відмінність її зі справжньою євангелізацією.

Європейський суд зазначив між тим, що у своїй аргументації грецькі суди недостатньо конкретизували, в чому полягали невідповідні засоби, за допомогою яких заявник намагався переконати пані Кіріакакі. У результаті Європейський суд визнав, що не було встановлено те, що визнання заявника винним було виправдано нагальною суспільною необхідністю. Засудження заявника не відповідало переслідуваній законній меті і, отже, не було необхідним у демократичному суспільстві для захисту прав: свобод інших. Відповідно, було порушення права заявника на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції 1950 р.).

Отже, **Справа Коккінакіс проти Греції №14307/88, 1993 р.**

Суд розглянув декілька справ, в яких оскаржувалось порушення свободи віросповідання, яке гарантується статтею 9 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

У справі **Коккінакіс проти Греції (1993)** Суд визнав порушення статті 9 у випадку, коли уряд не зміг довести того, що заявник, якого було засуджено за прозелітизм, використовував незаконні методи під час дискусій з приводу релігійних поглядів.

Суд підкреслив, що основна природа прав, гарантованих ст. 9 ЄКПЛ, також відображена в способі формулювання параграфу Статті, що визначає обмеження. В обставинах даної справи Суд визнав, що вирок, постановлений національними судами, є втручання в здійснення г-ном Коккінакіс права на свободу сповідувати свою релігію або переконання (Ст. 9–1 ЄКПЛ).

Суд зазначив між тим, що в своїй аргументації грецькі суди недостатньо конкретизували, в чому полягали невідповідні засоби, за допомогою яких заявник намагався переконати пані Кіріакакі. В результаті Суд визнав, що не було встановлено те, що визнання заявника винним було виправдано нагальною суспільною необхідністю.

Відповідно, порушення права заявника на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції) мало місце.

19. Справа «SAS проти Франції» (№43835 / 11, 1993р.)

Стислий виклад рішення

1 липня 2014 року Велика палата Європейського Суду з прав людини прийняла остаточне рішення у справі SAS проти Франції (№43835 / 11). Більшістю голосів судді вирішили, що в цій справі не було порушення статті 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя) та статті 9 (Свобода думки, совісті і релігії) Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а також одногосно – не було порушення статті 14 (заборона дискримінації) в поєднанні зі статтями 8 і 9.

Справа, розгляд судом, стосувалося заяви громадянки Франції, яка є мусульманкою, якій через вступ чинності 11 квітня 2011 № Закону 2010–1192, що забороняє закривати обличчя в публічних місцях, більше не дозволяється носити паранджу, що закриває все обличчя. На думку Суду, Європейська Конвенція не порушена.

У скарзі позивачки зазначено, що вона, будучи громадянкою Франції і постійно проживаючи в цій країні, як благочестива мусульманка, носила паранджу (повністю закриває тіло й обличчя) і нікаб (хустку, що закриває все обличчя, крім очей) – на підставі своєї релігійної віри, культури і особистих переконань. За її словами, ні її чоловік, ні інші члени сім'ї не змушували носити її ці шати, які вона часто, хоч і не завжди, носила як в публічних місцях, так і в приватному порядку, і в певних умовах іноді згодна була б не носити їх, коли цього сама захоче. Метою носіння паранджі і нікаба для неї було почуття внутрішнього світу з самою собою, а не роздратування оточуючих людей.

Таким чином, у забороні, накладаються на носіння одягу, що закриває обличчя, віруюча мусульманка бачила порушення її права на повагу до приватного і сімейного життя (ст.8), свободи релігії (ст.9), а також свободи вираження поглядів (ст.10), і дискримінації (ст.14).

28 травня 2013 року справу було передано на розгляд Великої палати Суду, а 27 листопада в Страсбурзі пройшли публічні слухання по цій справі.

На думку Суду, зміст скарги найбільш повно виражено відносно статті 9, оскільки Законом вводиться вимога, що входять в протиріччя з вимогами релігії та виразом релігійних поглядів, яке ставить позивачку перед дилемою: або відмовитися від того, щоб одягатися

відповідно до вимог своєї релігії, або порушити закон і бути переслідуваною відповідно до його санкціями.

Суд вирішив, що обмеження Закону переслідують дві легітимні цілі – громадську безпеку і захист прав і свобод інших осіб. Громадська безпека вимагає, щоб особи могли бути ідентифіковані, однак пропорційність даного обмеження на носіння елементів одягу, які повністю закривають обличчя, залежить від ступеня загрози суспільній безпеці.

Що стосується захисту прав і свобод інших осіб, то французька держава аргументувало, що необхідно поважати мінімальний набір цінностей відкритого демократичного суспільства, в т.ч. гендерна рівність, повага людської гідності і повагу до мінімальних правил співжиття. Заперечуючи доречність аргументів щодо перших двох цінностей,

Суд визнав, що носіння одягу, що закриває обличчя, дійсно може суперечити правилам гуртожитку, беручи до уваги аргументацію держави про те, що особа відіграє важливу роль в процесі соціальних взаємодій; а інші члени суспільства в умовах відкритих громадських місць можуть не бажати бачити практики, що перешкоджають індивідам вступати в міжособистісні стосунки, які розглядаються стійким консенсусом як невід'ємний елемент життя спільноти.

Тому, незважаючи на можливість зловживання поняттям гуртожитку, у держави є право обмежити перешкоди для міжособистісних взаємодій у вигляді закриває обличчя хустки.

Незважаючи на те, що така загальна заборона, що стосується жінок, бажаних за своїм вибором носити одяг, що закриває їх особи на підставі релігійної віри, багатьма міжнародними органами розглядається як непропорційний і значно погіршує їх становище, а також ставить питання про толерантність по відношенню до певних релігійних і етнічних груп, він був спрямований не проти жінок-мусульманок, а проти самого факту закритого особи.

Санкції ж, передбачені Законом, досить м'які – максимальний штраф в розмірі 150 євро та / або проходження навчання на курсах громадянськості.

Також питання про те, чи можна закривати своє обличчя в публічних місцях, вирішується самим суспільством, і тут, на думку Суду, у Франції досить широка свобода розсуду.

**20. Справа «Евейда та інші проти Сполученого Королівства»
№№ 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 2013 р.**

Стислий виклад рішення

Британка виграла позов у Європейському суді

Християни скаржаться на дискримінацію за релігійною ознакою.

Європейський суд з прав людини постановив, що співробітниця Британських авіаліній Надя Евейда постраждала від дискримінації з боку працедавця через її християнське віросповідання.

Судді в Страсбурзі ЄСПЛ дійшли висновку, що звільнення жінки з роботи порушувало її права відповідно до статті 9 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на свободу совісті й віросповідання і забороняє релігійну дискримінацію.

Пані Евейда звернулася з позовом до Європейського суду по тому, як компанія заборонила їй носити хрестик на робочому місці – під час реєстрації авіапасажирів.

Водночас судді у Страсбурзі постановили, що права трьох інших британських християн не були порушені.

Архиєписком Йоркський сказав після рішення Європейського суду з прав людини, що християни і вірні інших релігій «отримали свободу носити символи своєї віри без будь-якої дискримінації».

Інші британські позивачі, справи яких розглядали судді в Страсбурзі, – 57-річна медсестра Шерлі Чаплін, яку лікарі просили не носити ланцюжків із хрестиком на роботі; 51-річний Гарі Макфарлейн, консультант зі шлюбних проблем, який відмовлявся консультувати одностатеві пари, і працівниця відділу реєстрації актів громадянського стану Ліліанн Ладель, якій виголосили дисциплінарне стягнення за відмову проводити церемонії для одностатевих пар.

Рішення суду: і так, і ні

Всі четверо британців удома програли слухання їхніх справ про дискримінацію на робочому місці і подали окремі позови до суду в Страсбурзі.

Однак Європейський суд з прав людини об'єднав їхні справи в одне провадження.

60-річна пані Евейда, мешканка південно-західного Лондона, належить до коптської християнської церкви. У 2006 році її працедавець – Британські Авіалінії – попросив не носити поверх одягу хрестик з білого золота.

Хоча пані Евейда програла слухання про незаконне звільнення,

однак згодом компанія British Airways змінила вимоги до вигляду своїх працівників, дозволивши носити символи віри – включно з хрестиками.

«Християни не зобов'язані носити хрестик, але за бажання повинні вільно показувати свою любов і віру в Ісуса Христа»
Архиєпископ Йоркський

Пані Ладель, яка була покарана дисциплінарним стягненням за відмову реєструвати цивільне партнерство одностатевого подружжя, стверджувала, що серед її колег були охочі зробити це замість неї.

Пан Макфарлейн, базований у Брістолі психотерапевт, був звільнений з роботи у 2008 році за те, що під час курсів підвищення кваліфікації заявив про свої застереження в разі, якби йому довелося обговорювати сексуальні проблеми подружжя геїв.

Він сказав BBC News, що жалкує з приводу рішення ЄСПЛ і обговорює подальші дії зі своїми адвокатами.

Пані Чаплін з міста Ексетер була переведена на секретарську посаду після того, як відмовилася зняти хрестик, який отримала на церемонії конфірмації 30 років тому.

Роберт Піготт, оглядач з релігійних питань

У заяві після присуду ЄСПЛ Архиєпископ Йоркський стверджує, що християни, як і вірні інших релігій отримали змогу без страху показувати символи своєї віри.

В обставинах даної справи Європейський суд визнав, що вирок, винесений національними судами, є втручанням у здійснення паном Коккінакі права на свободу проповідувати свою релігію або переконання (ст. 9–1 Конвенції 1950 р.). Варто було позначити те, чи було таке втручання виправдане у сенсі ст. 9–2 Конвенції 1950 р. лому випадку, засуджуючи прозелітизм, розд. 4 Закону №1363/1938 переслідував івонну мету щодо захисту прав і свобод інших громадян тільки тією мірою, якою він *туп* спрямований на переслідування зловживання прозелітизмом і проводячи відмін-им її зі справжньою евангелізацією.

Європейський суд зазначив між тим, що у своїй аргументації грецькі суди недостатньо конкретизували, в чому полягали невідповідні засоби, за допомогою яких зловмисник намагався переконати пані Кіріакакі. У результаті Європейський суд визнав, що не було встановлено те, що визнання заявника винним було виправдано нагальною суспільною необхідністю. Засудження заявника не відповідало переслідуваній законній меті і, отже, не було необхідним у

демократичному суспільстві для захисту прав: свобод інших. Відповідно, було порушення права заявника на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції 1950 р.).

21. Справа «Лінгенс проти Австрії» №9815/82, 1986 р.

Стислий виклад рішення

У справі Лінгенс проти Австрії перед Судом вперше було поставлене питання про можливість кримінальної відповідальності щодо журналіста за критику ним голови уряду, а саме тодішнього австрійського канцлера Крайського, здійснену образливим чином.

Заявника було визнано винним національними судами через те, що він описав Крайського як «аморального», «негідного» і такого, який діє з «підлим опортунізмом».

Заявник критикував канцлера Крайського через те, що його підтримував інший австрійський політик, Петер, голова політичної партії, яка, ймовірно, у відповідний час разом із партією Крайського (соціалістичною) могла сформувати коаліційний уряд. Пан Петер зазнав критики від Візенталя, президента Єврейського центру документації, як особа, яка була колишнім нацистом і служила у бригаді піхотинців СС.

В інтерв'ю Крайського рішуче підтримав Петера і згадував організацію Візенталя та її діяльність як «політичну мафію» і «методи мафії».

У ході вирішення цього питання, Суд відзначив, що оскільки справа має відношення до Крайського як політика, слід звернути увагу на той фон, на якому ці статті були написані. Саме тому оскаржені вислови розглядалися на фоні політичної полеміки. У цій боротьбі кожен використовував зброю, яка була у його розпорядженні і в цьому не було нічого незвичного для запеклих політичних сутичок.

Щодо урядового заперечення, що обговорювана стаття була вже широко поширена під час кримінального засудження заявника австрійським судом, і тому покарання, накладене на автора не перешкоджало йому висловлюватися, Суд відзначив, що воно було рівнозначне цензурі, яка б, імовірно, могла відбити у нього бажання до створення критичних статей такого роду у майбутньому.

Суд розкритикував національні суди за прагнення визначити, чи підсудний стверджував правду у своєму вислові. Оскаржувані вирази «підлий опортунізм», «аморальний» і «негідний» були оціночними

судженнями, а не ствердженням факту. Незважаючи на існування фактів, які може бути доведено, правдивість оціночних суджень неможливо довести.

Суд вирішив, що покарання заявника було невідповідним законній цілі, яка переслідується.

Стверджуване порушення статті 10

Відповідно до статті 10 Конвенції:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів...

П.

48. Відповідно до статті 50 Конвенції:

«Якщо Суд встановлює, що рішення чи захід судового або будь-якого іншого органу влади Високої Договірної Сторони повністю або частково суперечить зобов'язанням, які випливають з цієї Конвенції, і якщо внутрішнє право цієї Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію за наслідки такого рішення чи заходу, то Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

Суми, призначені панові Лінгенсу, відповідно до статті 50 Конвенції, загалом становлять 284 538,60 шилінгів.

На цих підставах Суд одноставно

1. Постановляє, що було порушення статті 10 Конвенції;

2. Постановляє, що Республіка Австрія повинна виплатити заявникові 284 538,60 шилінгів (двісті вісімдесят чотири тисячі п'ятсот тридцять вісім шилінгів шістдесят грошів) як «справедлива сатисфакція».

Учинено англійською та французькою мовами і проголошено на відкритому слуханні у Палаці прав людини в Страсбурзі 8 липня 1986 року.

22. Справа «Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини» (Заява № 18030/11) 8 листопада 2016 року

Стислий виклад рішення

Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним переглядам.

У справі Угорського Гельсінського комітету проти Угорщини, Європейський суд з прав людини на засіданні Великої палати

зачиненими дверима, які відбулися 4 листопада 2015 року і 1 вересня 2016 року, Постановили наступне рішення, яке було прийнято останнього зазначеного дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена за заявою (№ 18030/11), поданою до Суду проти Угорщини, на підставі **статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – «Конвенція»)**, неурядовою організацією, зареєстрованою згідно із законодавством Угорщини, Угорським Гельсінським Комітетом («заявник НУО
2. **Недержавна організація (НДО) або неурядова організація (НУО) (англ. Non-governmental organization, скорочено NGO) є легальним суб'єктом правовідносин створеним окремо від держави. ...**
3. Заявника НУО представляв пан Т. Фазекас, адвокат, що практикує в Будапешті. Угорський уряд («Уряд») представляв пан З. Таллоді, Агент від Міністерства юстиції.
4. Заявник НУО скаржилася, що відповідно **до статті 10 Конвенції**, відмова угорського суду в оприлюдненні затребуваної інформації, яку вона прагнула отримати, порушувала її права на свободу вираження поглядів.
5. Заяву було передано на розгляд Другої секції Суду (Правило 52 § 1 Регламенту Суду). 4 грудня 2012 року заяву було направлено Уряду. 26 травня 2015 року ...

ФАКТИ ОБСТАВИНИ СПРАВИ

Заявник, Угорський Гельсінський Комітет, є неурядовою організацією (НУО), що була заснована в 1989 році. Вона контролює дотримання міжнародних стандартів в області прав людини в Угорщині, забезпечує юридичне представництво жертвам імовірного порушення прав людини, та сприяє юридичній освіті і навчанню як в Угорщині, так і за кордоном. Основними напрямками її діяльності є захист прав осіб, які шукають притулку, та іноземців, які потребують міжнародного захисту, та моніторинг дотримання прав людини правоохоронними органами і судовою системою. Зокрема, вона зосереджена на доступі до правосуддя, контролі умов утримання під вартою, а також на ефективному здійсненні права на захист.

Заявник НУО, спираючись на **статтю 10 Європейської конвенції з прав людини, подала позов проти угорського суду, оскільки відмова надати запитувану інформацію, порушувала її права на доступ до інформації.**

СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

Заявник НУО подала позов з приводу того, що відмова влади надати доступ до інформації, запитуваної в певних департаментах поліції, представляє собою порушення її права, зазначеного в статті 10 Конвенції, яка передбачає:

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання з боку органів державної влади і незалежно від державних кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.
2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації, або для підтримання авторитету і неупередженості суду”.

Висновок Суду

Основне питання, яке необхідно вирішити в даній справі, – чи може стаття 10 Конвенції бути інтерпретована, згідно з твердженням заявника НУО, як право доступу до інформації, що знаходиться в розпорядженні державних органів.

Таким чином, Суд покликаний прийняти рішення, чи стала відмова в проханні заявника про надання інформації, згідно з обставинами справи, перешкодою в її праві на отримання і поширення інформації, гарантованому статтею 10. Питання чи скарга, яку подала заявник НУО, підпадає під дію статті 10, таким чином, нерозривно пов'язана з суттю її позовної заяви. Відповідно, Суд вважав, що заперечення Уряду мають бути залучені до суті скарги.

Крім того, Суд вважав, що скарга не є явно необґрунтованою у значенні статті 35 § 3 (а) Конвенції, і що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

Справедливий судовий розгляд

Справедливий судовий розгляд, що представляється можливим

при уважному дослідженні «спостерігачем» поліцейських призначень адвокатів правової допомоги, є однією з найважливіших гарантій права на справедливий суд. Там був присутній важливий громадський інтерес поєднаний з інформацією про створення таких призначень, покликаний до максимального захисту відповідно до Статті 10.

Оцінка суду

ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

Стаття 41 Конвенції передбачає:

“Якщо Суд приходить до висновку, що мало місце порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає справедливе задоволення потерпілій стороні”.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. Приймає попереднє заперечення Уряду по суті і відхиляє його більшістю голосів;
2. Оголошує більшістю голосів заяву прийнятною;
3. Постановляє – п’ятнадцятьма голосами проти двох, – що мало місце порушення Статті 10 Конвенції;
4. Постановляє, п’ятнадцятьма голосами проти двох, що
  - (а) держава-відповідач має сплатити заявнику-НУО протягом трьох місяців, наступні суми, конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом, чинним на дату виплати:
    - (i) 215 (двісті дев’ятнадцять) євро, плюс будь-який податок, який може бути накладено, в якості компенсації матеріальної шкоди;
    - (ii) 8,875 (вісім тисяч вісімсот сімдесят п’ять) євро плюс будь-який податок, який може бути накладено на заявника-НУО по відношенню до витрат;
  - (б) по закінченню вищезазначених трьох місяців до повного розрахунку простий відсоток повинен нараховуватися на вищевказані суми за ставкою, що дорівнює граничній ставці позичання Європейського центрального банку в період прострочення платежу плюс три відсоткових пункти.

Вчинено англійською та французькою мовами й оголошено на публічних слуханнях в будівлі Суду з прав людини, Страсбург, 8 листопада 2016 року.

23. Справа «AXEL SPRINGER AG проти Німеччини» № 39954/08, 2012р.

Стислий виклад рішення

1. Справу порушена за заявою (№ 39954/08) проти Федеративної Республіки Німеччина, поданому до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі – «Конвенція») товариством з обмеженою відповідальністю, зареєстрованим відповідно до законодавством Німеччини, Axel Springer AG (далі – «компанія-заявник») 18 серпня 2008 року.

2. Посилаючись на статтю 10, компанія-заявник скаржилася на покарання, накладене на неї у зв'язку з публікаціями про арешт і засудження відомого актора за злочин, пов'язаний з наркотиками.

3. Спочатку заява була передана в П'яту секції Суду (Правило 52 § 1 Регламенту Суду, далі – «Регламент»). 13 листопада 2008 Палата цієї Секції прийняла рішення повідомити Уряд про цю заяву. В силу статті 29 § 3 Конвенції, в редакції, що діяла у відповідний час, Палата також вирішила, що питання про прийнятність повинен розглядатися одночасно з розглядом справи по суті. 30 березня 2010 Палата, постановила приєднати цю заяву до заяв Von Hannover v. Germany (№№ 40660/08 і 60641/08) про відмову з боку німецьких судів накласти судову заборону на подальшу публікацію двох фотографій, і відмовляється від розгляду справи на користь Великої палати; ні зі сторін не заперечувала проти цього (стаття 30 Конвенції та Правило 72).

Склад Великої палати було визначено відповідно до положень статті 26 §§ 2 і 3 Конвенції (в даний час стаття 26 §§ 4 і 5) і Правилом 24 Регламенту Суду. 3 листопада 2011 року закінчився термін Жан-Поля Кости на посаді Голови Суду. Його наступником на цій посаді став Ніколас Братца, який прийняв на себе головування у Великій палаті у даній справі (Правило 9 § 2). Жан-Поль Коста продовжував засідати в Суді після закінчення терміну його повноважень, відповідно до статті 23 § 3 Конвенції і Правилом 24 § 4. У заключних засіданнях, Райт Марусте і Христос Розакіс, які не змогли взяти участь у подальшому розгляді справи, були замінені Лехом Гарліцкім і Нонною Цоцорія, як підмінні судді (Правило 24 § 3).

Голова Великої палати прийняла рішення підтримати перед Великою палатою застосування статті 29 § 3 Конвенції, пов'язане зі спільним розглядом питання щодо прийнятності та розглядом заяви

по суті. Він також вирішив, що судовий розгляд у цій справі має проводитися одночасно з розглядом у справах Von Hannover, згаданим вище (Правило 42 § 2).

Заявник і Уряд подали письмові зауваження щодо прийнятності та суті заяв. Уряд представив письмові зауваження у відповідь на зауваження компанії-заявника.

Крім того, були отримані сторонні зауваження від наступних неурядових організацій: Асоціація медіа-юристів, Ініціатива юридичного захисту ЗМІ, Міжнародний інститут преси та Всесвітня асоціація видавців газет і новин, яким Голова дозволив брати участь в письмовій процедурі (стаття 36 § 2 Конвенції і Правило 44 § 2). Сторони отримали можливість відповісти на ці зауваження (Правило 44 § 5).

Відкрите слухання відбулося у Палаці прав людини в Страсбурзі 13 жовтня 2010 года (Правило 59 § 3).

У справі «Аксель Шпрінгер АГ. проти Німеччини» 28 ЄСПЛ постановив, що накладення національним судом заборони на власника газети, який хотів опублікувати статтю про арешт і засудження відомого актора, порушувало статтю 10 ЄКПЛ.

ЄСПЛ повторив визначені у своїх рішеннях критерії балансу права на свободу вираження поглядів та права на повагу до приватного життя: спосіб отримання інформації та визначення того, чи є він на дійним: інформацію було надано Генеральною прокуратурою, достовірність інформації в обох публікаціях не викликала сумнівів у сторін.

Тому ЄСПЛ визнав, що накладені на компанію обмеження не були не пропорційними законній меті захисту приватного життя заявника. Суд дійшов висновку, що мало місце порушення статті 10 ЄКПЛ.

ЄСПЛ, рішення у справі «Аксель Шпрінгер проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany) [ВП], № 39954/08 від 7 лютого 2012 р., пункти 90 та 91.

24. Справа «Веніамін Тимошенко та інші проти України» (Заява № 48408/12)

Стислий виклад остаточного рішення від 02 жовтня 2014 року

9 вересня 2011 року працівники авіакомпанії «АероСвіт», у тому числі заявники, оголосили про проведення 28 вересня 2011 року страйку з метою вирішення трудового спору, що виник з керів-

ництвом авіакомпанії «АероСвіт». Колективний трудовий спір було зареєстровано в Національній службі посередництва і примирення. Відповідні органи влади були повідомлені про рішення щодо проведення страйку.

У жовтні 2011 року після розгляду позову, поданого керівництвом авіакомпанії «АероСвіт», Бориспільський міськрайонний суд Київської області визнав страйк незаконним та заборонив його проведення.

Бориспільський міськрайонний суд Київської області посилався на статтю 44 Конституції, статтю 18 Закону України «Про транспорт», відповідно до якої заборонено проведення страйків, пов'язаних з перевезенням пасажирів, обслуговуванням безперервно діючих виробництв, а також коли страйк становить загрозу життю і здоров'ю людини, та на статтю 24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», якою забороняються страйки, якщо це створює загрозу життю і здоров'ю людей.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявники скаржились за статтею 11 Конвенції на безумовну заборону державними органами влади страйку на тій єдиній підставі, що вони працювали у секторі пасажирських авіаперевезень.

Розглянувши скарги заявників Європейський суд зазначив, що хоча Прикінцевими положеннями Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» передбачається, що інші закони та нормативно-правові акти мають застосовуватися тільки в тій частині, в якій вони не суперечать цьому Закону, а також, що вони повинні бути приведені у відповідність з цим Законом, Закон України «Про транспорт», який передбачає більше обмежень права на страйк, тим не менш, й досі продовжують застосовувати без внесення до нього змін. На цій підставі Європейський суд дійшов висновку, що втручання у права заявників за статтею 11 Конвенції не ґрунтувалося на сформульованих з достатньою точністю і передбачуваних законодавчих актах, а тому було порушення відповідного положення.

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. *Оголошує* одноголосно скаргу прийнятною;
2. *Постановляє* одноголосно, що було порушення статті 11 Конвенції;
3. *Постановляє* шістьма голосами до одного, що:
  - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу

остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникам сукупно 20 000 (двадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, вищезазначена сума має бути конвертована у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. Відхиляє одностайно решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

25. Справа «Букту та інші проти Угорщини» № 25691/041 від 7.07.2007

Стислий виклад остаточного рішення

150 осіб, включно із заявниками, зібралися 1 грудня 2002 року з метою демонстрації перед готелем «Кемпінські» в Будапешті, де мав відбутися прийом президента Румунії під час його офіційного візиту до Угорщини. Прийом проводився з нагоди національного свята

Право на свободу мирних зібрань (стаття 11 Конвенції) Румунії, пов'язаного з передачею до складу Румунії у 1918 році Трансільванії, яка раніше входила до складу Угорщини. Поліція вирішила, що демонстрація може становити загрозу для безпеки прийому, і відтіснила демонстрантів у прилеглий до готелю парк, звідки вони згодом розійшлися. Заявники оскаржили законність дій поліції до суду, проте у позові їм було відмовлено.

У рішенні від 17 липня 2007 року (заява № 22691/04) ЄСПЛ визнав, що вимоги закону про зібрання відповідали критеріям якості та втручання мало легітимну мету. Перевіряючи «необхідність в демократичному суспільстві», ЄСПЛ, зокрема, зазначив:

На думку Суду, з огляду на особливі обставини, коли негайна реакція на політичну подію у вигляді демонстрації може бути виправдана, рішення припинити мирне зібрання, яке вже виникло, виключно через відсутність необхідного попереднього повідомлення, без будь-яких протиправних дій з боку учасників, є непропорційним обмеженням свободи мирних зібрань.

У зв'язку з цим, Суд відзначає, що немає свідчень того, що заявники становили небезпеку для громадського порядку, за

винятком незначних незручностей, які неминуче виникають при організації зібрань у громадському місці.

Суд повторює, що там, «де демонстранти не беруть участі в актах насильства, державним органам важливо продемонструвати певний рівень толерантності стосовно мирних зібрань, з тим щоб гарантована статтею 11 Конвенції свобода зібрань не була позбавлена своєї суті» (справа «Oya Ataman v. Turkey» від 5 грудня 2006 року, п.п. 41–42, заява № 74552/01).

Беручи до уваги вищевикладені міркування, Суд вважає, що розгін мирного зібрання заявників не може розглядатися як необхідний в демократичному суспільстві в інтересах досягнення переслідуваної мети. 39. Відповідно, сталося порушення статті 11 Конвенції.

Коротко: Порушення статті 11 Конвенції: право на свободу мирних зібрань Немає необхідності розглядати окремо заяву про порушення статті 10 Конвенції: право на свободу вираження поглядів

Обговоривши справу за зачиненими дверима 26 червня 2007 року,

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушена за заявою (№ 25691/04) проти Республіки Угорщина, поданому до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі – «Конвенція») 13 квітня 2004 роки трьома громадянами Угорщини: г-пані Денешне Букту (Dénesné Bukta), г-ном Фердинандом Лачнером (Ferdinánd Laczner) і г-ном Яношне Тьолдьєші (Jánosné Tölgyesi) (далі – «заявники»).

2. Заявників представляв пан Л. Греспик (L. Grespik), адвокат, що практикує в Будапешті. Угорський уряд (далі – «Уряд») представляв його Уповноважений пан Л. Хьоцль (L. Hötzl), Міністерство юстиції та правопорядку.

3. Як стверджували заявники, їх мирне зібрання було припинено поліцією в порушення статей 10 і 11 Конвенції.

4. 4 вересня 2006 року суд прийняв рішення передати заяву на комунікацію Уряду. Суд також вирішив розглянути скаргу по суті одночасно з розглядом її прийнятності (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ

5. Заявник має право є громадянами Угорщини, відповідно, 1943, 1945 і 1951 року народження, і проживають в Будапешті.

А. Обставини справи

6. Обставини справи, подані сторонами, можуть бути представлені в узагальненому вигляді наступним чином.

7. 1 грудня 2002 року Прем'єр-міністр Румунії здійснив офіційний

візит в Будапешт і дав прийом з нагоди національного свята Румунії в пам'ять про з'їзд, який відбувся в 1918 році в місті Gyulafehérvár, де було проголошено про передачу до складу Румунії належала до цього Венгрії Трансільванії.

8. Прем'єр-міністр Угорщини вирішив взяти участь в прийомі, і за день до події його намір було доведено до відома громадськості

9. Заявники вважали, що угорський прем'єр-міністр повинен був утриматися від відвідування прийому, враховуючи негативне значення з'їзду, який відбувся в 1918 році в місті Gyulafehérvár, в історії Угорщини. Тому він вирішили організувати демонстрацію перед готелем «Кемпінські» в Будапешті, де повинен був відбутися прийом. Поліції про свої наміри вони не повідомили.

10. У другій половині дні 1 грудня 2002 року біля 150 чоловік, в тому числі заявники, зібралися перед готелем. Поліція також була присутня. Після того, як пролунав різкий звук, поліція вирішила розпустити збори, вважаючи, що воно являє собою ризик для безпеки прийому. Поліція відтіснила демонстрантів в знаходиться біля готелю парк, звідки демонстранти через деякий час розійшлися.

11. 16 декабля 2002 року заявники звернулися з позовом про перевірку дій поліції і просили Центральний районний суд Пешта визнати їх незаконними. Вони стверджували, що демонстрація була абсолютно мирною і її єдиною метою було виразити їх погляди. Крім того, заявники вказали, що об'єктивно неможливо було повідомити поліції про маніфестації за три дні, як того вимагає закон № III від 1989 року про право на зібрання («Закон про збори»), оскільки прем'єр-міністр оголосив про свій намір взяти участь у прийомі тільки за день до події.

12. 6 лютого 2003 року районний суд відмовив у позові заявникам. Що стосується обставин події, то він зазначив, що демонстрація була припинена після того, як почули невеликий вибух.

13. Районний суд також зазначив, що триденний термін для інформування поліції про плановане зборах не може дотримуватися, якщо демонстрація викликана подіями, про які стає відомо, що вони відбудуться менш, ніж через три дні. На думку суду, можливі недоліки Закону про збори не можуть бути виправлені в судовому порядку. Таким чином, обов'язок інформувати поліцію про таких зборах застосовується до всіх типів демонстрацій, в тому числі і спонтанним. Суд також зазначив, що, можливо, необхідні більш точні і логічні правові норми щодо подібних подій, проте заявив, що це є

завданням для законодавців, а не для судів.

14. Суд також визнав, що обов'язок заздалегідь повідомити поліції про публічних зборах служить для захисту громадських інтересів і прав інших осіб, а саме: для вільного пересування автомобілів, а також права на свободу пересування.

26. Справа «Луїзиду проти Туреччини» №15318/89, 1996 р.

Стислий виклад остаточного рішення

Показовою з юридичної точки зору є ситуація, Івана з реалізацією права на мирне володіння своїм майном, громадянкою Кіпру.

Вона народилася і проживала на півночі країни, де володіла кількома вашими ділянками. Коли вона вийшла заміж і стала проживати у Нікосії, острів був поділений на грецьку і турецьку частини, і вона втратила можливість доступу до своєї власності. Одного разу Луїзиду й інші, які перебували в подібній ситуації жінки, перейшли буферну зону та лінію розташування турецьких військ. Частина з них була заарештована поліцейськими турецької громади і була звільнена лише за участю представників ООН.

У своїй заяві до Європейського суду пані Луїзиду вказала, що з початку турецької окупації їй було відмовлено у доступі до її власності і це є не виправданим втручанням у здійснення її права, гарантованого ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції 1950 р. Уряд-відповідач заявив, що пані Луїзиду фактично перестала володіти землею у зв'язку зі створенням на півночі Кіпру нової держави – **Турецької Республіки Північного Кіпру (далі – ТРПК)**, і Туреччина не володіє на цій території юрисдикцією.

За заявою Уряду Кіпру протягом кількох років кіпрські греки позбавлені права з безперешкодно користуватися своєю власністю через окупацію, тим не менш, це не привело до втрати права власності.

Вислухавши сторони, Європейський суд констатував кілька аксіоматичних положень.

По-перше, резолюція 541 Ради Безпеки ООН оголосила створення ТРПК юридично недійсним і закликала світову спільноту не визнавати іншої держави на Кіпрі. У Республіки Кіпр. Тому будь-які посилання на дії неіснуючої держави безпідставні.

По-друге, Європейський суд не виявив жодних правових положень і норм, які вези б спричинити втрату заявницею її права власності.

Більш того, Європейський та поділяє точку зору Уряду Кіпру, що **греки-кіпріоти**, які володіють нерухомістю на півночі Кіпру, продовжують зберігати свій правовий титул і повинні мати можливість знову вільно розпоряджатися нею.

По-третє, оскільки абсолютно очевидно, що Республіка Кіпр не може нести відповідальність за стан справ на окупованій Туреччиною частині острова, відповідальність за це лежить на Туреччині. Інакше північна частина Кіпру була б правовим вакуумом у плані відповідальності за права людини. Визнання такого факту суперечило б принципу ефективності захисту прав людини, який лежить в основі Конвенції 1950 р.

Європейський суд констатував безліч доказів того, що Туреччина повністю контролює окуповану частину острова і має певну юрисдикцію. Тому зобов'язання забезпечити на такій території права і свободи, гарантовані Конвенцією 1950 р., випливають самого факту контролю над нею з боку держави – учасниці Конвенції.

Через триваючу неможливість здійснити право доступу до власності пані Луїзиду фактично втратила над нею усілякий контроль, так само як і можливість користуватися, продавати, заповідати, закладати, покращувати свою землю і просто радіти життю на ній. Подібна ситуація, відповідно до практики Європейського суду, може розглядатися як експропріація власності. За таких обставин було і продовжує існувати порушення ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції 1950 р.

ФАКТИ

У рішенні, ухваленому 18 грудня 1996 року. у справі «Луїзиду проти Туреччини», Суд відхилив попередній протест уряду проти розгляду скарги в Суді в зв'язку з тим, що вона стосується подій, які мали місце до визнання Туреччиною його юрисдикції, а також постановив, що:

– мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині відмови заявниці в доступі до її власності в північній частині Кіпру та наступної втрати контролю над нею;

– не було порушення права заявниці на повагу до її житла згідно зі ст. 8 Конвенції. Питання стосовно сатисфакції (*Сатисфакцією вважають також публічне вибачення, визнання власної неправоти однією стороною, що задовольняє вимогам іншої сторони.*) відповідно до ст. 50 Конвенції було визнане Судом як таке, що його поки слід відкласти.

Обставини справи Заявниці, п. Тітіна Лоїзиду, – громадянка Кіпру. Вона виросла в Кіренії, на півночі Кіпру, де володіла ділянкою землі. У 1972 році вона одружилася та переїхала з чоловіком до Нікосії. Від 1974 року їй не допускали до вищезгаданої власності у зв'язку з присутністю турецьких військ на території Кіпру. 19 березня 1989 року грецько-кіпріотська жіноча група «За повернення жінок додому» організувала марш, проголосивши намір перетнути демаркаційну лінію, встановлену турецькими військами.

Від Нікосії демонстранти прибули до селища Лімбія, де група змогла перетнути буферну зону та лінію турецьких військ. Кілька жінок, у тому числі пані Лоїзиду, були заарештовані поліцейськими турецької спільноти. Того ж дня їх було звільнено посадовими особами ООН у Нікосії та переправлено на грецьку частину Кіпру.

Зміст рішення Суду Турецький уряд стверджував, що заявниця назавжди втратила право власності до прийняття Туреччиною Декларації від 22 січня 1990 року про визнання юрисдикції Суду згідно зі ст. 46 Конвенції.

Суд визнав, що застосовуване ним право визнає концепцію тривалого порушення Конвенції. Ця справа, в принципі, стосується порушень тривалого характеру за умови, якщо все ще сприймати п. Лоїзиду як законну власницю землі. Турецький уряд висловив думку, що заявниця втратила право власності 7 травня 1985 року внаслідок дії ст. 159 Конституції Турецької Республіки Північного Кіпру (ТРПК), яка передбачала експропріацію власності в межах її кордонів, що вважалася залишеною після 13 лютого 1975 року.

У зв'язку з цим, Суд вирішив не надавати юридичного значення ст. 159 Конституції ТРПК для цілей Конвенції, тому пані Лоїзиду не може вважатися такою, що втратила своє право власності.

Оскільки жоден інший факт, повідомлений Туреччиною чи знайдений Судом, не засвідчує, що заявниця втратила право власності на землю, їй слід вважати законною власницею згідно зі ст. 1 Першого протоколу і ст. 8 Конвенції.

Отже, заперечення *ratione temporis* (Юрисдикція в часі – Юрисдикція Суду в часі починає діяти, тобто породжувати права і обов'язки для держав-учасниць з моменту набуття чинності, а для держав, що приєдналися – з моменту набуття чинності для кожної держави, яка приєдналася) було відхилене Судом.

Суд зауважив, що концепція юрисдикції не обмежувалася національною територією. Зокрема, відповідальність держави-учас-

ниці настає від моменту здійснення нею фактичного контролю над територією, захопленою внаслідок військової акції.

У цій справі Суд визнав важливим факт визнання урядом Туреччини на ранній стадії розгляду справи того, що втрата п. Лоїзиду контролю над її власністю була наслідком окупації турецькими військами північної частини Кіпру та встановлення там ТРПК. Більше того, не заперечувався факт чинення перешкод з боку турецьких військ для доступу заявниці до її власності.

З точки зору Суду, очевидним видається факт контролю Туреччини над північним Кіпром з огляду на значну кількість солдат, залучених до операції. Обставини справи засвідчують відповідальність Туреччини за політику та дії ТРПК. Таким чином, відмова в доступі пані Лоїзиду до її власності на півночі Кіпру знаходиться в юрисдикції Туреччини згідно зі ст. 1 Конвенції, а Туреччина виступає відповідальною за це.

Суд не визнав за необхідне визначати, чи здійснювала Туреччина повний контроль над політикою та діями ТРПК або дослідити легітимність турецької інтервенції на острів у 1974 році.

Суд зауважив, що хоча п. Лоїзиду і залишалася законною власницею землі, від 1974 року вона фактично втратила весь контроль над нею та будь-яку можливість її використання. Тривала заборона доступу до власності призвела в кінцевому підсумку до порушення її прав, передбачених ст. 1 Першого протоколу. Уряд Туреччини не шукав виправдання цьому порушенню, і Суд не знайшов жодної причини, яка б виправдовувала цілковите заперечення майнових прав п. Лоїзиду в формі повної та тривалої відмови в доступі до майна, а також свідомої його експропріації без компенсації.

Тобто мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

П. Лоїзиду виросла в Кіренії. Після її одруження в 1972 році, вона переїхала до Нікосії та оселилася там, хоча й планувала жити в одному з будинків, побудованих нею на півночі Кіпру в 1974 році.

Суд зауважив, що мало місце нечітке формулювання поняття «помешкання» у ст. 8 Конвенції, розширення якого призвело до долучення до нього землі, де планувалося побудувати житло для власного проживання. Цей термін не міг бути витлумачений як такий, що охоплює площу, де п. Лоїзиду виросла, та де її сім'я мала коріння, але не проживала пізніше.

Згідно з цим не було порушення ст. 8 Конвенції. Оскільки уряд Туреччини не коментував вимогу п. Лоїзиду щодо сатисфакції (Сатисфакцією вважають також публічне вибачення, визнання власної неправоти однією стороною, що задовольняє вимогам іншої сторони.) Суд вирішив відкласти це питання та запропонував уряду та заявниці надати свої пропозиції в письмовій формі протягом наступних 6 місяців. Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.

27. Справа «Фонд «БАТЬКІВСЬКА ТУРБОТА» проти України» заява № 5876/15

Стислий виклад остаточного рішення

«Фонд «Батьківська турбота» проти України»: Відсутність чіткого національного законодавства з питань власності призвела до порушення майнових прав Заявника (ст. 1 Першого протоколу Конвенції, заява № 5876/15, від 09.10.2018 р.)

Фабула судового акта: Заявник – Всеукраїнський громадський благодійний фонд «Батьківська турбота» – поскаржився на порушення статті 1 Першого протоколу Конвенції. Проте, ЄСПЛ наголосив, що при вирішенні справи слід з'ясувати чи було це позбавлення законним, чи здійснювалося воно в інтересах суспільства та чи переслідувало легітимну мету.

ЄСПЛ відзначив, що з огляду на відсутність законодавства щодо правового статусу майна громадських організацій колишнього СРСР, розташованих на території України, на момент вирішення справи і в подальшому єдина судова практика не була сформована. У зв'язку з відсутністю необхідної чіткості в національному законодавстві, ЄСПЛ висловив сумнів щодо законності оскаржуваного втручання.

ЄСПЛ дійшов висновку про добросовісність набуття спірного майна Заявником, а також звернув увагу на те, що після укладання договору в 2002 році право власності Заявника було належним чином зареєстроване. Таким чином, держава знала або повинна була знати про договір 2002 року та про реєстрацію права заявника на спірне майно задовго до 2011 року (подання позову про визнання договору недійсним). Посилаючись на прецедентну практику, ЄСПЛ зазначив,

що ризик будь-якої помилки, зроблений органами державної влади, повинна нести держава – помилки не повинні бути виправлені за рахунок відповідної особи.

ЄСПЛ наголосив, що справа не містить підтверджень того, що держава дійсно потребувала спірного майна для конкретної мети; зв'язок між заінтересованістю держави в майні та «суспільним інтересом» не прослідковується.

З огляду на обставини справи ЄСПЛ також відзначив, що на Заявника покладалося надмірне навантаження у зв'язку з необхідністю звертатися з вимогою щодо відшкодування коштів, витрачених на придбання спірного майна або на його ремонт внаслідок визнання судовими органами договору недійсним і анулювання права власності.

Таким чином, ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання в майнові права Заявника наклало на нього непропорційне навантаження, а законність такого втручання є сумнівною – отже, було порушено статтю 1 Першого протоколу.

У сьогоднішньому рішенні **Палати** у справі **Фонд «Батьківська турбота» проти України** (заява № 5876/15) Європейський суд з прав людини одногolosно встановив **порушення статті 1 Протоколу № 1 (захист власності)** Європейської конвенції з прав людини.

Справа стосувалася позбавлення організації-заявника права власності на частину санаторію, який вона придбала у відділу майна Федерації профспілок України в 2002 році. Сама Федерація отримала контроль над приміщенням за допомогою процесу, який розпочався в Радянську епоху та її право власності на майно було підтвержене в рішенні суду від 1997 року.

Проте у 2011 році прокурор вимагав повернення майна державі. Національні суди в кінцевому підсумку постановили, що Федерація не мала права продавати приміщення, оскільки санаторій залишився державною власністю та скасували право організації-заявника.

Суд встановив, зокрема, що не існувало чіткого закону стосовно того, хто володів таким майном Радянської епохи – Федерація та її відділ майна або держава – і це національне прецедентне право було непослідовним у зв'язку з цим. Держава також наклала непропорційний тягар на організацію-заявника позбавивши його власності. Тому Суд виявив порушення прав організації-заявника.

Основні факти

Заявник, Фонд «Батьківська турбота», є благодійною організацією,

яка була зареєстрована в 1999 році. У 2000 році організація-заявник заснувала центр соціальної реабілітації для допомоги молоді. В серпні 2002 року вона придбала частину санаторію, яка належала Укрпрофоздоровниця (УПО), створеному Федерацією профспілок України для управління своєю власністю. Організація-заявник згодом зареєструвала своє право власності на майно.

Проте, у серпні 2011 року прокурор, який діяв від імені держави, звернувся до суду з проханням скасувати договір купівлі-продажу. Він стверджував, що продані приміщення були державною власністю і держава ніколи не передавала їх УПО. Суд першої інстанції задовольнив позов прокурора. Він виявив, що в 1960 року Українська Радянська Республіка передала санаторії та інші рекреаційні об'єкти, в тому числі власність, про яку йде мова, профспілкам для їх використання, але не в їх власність. Коли було створене УПО в 1991 році, приміщення, як і раніше, належали державі. Суд відхилив посилання УПО на рішення суду від 1997 року, яке надавало йому право на такі активи Радянської епохи.

Організація-заявник подала апеляцію стверджуючи, що вона була *bona fide* покупцем і витратила близько п'ять мільйонів гривень на ремонт приміщень. Апеляційний суд прийняв рішення на користь заявника в квітні 2014 року відхиливши позов держави щодо права власності, але це рішення було скасоване Вищим господарським судом України у липні 2014 року. Верховний Суд відхилив запит заявника про перегляд справи в жовтні того ж року.

Право власності держави на майно було зареєстроване в квітні 2018 року. Організація-заявник все ще використовує об'єкт і там знаходяться діти із «складних» сімей, а також внутрішньо переміщені особи.

Скарги, процедура і склад Суду

Посилаючись на статтю 1 Протоколу № 1 (захист власності) Конвенції організація-заявник скаржилася на порушення її прав власності.

Заява була подана до Європейського суду з прав людини 23 січня 2015 року.

Рішення Суду

Суд зазначив, що будь-яке втручання у права власності, як це відбулося у цій справі, повинне бути законним для того, щоб відповідати Європейській Конвенції. Термін «законний» означав, що будь-який захід повинен мати основу в національному законодавстві

та закон повинен бути доступним і передбачуваним щодо його наслідків. Суд зазначив, що національне прецедентне право щодо власності УПО було непослідовним, оскільки існували значні відмінності між висновками судів у цій справі та іншими подібними справами. Це відбувалося переважно тому, що не існувало закону щодо правового статусу майна в Україні, яке належало громадським організаціям Радянського Союзу, таким як профспілки.

Такі факти означали, що Суд мав серйозні сумніви в тому, чи втручання в права організації-заявника відповідало вимогам Конвенції щодо якості права.

Суд також встановив, що дії держави викликали накладання непропорційного тягаря. Організація-заявник придбала майно в 2002 році, через декілька років після прийняття рішення судом в 1997 році про підтвердження права власності УПО, проте прокурор не подав позов стосовно цього до 2011 року. Державі було відомо або повинно було бути відомо задовго до цього про придбання приміщення.

Права власності організації-заявника також були належним чином зареєстровані органами влади. Якщо була допущена помилка у процесі, саме держава повинна була нести відповідальність за винятком існування чіткого інтересу суспільства, який обґрунтовує втручання. Проте уряд не надав переконливих доказів у зв'язку з цим. Уряд зробив лише загальні заяви про відновлення права держави на власність не демонструючи, чому їй була необхідна ця власність на будь-якій особливій і переконливій підставі. Дійсно, лише в 2018 році держава зареєструвала своє право власності на санаторій.

Суд постановив, що втручання у права власності організації-заявника серйозно викликало сумніви щодо законності заходу і накладало непропорційний тягар на заявника таким чином порушуючи статтю 1 Протоколу № 1.

Справедлива сатисфакція (стаття 41)

Суд дійшов висновку, що за обставин справи він не був готовий прийняти рішення щодо застосування цього положення і відклав це питання для розгляду на більш пізню дату, коли будь-яка наступна процедура належним чином буде враховувати будь-яке дружнє врегулювання між сторонами

28. Справа «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» №№7151/75,7152/75, 23.09.1982

Стислий виклад рішення

Право на захист власності викладено у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – «Перший протокол», «Конвенція»): «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Фактично ця стаття Першого протоколу складається з трьох частин.

Ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції є положення про право мирно володіти своїм майном. Тлумачення цього положення як захисту права власності було здійснено Європейським судом з прав людини у справі Маркс проти Бельгії (Marckx v. Belgium), заява №6833/74 від 13.07.1979 р., в якому суд зазначив: «Визнаючи, що кожен має право мирно володіти своїм майном, ст. 1 у своїй суті забезпечує право власності».

Ч. 2 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції є заборона позбавлення власності інакше як у загально суспільних інтересах та на умовах, передбачених законом. В цій частині встановлюються підстави та обмеження можливого позбавлення права власності.

Ч. 3 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції визнається право держави контролювати здійснення права власності та вводити обмеження щодо такого права відповідно до загально суспільних інтересів та сплати податків або штрафів.

Відповідно до положень Конвенції, суд розглядає всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту.

Розглядаючи заяви про порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції Суд зіштовхувався не лише зі справами, в яких заявників фактично позбавляли майна шляхом експропріації та/або націоналізації, але й зі справами, в яких таке позбавлення було визнано ним **de facto.** – (реальний стан справ.)

Однією з таких справ є справа Спорронг і Льоннрот проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden), заяви №7151/75, №7152/75, рішення від 23.09.1982 р., рішення від 18.12.1984 р. (справедлива сатисфакція це форма відшкодування шкоди, заподіяної потерпілій стороні внаслідок правопорушення).

У цій справі Суд дійшов висновку, що хоча **фактичної експропріації** – від лат. Expropriatio – «позбавляю власності») – примусове (без відшкодування чи оплачуване) позбавлення власності не відбулося, та заявники не були позбавлені майна, обмеження накладені на їх майно державою, а саме видані державою дозволи на експропріацію щодо маєтку – Спорронг строком на 23 роки та щодо майна пані Льоннрот строком на 8 років, а також заборони на будівництво строком на 23 та 12 років відповідно, фактично призвели до того, що право заявників на власність виявлялося відкличним і таким, що за певних умов могло бути скасоване.

«На думку Суду, всі наслідки заходів, про які йдеться впливають з обмеженої можливості власників розпорядитися своїм майном.

До цих наслідків призвели обмеження, встановлені стосовно права власності, які зробили це право відкличним і позначилися на вартості цієї нерухомості.

Проте, втративши певною мірою свій зміст, таке право не зникло. Наслідки згадуваних заходів не є такими, щоб можна було прирівняти їх до наслідків позбавлення майна. Суд зауважує з цього приводу, що заявники мали змогу й надалі користуватися своїм майном, а також що хоча продати у Стокгольмі нерухомість, якої стосувалися дозволи на експропріацію та заборони на будівництво, було складніше, незважаючи на це, можливість продажу існувала».

Суд визнав порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції та призначив справедливую компенсацію заявникам у своєму рішенні від 18.12.1984 р.

29. Справа «Пічкур проти України» (CASE OF PICHKUR v. UKRAINE)

Заява № 10441/06

Стислий виклад рішення від 7 листопада 2013 року

З 1996 року заявник почав отримувати пенсію в Україні, з 1999 року він доручив своїй матері отримувати його пенсію, а в 2000 році емігрував до Німеччини.

З 1 вересня 2005 року рішенням управління Пенсійного фонду України у Ленінському районі м. Запоріжжя (далі – УПФУ) виплата заявнику пенсії була припинена відповідно до ст.ст. 47 та 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з огляду на те, що він постійно проживав за кордоном.

6 квітня 2006 року рішенням Ленінського районного суду м. Запоріжжя (далі – суд I інстанції) було задоволено позов УПФУ до заявника та зобов'язано останнього відшкодувати 10 872,40 грн. незаконно отриманих пенсійних виплат. Це рішення набрало законної сили, але не було виконано.

7 жовтня 2009 року Конституційний Суд України (далі – КСУ) визнав неконституційними положення законодавства, на підставі яких заявнику було припинено виплату пенсії.

12 жовтня 2009 року заявник звернувся до УПФУ з заявою про поновлення виплати його пенсії. Листом від 10 лютого 2010 року УПФУ, посилаючись на лист Пенсійного фонду України від 28 грудня 2009 року щодо порядку застосування зазначеного рішення КСУ, повідомило заявника, що рішення КСУ не має зворотної дії, а тому немає законних підстав для відновлення виплати йому пенсії.

Посилаючись на рішення КСУ, заявник подав до суду I інстанції заяву про перегляд рішення цього ж суду від 6 квітня 2006 року за ново виявленими обставинами. Аналогічну заяву в інтересах заявника до того ж суду подала Прокуратура Запорізької області. Суд I інстанції відмовив у задоволенні цих заяв у зв'язку з тим, що рішення КСУ не мало зворотної дії та не могло кваліфікуватися як ново виявлена обставина.

12 лютого 2010 року прокуратура Ленінського району м. Запоріжжя подала в інтересах заявника позов до суду I інстанції про поновлення заявнику виплати пенсії. 15 квітня 2011 року цей позов було задоволено та зобов'язано УПФУ поновити заявнику виплату пенсії з 7 жовтня 2009 року.

До Європейського суду заявник скаржився за ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) у поєднанні зі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що його було позбавлено права на отримання пенсії за віком на підставі його місця проживання.

Європейський суд визнав неприйнятною частину заяви, яка стосувалась періоду з 7 жовтня 2009 року, оскільки після винесення рішення КСУ заявник знову набув право на отримання пенсії згідно

національного законодавства, а отже, втратив статус жертви.

Європейський суд встановив порушення ст. 14 Конвенції у поєднанні з ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині заяви, яка стосується періоду з 29 серпня 2000 року до 7 жовтня 2009 року з огляду на те, що право заявника на отримання пенсії було поставлено в залежність від місця його проживання, внаслідок чого склалась ситуація, коли заявник, пропрацювавши багато років в Україні та роблячи обов'язкові внески у пенсійний фонд, був позбавлений права на пенсію; також державою не було надано пояснень щодо існування різниці у ставленні державних органів до пенсіонерів, які проживають на території України, та які виїхали за кордон.

У своїх висновках Європейський суд звернув також увагу на те, що збільшення мобільності населення, зростання міжнародного співробітництва та інтеграції, а також розвиток банківського обслуговування та інформаційних технологій більше не виправдовують здебільшого технічних обмежень щодо осіб, які отримують соціальні виплати, проживаючи за кордоном, що могли вважатися розумними на початку 1950-их років, коли розроблялася Конвенція Міжнародної організації праці 1952 року.

Розглянувши справу, Європейський суд одногolosно:

1. Оголошує скаргу заявника щодо періоду з 29 серпня 2000 року до 7 жовтня 2009 року прийнятною, а решту скарг у заяві – непринятною.

2. Постановляє, що було порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу.

3. Постановляє, що:

(a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові 5 000 (п'ять тисяч) євро відшкодування матеріальної та моральної шкоди, а також додатково суми будь-яких податків, що можуть нараховуватися, за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на зазначену вище суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

4. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції (справедлива сатисфакція не завжди має грошовий

характер. Часто справедливою сатисфакцією суд вважає саме встановлення факту порушення).

30. Справа «D.H. та інші проти Чеської Республіки» від 13 листопада 2007 року (скарга N 57325/00)

Стислий виклад рішення

У справі заявники, вісімнадцять громадян Чеської Республіки циганського походження, скаржилися, крім іншого, на те, що в результаті їх приміщення в «спеціальні школи» вони стали жертвами дискримінації за ознакою раси або національного походження в порушення принципів статті 14 Конвенції у взаємозв'язку зі статтею 2 протоколу N 1 (право на освіту) до Конвенції, так як зазнали менш сприятливого звернення, ніж інші діти в аналогічному становищі, без будь-яких об'єктивних і розумних обґрунтувань.

Європейський Суд, визнавши скаргу в цій частині прийнятною для розгляду по суті, виніс постанову, в якій визнав, що у справі не було допущено порушення вимог статті 14 Конвенції у взаємозв'язку зі статтею 2 Протоколу N 1 до Конвенції.

Однак Велика палата, прийнявши справу до провадження за клопотанням заявників і розглянувши подання кількох профільних міжнародних правозахисних організацій, 13 голосами «за» і 4 голосами «проти» не погодилася з цією постановою, встановивши порушення владою Чеської Республіки зазначених норм Конвенції.

Велика Палата зазначила, що, хоча влада Чеської Республіки, як і деяких інших держав, стикаються з серйозними об'єктивними труднощами при забезпеченні дітей циганського походження рівними можливостями для отримання освіти та інтеграції їх в суспільство, приміщення дітей певного етнічного походження в спеціальні школи, що забезпечують більш низький рівень освіти в порівнянні зі звичайними школами, являє собою дискримінацію.

Велика Палата постановила (тринадцятьма голосами «за» і чотирма голосами «проти»), що держава-відповідач має виплатити кожному з вісімнадцяти заявників по 4 тисячі євро в якості компенсації заподіяної їм моральної шкоди, а також виплатити всім заявникам спільно 10 тисяч євро в якості відшкодування понесених ними понесених ним судових витрат і витрат.

31. Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11)

Стислий виклад рішення від 9 січня 2013 року

У 1983 році заявника було призначено посаду судді місцевого суду. На той час законодавство не передбачало вимоги щодо складання суддею присяги при призначенні на посаду.

5 червня 2003 року заявника було призначено на посаду судді Верховного Суду України (далі – ВСУ), а 30 березня 2007 року заявника було обрано Головою Військової палати ВСУ.

У грудні того ж року 3-їзд суддів України призначив заявника членом Вищої ради юстиції України (далі – ВРЮ), проте заявник фактично не обійняв цієї посади у зв'язку з незабезпеченням паном С.К., Головою Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя (далі – парламентський комітет), можливості складання ним присяги.

У грудні 2008 року пан С.К. та двоє членів парламентського комітету звернулись до ВРЮ з клопотанням провести перевірку можливого порушення заявником його повноважень. 16 грудня 2008 року член ВРЮ пан Р.К. вніс до ВРЮ пропозицію про звільнення заявника з посади судді у зв'язку з порушенням присяги. Деякі з подій, про які йшлося у цьому клопотанні, мали місце у 2003 році.

У березні 2009 року член ВРЮ пан В.К, після проведення перевірки, вніс до ВРЮ ще одну пропозицію про звільнення заявника з посади судді у зв'язку з порушенням присяги. Деякі з подій, про які йшлося у цьому клопотанні, мали місце у 2006 році.

Про ці клопотання було повідомлено заявника.

26 травня 2010 року ВРЮ розглянула зазначені вище клопотання та вирішила рекомендувати Верховній Раді України (далі – ВРУ) звільнити заявника з посади судді. Члени ВРЮ пан Р.К і пан С.К були присутніми на цьому засіданні та брали участь у голосуванні, а пан В.К головував у засіданні. Заявник не був присутнім у цьому засіданні, стверджуючи, що отримав повідомлення про його проведення лише 28 травня 2010 року.

16 червня 2010 року парламентський комітет під головуванням пана С.К. розглянув відповідні подання ВРЮ та прийняв рішення рекомендувати звільнити заявника з посади судді.

17 червня 2010 року ВРУ розглянула рекомендації парламентського комітету на пленарному засіданні та ухвалила звільнити заявника. Заявник був присутнім у цьому засіданні. Заявник

стверджував, що під час голосування не всі народні депутати були присутніми у залі засідань і голосування відбувалось із порушенням встановленої процедури, зокрема щодо вимоги особистого голосування.

Заявник оскаржив прийняте рішення до **Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ)**. 19 жовтня 2010 року спеціально створена Головою ВАСУ палата частково задовольнила позов заявника. Суд визнав рішення ВРЮ, прийняте за наслідками розгляду результатів перевірки, проведеної паном Р.К., незаконним, проте не скасував його через відсутність відповідних повноважень. Клопотання пана В.К. та подальші пов'язані з ним процедури, так само як і процедура розгляду подання ВРЮ парламентським комітетом, були визнані законними. Щодо незаконності прийнятого ВРУ рішення у зв'язку з порушенням процедури голосування суд зазначив, що він не має повноважень переглядати конституційність постанов ВРУ та що це є компетенцією Конституційного суду України.

Як стверджував заявник, на час розгляду справи строк повноважень Голови ВАСУ сплив, чинне на той час законодавство не передбачало процедури обрання суддів на адміністративні посади, а здійснення ним повноважень відбувалось на підставі рішень Президії ВАСУ та Зборів суддів адміністративних судів

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за такими статтями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція):

- п.1 ст.6, що його справа не була розглянута незалежним і безстороннім судом, встановленим законом; що провадження у ВРЮ було несправедливим, процедуру голосування у ВРУ було порушено; що йому не було забезпечено право на суд у зв'язку з відсутністю у ВАСУ повноважень переглядати рішення ВРЮ, а також що мало місце порушення принципу рівності сторін;
- ст. 8, що його звільнення з посади судді становило втручання у його право на повагу до приватного та професійного життя;
- ст. 13, що він не мав ефективних засобів юридичного захисту щодо його незаконного звільнення.

Заявник також подав інші скарги.

Європейський суд встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю незалежності та безсторонності ВРЮ з огляду на об'єктивні (процедура формування та персональний склад ВРЮ)

та суб'єктивні (особиста упередженість членів ВРЮ) критерії.

Європейський суд також встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю незалежності та безсторонності розгляду справи заявника парламентом України з огляду на те, що:

- розгляд справи про звільнення судді законодавчим органом слугував надмірній політизації процесу та свідчив про його невідповідність принципу поділу влади;

- він головним чином зводився до висловлення загальних думок на підставі попередніх висновків ВРЮ та парламентського комітету та ухвалення обов'язкового рішення народними депутатами, які не обов'язково є фахівцями у галузі права, здатними вирішувати складні питання фактів і права;

- деякі членів парламентського комітету, зокрема пан С.К., були одночасно членами ВРЮ та брали участь в ініціюванні, а потім – у розгляді справи заявника в обох цих органах, та не мали законодавчо забезпеченої можливості самовідводу, а отже не могли вважатись безсторонніми.

У контексті порушення п.1 ст. 6 Конвенції Європейський суд також зазначив, що перегляд ВАСУ рішення про звільнення заявника не був достатнім та не забезпечив виправлення допущених порушень, оскільки ВАСУ:

- не мав повноважень скасувати рішення щодо звільнення, а лише міг визнати їх незаконними, що створює невизначеність щодо юридичних наслідків такого визнання;

- не розглянув з належною ретельністю важливі аргументи заявника, зокрема щодо відсутності безсторонності членів ВРЮ та парламентського комітету;

- не оцінив доводів заявника щодо незаконності процедури голосування у ВРУ, розтлумачивши їх які такі, що мають бути розглянуті Конституційним судом України.

Крім того, Європейський суд зазначив, що оскільки судді ВАСУ також підпадали під дисциплінарну юрисдикцію ВРЮ, вони не були незалежними та безсторонніми, розглядаючи справу, стороною якої була ВРЮ, що також становить порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.

Порушення принципу юридичної визначеності, передбаченого п.1 ст. ст. 6 Конвенції, було констатоване Європейським судом з огляду на відсутність у законодавстві України положень щодо строків давності притягнення судді до відповідальності за порушення присяги.

Крім того, порушення цього принципу було визнане Європейським судом у зв'язку з недотриманням встановленої законодавством процедури особистого голосування народних депутатів.

Розглянувши справу, Європейський суд також визнав, що ані створення палати ВАСУ, яка розглядала справу заявника, ані визначення її складу не були легітимними, оскільки здійснювались Головою ВАСУ, строк повноважень якого сплив, а отже, це не був «суд, встановлений законом» у розумінні п.1 ст. 6 Конвенції.

Порушення статті 8 Конвенції було констатоване Європейським судом з огляду на те, що втручання у приватне життя заявника, яким було його звільнення з посади судді, не було законним, оскільки:

- воно здійснювалось з порушенням встановленої законодавством процедури особистого голосування народних депутатів;
- застосовні при цьому законодавчі положення не були передбачуваними щодо їхніх наслідків та не забезпечували гарантій від свавілля. У цьому зв'язку Європейський суд зазначив, що положення щодо звільнення судді через порушення присяги були сформульовані не достатньо чітко, що в принципі не є суворою вимогою, однак при цьому не існувало ані відповідних практики чи керівних принципів їхнього застосування, ані гарантій від свавілля, ані правил пропорційного застосування існуючих дисциплінарних санкцій (перелік яких був дуже обмеженим), ані можливості незалежного та безстороннього перегляду відповідних рішень.

Насамкінець, Європейський суд зазначив, що констатовані ним порушення свідчать про наявність системної проблеми функціонування судової влади в Україні, зокрема, судової дисципліни, в тому, що стосується незабезпечення її належного відділення від інших гілок влади, що, у свою чергу, не гарантує незалежності суддів і захисту від порушень і свавілля при застосуванні дисциплінарних заходів. Запроваджені у 2010 році зміни до законодавства Європейський суд визнав такими, що не вирішують висвітлених у цьому рішенні недоліків.

З огляду на це Європейський суд наголосив, що Україна має негайно запровадити заходи загального характеру з реформування системи судової дисципліни. Ці заходи повинні включати внесення змін до законодавства з метою реформування інституційної побудови

цієї системи та вироблення належних форм і принципів послідовного застосування національного законодавства у цій сфері.

У рамках вжиття заходів індивідуального характеру Європейський суд вказав про необхідність якнайшвидшого поновлення заявника на посаді судді ВСУ.

РОЗГЛЯНУВШИ СПРАВУ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. **Оголошує** решту скарг у заяві прийнятними.
2. **Постановляє**, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду.
3. **Постановляє**, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принцип юридичної визначеності та відсутності строку давності для провадження стосовно заявника.
4. **Постановляє**, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципу юридичної визначеності та звільнення заявника на пленарному засіданні парламенту.
5. **Постановляє**, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципу забезпечення особі «суду, встановленого законом».
6. **Постановляє**, що немає потреби розглядати решту скарг за пунктом 1 статті 6 Конвенції.
7. **Постановляє**, що було порушення статті 8 Конвенції.
8. **Постановляє**, що немає потреби розглядати скаргу за статтею 13 Конвенції.
9. **Постановляє**, що Україна має забезпечити якнайшвидше поновлення заявника на посаді судді Верховного Суду України.
10. **Постановляє**, що з огляду на матеріальну шкоду, завдану встановленими порушеннями, питання справедливої сатисфакції не готове для вирішення і, відповідно,
  - (a) відкладає розгляд цього питання;
  - (b) закликає Уряд та заявника протягом трьох місяців з дати повідомлення про це рішення надати свої письмові зауваження з цього приводу та, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, яку вони можуть укласти;
  - (c) відкладає подальше провадження та передає Голові Палати повноваження призначити його за потреби;
11. **Постановляє**, що
  - (a) упродовж трьох місяців з дня набуття рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції

держава-відповідач має сплатити заявнику такі суми:

(i) 6 000 (шість тисяч євро) відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(ii) 12 000 (дванадцять тисяч євро) компенсації судових витрат разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватись; ця сума має бути виплачена на банківські рахунки представників заявника;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

12. **Відхиляє** решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції в частині моральної шкоди та судових та інших витрат.»

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Буткевич В. Г. Еволюція критеріїв реформування європейського суду з прав людини (здобутки і втрати)//Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини. Збірник наукових статей. Міжнар. наук-практ. конф. (Одеса, 14 вересня 2012 р.) / за ред. проф. С. В. Ківалова; Нац. Ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2012, С. 23–73
2. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. / Т. І. Дудаш. – 3-тє видання, стереотипне. – К.: Алерта, 2016.– 488 с.
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print дата звернення: 10.12.1948 р.).
4. Др'оміна-Волок Н. В. Концепція расової дискримінації у міжнародному антидискримінаційному праві: монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. 540 с.
5. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. / Т. І. Дудаш. – 3-тє видання, стереотипне.-К.: Алерта, 2016.– 488 с.
6. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад. і наук. ред. О. Л. Жуковська. – К. : ВПОЛ, 2004. – 960 с.
5. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини від 04.11.1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004/print (дата звернення: 04.11.1950 р.).
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (в питаннях та відповідях): навч.-посіб. / [О. В. Сердюк, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків: Право, 2019. – 124 с.
7. Колодій, А. М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 350 с.
8. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т./ [В. В. Мицик, М. В. Буроменський, М. М. Гнатовський та ін.] ; за заг. ред. В. В. Мицика. – Харків : Право, 2019. – 624 с. // Міжнародне право прав людини. – С. 93–153.

9. Міжнародне право: навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с. // Міжнародна право прав людини. – С. 186–208.
10. Міжнародне право: Основні галузі: підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2010. – 816с. // Міжнародне право захисту прав людини та основних свобод С. 196–258.
11. Міжнародне право: підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С. О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2015. – 759 с. // Міжнародне право захисту прав людини та основних свобод. С. 321–331.
12. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич та ін.; за ред. В. М. Репецького. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2012. – 437с. // Міжнародне право прав людини. – С. 176–190.
13. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / за заг. ред. Т. Л. Сироїд; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 292 с.
14. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19.10.1973р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 19.10.1973р.).
15. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 19.10.1973р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 19.10.1973р.).
16. Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту [Текст] : підруч. / В. В. Мицик ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Проміні, 2010. – 722 с.
17. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України) : навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2013. 376 с. 93-80.
18. Пастухова Л. В. Європейський механізм забезпечення прав людини / Л. В. Пастухова. – Сімф. : Таврія, 2009. – 224 с.
19. Сироїд Т. Д. Міжнародний захист прав людини: навч. пос. / Т. Д. Сироїд, Л. О. Фоміна. – Харків : Право, 2019. – 310 с.
20. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: навч.-посіб. / [О. В. Сердюк, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. –

Харків : Право, 2018. – 374 с.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний сайт Amnesty International. URL: <http://www.amnesty.ch>.
2. Офіційний сайт Асоціації держав Південно-Східної Азії. URL: <https://asean.org/>.
3. Офіційний сайт Африканського Союзу. URL: <https://au.int/>.
4. Офіційний сайт Африканського суду з прав людини і народів. URL: <http://en.african-court.org>.
5. Офіційний сайт Дитячого фонду ООН. URL: <https://www.unicef.org/>.
6. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int>
7. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>.
8. Офіційний сайт Європейської поліцейської агенції (Європол). URL: <https://www.europol.europa.eu/>.
9. Офіційний сайт Комітету з прав дитини. URL: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcindex.aspx>
10. Офіційний сайт Комітету проти катувань. URL: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CAT/Pages/CATIndex.aspx>.
11. Офіційний сайт Комітету з прав інвалідів. URL: <https://www.ohchr.org/ru/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>
12. Офіційний сайт Ліги Арабських Держав. URL: lasportal.org.
13. Офіційний сайт Міжамериканського суду з прав людини. URL: <http://www.corteidh.or.cr>.
14. Офіційний сайт Міжамериканської комісії з прав людини. URL: <http://www.oas.org/en/iacbr>
15. Офіційний сайт Міжнародної гуманітарної комісії зі встановлення фактів. URL: <http://www.ihffc.org>.
16. Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду. URL: <http://www.icc-cpi.int>.
17. Офіційний сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста. URL: <https://www.icrc.org>.
18. Офіційний сайт Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/ru/icj/>.
19. Офіційний сайт Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). URL: <http://www.interpol.int/>.
20. Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
21. Офіційний сайт Організації Американських Держав. URL: <http://www.oas.org/en/default>.

22. Офіційний сайт Організації з безпеки та співробітництва в Європі. URL: <http://www.osce.org/>.
23. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://www.un.org/ru/>.
24. Офіційний сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe>
25. Офіційний сайт Співдружності Незалежних Держав. URL: <http://www.e-cis.info/>. Зазначити, що 19 травня 2018 П/Порошенко підписав Указ, яким увів у дію рішення РНБО про остаточне припинення участі України у статутних органах СНД Станом на лютий 2019 року Україна мінімізувала до критично необхідного мінімуму свою участь у Співдружності і фактично завершила вихід. Проте триває перевірка 236 угод, до яких долучилася Україна в період своєї участі в СНД, з метою їхньої денонсації.
26. Офіційний сайт Управління Верховного комісара з прав людини URL: <http://www.unhchr.ch>
27. Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. URL: <http://www.un.org/ru/sections/nobel-peace-prize/office-united-nations-high-commissioner-refugees-unhcr/index.html>.
28. Офіційний сайт Human Rights Watch. URL: <http://www.hrw.org>.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Опис навчальної дисципліни	5
Зміст навчальної дисципліни	8
Програмні питання для самостійної перевірки знань, умінь і навичок	38
Підсумкова контрольна робота	46
Питання на залік	49
Практика європейського суду з прав людини.....	52
Рекомендована література та джерела	123

Навчально-методичне видання

Булавіна Світлана Євгенівна
Гороть Алла Євгенівна
за загальною редакцією д.ю.н., професора **Яцишина М. М.**

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Навчально-методичні рекомендації

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 7,44 ум. друк. арк., 7,21 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 123. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.